

The Department of Public Instruction, Bombay.

PRACTICAL GEOMETRY

BY

R. BURCHETT.

TRANSLATED INTO GUJARATI

BY

J. N. TRÁM M. MEHTÁ,
EXHIBITIONER, EDUCATIONAL DEPARTMENT.

FIRST EDITION.—500 Copies.

*Not for Copyright under Government of India's
Act XXV. of 1867.*

B o m b a y :
GOVERNMENT CENTRAL BOOK DEPÔT.

1882.

[All rights reserved.]

Price 9½ Annas.

9546

BOMBAY :

PRINTED AT THE EDUCATION SOCIETY'S

मुंबई इलाकानुं सरकारी केळवणी खातुं.

कर्तव्य भूमिति.

इंग्रजीपरथी गूजरातीमां भाषांतर करनार

बळवंतराम महादेवराम महेता,

ट्रान्स्लेशन एक्सपर्टिसनर, ए. डीपार्टमेंट.

पहेली आवृत्ति—५०० प्रत.

हिंद सरकारना नेने १८६७ ना २५ मा आक्टप्रमाणे आ पुस्तक नोधाव्युं छे.

मुंबई :

सरकारी मध्य बुक डीपो.

सने १८८२.

(आ पुस्तकसंबंधी सर्वे हक सरकारे स्वाधीन राख्या छे.)

कीमत साडानव आना.

१५५७

मुंबईमधे

एज्युकेशन सोसाइटीना छापखानामां छापी.

આદિકારણ ભૂમિતિની આકૃતિઓ.

સીધી લીંટીથી થયેલી આદિકારણ ભૂમિતિની સર્વ આકૃતિઓ, લંબ અને સમાંતર, લંબ અને તિર્કસ, સમાંતર અને તિર્કસ, અથવા એક એકના સંબંધમાં માત્ર તિર્કસ લીંટીઓથી ઘેરાયેલી છે.

હેઠલ લેખેલી મૂળતત્ત્વવિષયક આકૃતિઓમાંની (૧૫ મી અને ૧૬ મી સિવાય) એક અથવા વધારે આકૃતિઓ પ્રત્યેક સીધીલીંટી આકૃતિ દોરવામાં આવશ્યક છે.

૧. લા સ્કંધનાં મૂળતત્ત્વવિષયક કૃત્યો.

આકૃતિ ૧ અને ૨.

સીધી હોય અથવા ગોળનો ભાગ હોય તેવી લીંટી
A B દુભાગવી.

A અને B બિંદુથી A B ના અર્ધથી મોટી ત્રિજ્યા લઈને
c અને d બિંદુમાં એક એકને છેદે એવા કૌંસ દોરો.

c બિંદુથી d બિંદુલગી એક સીધી લીંટી દોરો. એ લીંટી
A B લીંટીને દુભાગશે.

આકૃતિ ૩.

આપેલી લીંટી A B ઉપર તે લીંટીમાંના C બિંદુએ
એક લંબ લીંટી દોરવી.

C બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીને c c બિંદુઓમાં છેદો.

d બિંદુમાં છેદાય એવા કૌંસ c c બિંદુઓમાંથી દોરો.

C d લીંટી દોરો. એ લીંટી A B ઉપર લંબ થશે.

આકૃતિ ૪.

આપેલી લીંટી A B ઉપર તે લીંટીના ઝપલા કે ફેટલા C બિંદુમાંથી એક લંબ લીંટી દોરવી.

૨ જી આકૃતિનું વર્ણન અને અક્ષરો આ આકૃતિને પળ લાગુ પડેછે.

આકૃતિ ૫.

આપેલી લીંટી A B ઉપર તેને છેડે એક લંબ લીંટી દોરવી.

B બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીમાં તેનો c છેડો આવે એવો એક કૌંસ c દોરો.

c બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને c કૌંસને d બિંદુમાં છેદો.

d બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને c કૌંસને e બિંદુમાં છેદો.

d અને e બિંદુથી એજ અથવા કોઈ બીજી ત્રિજ્યા લઈને f બિંદુમાં છેદાય એવા કૌંસ દોરો.

f B લીંટી દોરો. એ લીંટી A B લીંટી ઉપર તેને છેડે લંબ થશે.

આકૃતિ ૬.

આપેલી લીંટી A B ઉપર તેને છેડે એક લંબ લીંટી દોરવી-બીજી રીત.

A B લીંટીની બહાર અને તેના છેડાની વચ્ચે હરકોઈ બિંદુ C લો.

C A ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીમાં છેડો c આવે એવો કૌંસ c દોરો.

c બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને d બિંદુમાં c કૌંસને છેદો.

d બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને e બિંદુમાં c કૌંસને છેદો; અને e બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને f બિંદુમાં c કૌંસને છેદો. f A લીંટી દોરો. એ લીંટી A B લીંટી ઉપર તેને છેડે લંબ થશે.

આકૃતિ ૭.

એજ—ત્રીજી રીત.

પાછલી આકૃતિની પેઠે હરકોઈ C બિંદુ લો.

C B ત્રિજ્યા લઈને A B ને અથવા વધોરેલી A B ન c બિંદુમાં છેદ અને B બિંદુમાં થઈને જાય એવો એક કૌંસ દોરો.

C બિંદુમાં થઈને અને કૌંસને d બિંદુમાં છેદીને c બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

d B લીંટી દોરો. એ લીંટી A B લીંટી ઉપર તેને છેડે લંબ થશે.

આકૃતિ ૮.

આપેલી લીંટી A B ઉપર તે લીંટીના ડપલા અથવા હેઠલા C બિંદુમાંથી તેને લગભગ અથવા છેક છેડે એક લંબ લીંટી દોરવી.

A B ને c બિંદુમાં છેદીને C બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

૧ લી આકૃતિ પ્રમાણે C c ને d બિંદુમાં દુભાગો.

d C ત્રિજ્યા લઈને C A કૌંસ દોરો; એ કૌંસનું અને A B લીંટીનું છેદનબિંદુ C બિંદુ ઉપર લંબ થશે.

જો એ કૌંસ A B લીંટીના છેડાની બહાર થઈને જાય તો તે કૌંસને છેદે એમ તેને વધારો અને છેદનબિંદુ જોડે C બિંદુને જોડી દો.

આકૃતિ ૯.

આપેલા C બિંદુમાંથી આપેલી A B લીંટીની સમાંતર લીંટી દોરવી.

A B લીંટીમાંના હરકોઈ c બિંદુથી c C ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીને d બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

d બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને c કૌંસ દોરો.

c બિંદુથી d C ત્રિજ્યા લઈને c c કૌંસ d C કૌંસની બરાબર થાય એમ c કૌંસને c બિંદુમાં કાપો.

c C લીંટી દોરો. એ લીંટી A B લીંટીની સમાંતર થશે.

આકૃતિ ૧૦.

આપેલી A B લીંટીની સમાંતર તેનાથી આપેલી C D લીંટીની બરાબર અંતરે એક લીંટી દોરવી.

A B લીંટીમાંના હરકોઈ બે બિંદુથી C D ત્રિજ્યા લઈને c અને d કૌંસ દોરો.

એ બે કૌંસની સ્પર્શલીંટી C D લીંટીની બરાબર અંતરે A B લીંટીની સમાંતર થશે.

Fig.1

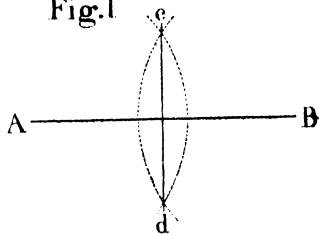

Fig.2.

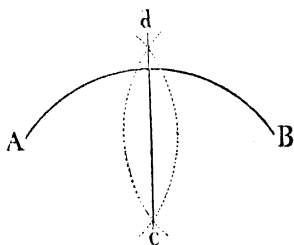

Fig.3

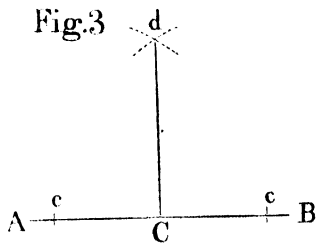

Fig. 4

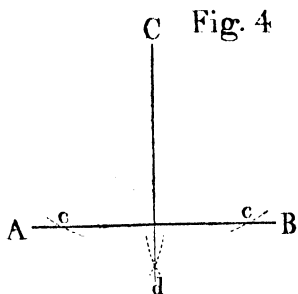

Fig. 5

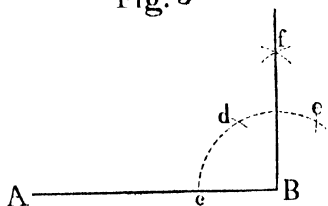

Fig 6

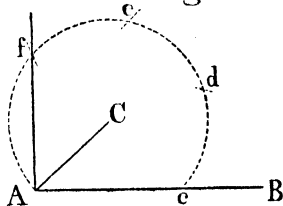

Fig. 7

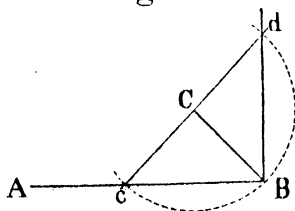
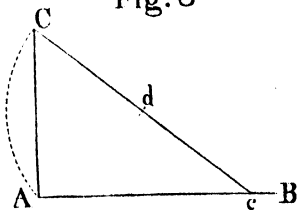

Fig.8

આકૃતિ ૧૧.

B C લીંટીની જોડે આપેલા A ખૂણાની બરાબર ખૂણો કરે એવી C બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરવી.

A બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને a કૌંસ દોરો.

C બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને b c કૌંસ દોરો.

૯ મી આકૃતિની પેઠે b c કૌંસને a કૌંસની બરાબર કરો.

c C લીંટી દોરો. એટલે C ખૂણો આપેલા ખૂણાની બરાબર થશે.

આકૃતિ ૧૨.

B C લીંટીની બહારના D બિંદુમાંથી B C લીંટીની જોડે આપેલા A ખૂણાની બરાબર ખૂણો કરે એવી એક લીંટી દોરવી.

૯ મી આકૃતિપ્રમાણે D a લીંટી B C ની સમાંતર દોરો.

આપેલા A ખૂણાની બરાબર D બિંદુએ એક ખૂણો કરો.

C B લીંટીને B બિંદુમાં છેદે એમ એ બાજૂને વધારો.

C B લીંટી જોડે D B લીંટી આપેલા A ખૂણાની બરાબર ખૂણો કરશે.

આકૃતિ ૧૩.

A B લીંટીને ગમે તેટલા સરખા ભાગમાં વિભાગવી.

૧૧ મી આકૃતિપ્રમાણે A B જોડે હરકોઈ પ્રકારનો ખૂણો કરે એમ A a લીંટી દોરો, અને A B ની સામેની બાજૂએ તેવોજ ખૂણો કરે એમ B b લીંટી દોરો.

હરકોઈ ત્રિજ્યા લેઈને $A a$ અને $B b$ લીંટીમાં A અને B બિંદુમાંથી $A B$ લીંટીના જેટલા ભાગ કરવાં હોય તેની સંખ્યાથી એક ઓછો, એટલા ભાગ કરો, જેમ કે, 1, 2, 3, 4, 5.

1-5, 2-4, 3-3, 4-2, 5-1 ને જોડો. $A B$ લીંટીને છ સરખા ભાગમાં વિભાગી.

આકૃતિ ૧૪.

એજ—વીજી રીત.

$A B$ જોડે હરકોઈ પ્રકારનો ખૂનો કરે એમ $B C$ લીંટી દોરો.

$B C$ લીંટી ઉપર વધા ભાગોનાં ચિન્હ કરો, જેમકે 1, 2, 3, 4, 5.

5 A ને જોડો.

4, 3, 2, અને 1 માંથી 5 A ની સમાંતર લીંટીઓ દોરો. $A B$ લીંટીના પાંચ સરખા ભાગ થશે.

એજ રીતે અપેલી લીંટીથી મોટી કે નાની લીંટીના તેના પ્રમાણમાં ભાગ કરાવ.

આકૃતિ ૧૫.

વિભાગેલી $C D$ લીંટીના પ્રમાણમાં $A B$ લીંટીના ભાગ કરવા.

$A B$ લીંટીને ગમે તેટલે અંતરે $C D$ ની સમાંતર મૂકો.

$A B$ ના છેડામાંથી $C D$ ના છેડામાં થઈને લીંટીઓ દોરો. તેઓ એક એકને E બિંદુમાં છેદી $A E B$ ત્રિકોણ કરે એમ તેમને વધારો.

C D લીંટીના 1, 2, 3, 4 વિભાગોમાં થઈને A B લીંટીને છેદે એમ E બિંદુમાંથી લીંટીઓ દોરો.

આખી લીંટી A B અને આખી લીંટી C D જે પ્રમાણમાં છે તેજ પ્રમાણમાં A B લીંટીના અને C D લીંટીના વિભાગ થશે, એટલે એ લીંટીઓના વિભાગ પ્રમાણમાં થશે.

આકૃતિ ૧૬.

અજ—બીજી રીત.

વિભાગેલી લીંટી B C નો વિભાગવાની લીંટી B A જોડે B બિંદુએ હરકોઈ પ્રકારનો ખૂણો કરો.

એ લીંટીઓના બીજા બે છેડાને જોડીને C A લીંટી દોરો.

B C લીંટીના પ્રમાણમાં A B લીંટીને વિભાગીને 1, 2, 3, 4, 5, માંથી C A ની સમાંતર લીંટીઓ દોરો.

અમાની હરકોઈ રીતે નકશા અથવા બીજાં ચિત્રોને પ્રમાણમાં નાનાં મોટાં કરાય.

૧ લા સ્કંધનાં આકૃતિરચનાવિષયક કૃત્યો.

આકૃતિ ૧૭.

અપેલા પાયા A B ઉપર સમબાજૂ ત્રિકોણ દોરવો.

A અને B બિંદુઓથી A B ત્રિજ્યા લેઈ C બિંદુમાં છેદીને કૌંસો દોરો.

A C અને C B લીંટીઓ દોરો.

A C B ત્રિકોણ સમબાજૂ અને સમઘૂળ છે.

આકૃતિ ૧૮.

આપેલી $A B$ ઊંચાઈનો સમવાજૂ ત્રિકોણ દોરવો.

૧ મી આકૃતિ પ્રમાણે $A B$ લીંટીના બેડ છેડામાંથી તે લીંટી ઉપર $C A$ અને $D B$ લંબ દોરો.

A બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને $C A$ લીંટીપર એક અર્ધગોળ દોરો અને તેની ત્રિજ્યા લઈને $b b$ કૌંસો કાપો.

A બિંદુથી $b b$ માં થઈને લીંટીઓ દોરો, અને $B D$ પાયાને છેદે ચાલગી તેમને વધારો.

આકૃતિ ૧૯.

આપેલા પાયા $A B$ ઉપર આપેલા સામેના ધૂળા C વાળો સમદ્વિવાજૂ ત્રિકોણ દોરવો.

$A B$ પાયાને b બિંદુ લગી વધારો.

૧૧ મી આકૃતિ પ્રમાણે આપેલા સામેના ધૂળા C ની બરાબર A બિંદુએ $b A c$ ધૂળો કરો. A બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને $c A$ અને $A B$ લીંટીઓને c અને d બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

$c d$ કૌંસને e બિંદુમાં ઢુભાગો.

$A e$ ને જોડીને વધારો.

B બિંદુએ $d A e$ ધૂળાની બરાબર એક ધૂળો કરો.

$A e$ લીંટીને મળે એમ તે વાજૂને વધારો. એટલે સમદ્વિ-વાજૂ ત્રિકોણ થશે તેનો પાયો આપેલા પાયાની અને સામેનો ધૂળો આપેલા સામેના ધૂળાની બરાબર થશે.

Fig. 9

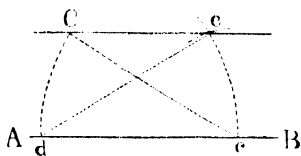

Fig. 10

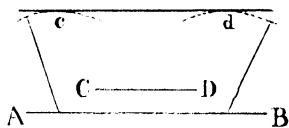

Fig. 11

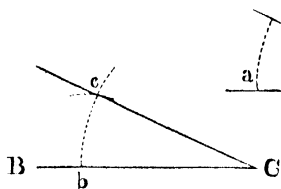

Fig. 12

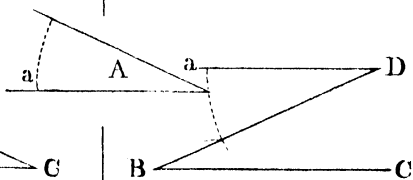

Fig. 13

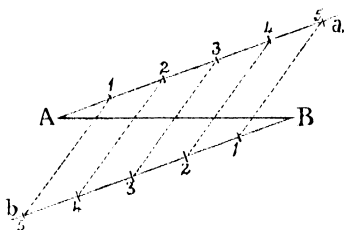

Fig. 14

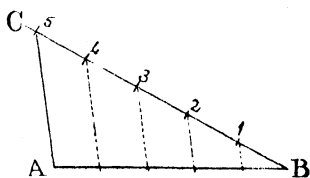

Fig. 15

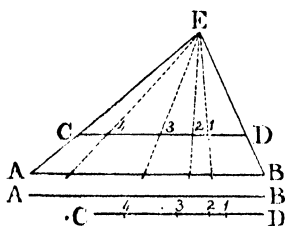
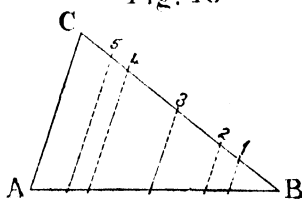

Fig. 16

આકૃતિ ૨૦.

પાયો A B અને પાયા આગલના ધૂળા A અને B આપેલા હોઈ ત્રિકોણ દોરવો.

C D લીંટીને A B ની બરાબર કરો. ૧૧ મી આકૃતિ પ્રમાણે C ધૂળાને A ધૂળાની બરાબર અને D ધૂળાને B ધૂળાની બરાબર કરો.

તેમની બાજુઓ એક એકને મળે ત્યાંલગી વધારો.

આકૃતિ ૨૧.

ત્રણ બાજુ A, B, અને C આપેલી હોઈ ત્રિકોણ દોરવો.

પાયાના એક A છેડાથી લીંટી C ત્રિજ્યા લઈને એક કૌંસ દોરો.

બીજા છેડાથી લીંટી B ત્રિજ્યા લઈને પહેલા કૌંસને D બિંદુએ છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

D બિંદુમાંથી A લીંટીના છેડા લગી લીંટીઓ દોરો. એટલે એક ત્રિકોણ થશે તેની બાજુઓ આપેલી બાજુઓની બરાબર થશે.

હરકોઈ ત્રિકોણ દોરવામાટે નાની બે બાજુ, B અને C મઢીને લાંબી બાજુ A થી મોટી હોવી જોઈએ.

આકૃતિ ૨૨.

આપેલા પાયા A B ઉપર ચોરસ દોરવો.

૫ મી આકૃતિ પ્રમાણે B બિંદુએ લંબ દોરો.

B C લીંટીને A B ની બરાબર કરો.

A અને C બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લેઈ D બિંદુમાં છેદીને કૌંસો દોરો.

ચોરસ પૂરો કરવાને D A અને D C ને જોડો.

આકૃતિ ૨૩.

આપેલા A B કર્ણવાળો એક ચોરસ દોરવો.

A B ને C બિંદુએ દુભાગો.

C બિંદુએ A B ઉપર D E લંબ દોરો.

C D અને C E પ્રત્યેકને A C ની બરાબર કરો.

A D, D B, B E, અને E A, ને જોડો. એટલે એક ચોરસ થયો તેનો કર્ણ આપેલા કર્ણની બરાબર છે.

આકૃતિ ૨૪.

આપેલી બે બાજુ A B અને A C વાળો કાટખૂણ ચોખૂણ દોરવો.

A બિંદુએ A B ઉપર A C લંબ દોરો.

B બિંદુથી A C ત્રિજ્યા લઈને અને C બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને D બિંદુમાં છેદાવ એવા કૌંસ દોરો.

C D અને D B ને જોડો.

આકૃતિ ૨૫.

આપેલા કર્ણ A B અને એક બાજુ A C વાળો કાટખૂણ ચોખૂણ દોરવો.

D E ને A B ની બરાબર કરો.

D E ને F બિંદુએ દુભાગો.

Fig. 17

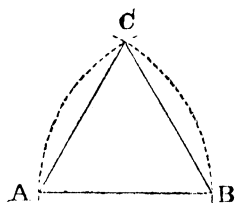

Fig. 18

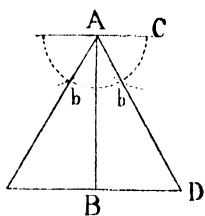

Fig. 19

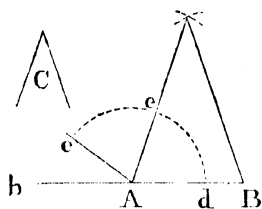

Fig. 20

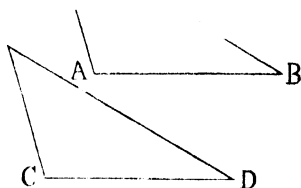

Fig. 21

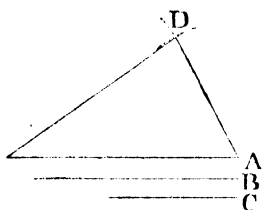

Fig. 22

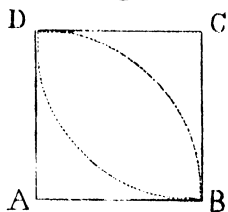

Fig. 23

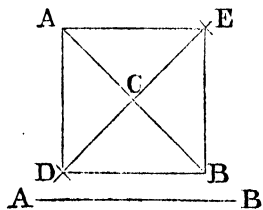
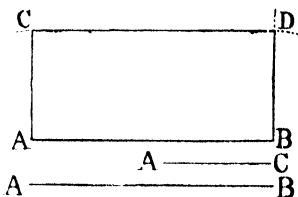

Fig. 24

F બિંદુથી F E ત્રિજ્યા લઈને એક અર્ધગોળ દોરો.

D બિંદુથી A C ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળને G બિંદુએ કાપો.

D G અને G E ને જોડો.

૨૪ મી આકૃતિ પ્રમાણે કાટખૂણ ચોખૂણ પૂરો કરો.

આકૃતિ ૨૬.

આપેલા પાયા A B ની બરાબર પાયો અને આપેલા
ખૂણા A ની બરાબર એક ખૂણો થાય એવો રાંબસ દોરવો.

C D લીંટીને A B લીંટીની બરાબર કરો.

C ખૂણાને A ખૂણાની બરાબર કરો.

C E લીંટીને A B લીંટીની બરાબર વધારો.

D અને E બિંદુઓથી A B ત્રિજ્યા લઈ F બિંદુએ છેદીને
કૌંસો દોરો.

રાંબસ પૂરો કરવાને F E અને F D ને જોડો.

આકૃતિ ૨૭.

આપેલા કર્ણ A B અને આપેલી બાજૂ C D વાળો
રાંબસ દોરવો.

E F લીંટીને A B લીંટીની બરાબર કરો.

E અને F બિંદુથી લીંટી C D ત્રિજ્યા લઈને G અને H
બિંદુએ પરસ્પર છેદે એવા કૌંસ દોરો.

રાંબસ પૂરો કરવા માટે E G, G F, F H અને E H
લીંટીઓ દોરો.

આકૃતિ ૨૮.

પાસપાસેની બાજુઓ આપેલી બે લીંટી AB અને AC ની બરાબર થાય અને એક ટૂંકો આપેલા A ટૂંકાની બરાબર થાય એવો રાંબાઈદ દોરવો.

DE લીંટીને AB લીંટીની બરાબર કરો.

D ટૂંકાને A ટૂંકાની બરાબર કરો.

DF લીંટીને AC લીંટીની બરાબર વધારો.

F બિંદુથી AB ત્રિજ્યા લઈને અને E બિંદુથી AC ત્રિજ્યા લઈને G બિંદુએ એકએકને છેદે એવા કૌંસ દોરો.

FG અને EG ને જોડો.

આકૃતિ ૨૯.

પાસપાસેની બાજુઓ AB અને AC અને કર્ણ DE આપેલાં હોઈ રાંબાઈદ દોરવો.

FG લીંટીને આપેલા કર્ણ DE ની બરાબર કરો.

F બિંદુથી લીંટી AC ત્રિજ્યા લઈને અને G બિંદુથી લીંટી AB ત્રિજ્યા લઈને H બિંદુએ છેદીને કૌંસો દોરો.

F બિંદુથી લીંટી AB ત્રિજ્યા લઈને અને G બિંદુથી લીંટી AC ત્રિજ્યા લઈને I બિંદુએ છેદાય એવા કૌંસ દોરો.

GI અને GH ને, તથા HF અને FI ને જોડો.

આકૃતિ ૩૦.

આપેલા $A B C D$ ત્રાપીજ્યમની બરાબર ત્રાપીજ્યમ દોરવો.

$E F$ લીંટીને $A B$ લીંટીની બરાબર કરો.

E ખૂણાને A ખૂણાની બરાબર કરો.

$E G$ બાજૂને $A C$ બાજૂની બરાબર કરો.

G બિંદુથી બાજૂ $C D$ ત્રિજ્યા લઈને અને F બિંદુથી $B D$ ત્રિજ્યા લેઈ H બિંદુએ છેદીને કૌંસો દોરો.

$G H$ ને અને $F H$ ને જોડો.

આકૃતિ ૩૧.

$A B$ કર્ણલીંટીની લંબાઈ અને તેના છેડાના ખૂણા A અને B આપેલાં હોય ત્યારે ત્રાપીજ્યમ કેમ દોરવો.

$C D$ લીંટીને $A B$ કર્ણની લંબાઈની બરાબર કરો.

C આગળના ખૂણાને A આગળના ખૂણાની બરાબર અને સરૂપ કરો, તથા D આગળના ખૂણાને B આગળના ખૂણાની બરાબર અને સરૂપ કરો.

તેમની બાજૂઓ એક એકને છેદે ત્યાંલગી તેમને વધારીને ત્રાપીજ્યમ પૂરો કરો.

આકૃતિ ૩૨.

પાસપાસેની બે બાજૂઓ $A B$ અને $A C$, તેઓથકી થયેલો ખૂણો A , અને તેમની સંગાતે જોડ કરનારી બાજૂ-

ઓ DE અને FG ની લંબાઈ આપેલાં હોય; અથવા તેઓ-
માંની એક બાજુ DE ની અને HI કર્ણની લંબાઈ આપેલી
હોય ત્યારે ત્રાપીજ્યમ શી રીતે દોરવો.

KL લીંટીને AB લીંટીની બરાબર કરો.

KM લીંટીને AC લીંટીની બરાબર કરો.

K યૂળો A યૂળાની બરાબર કરો.

L બિંદુથી લીંટી FG ત્રિજ્યા લઈને અને M બિંદુથી લીંટી
DE ત્રિજ્યા લેઈ N બિંદુમાં છેદીને કૌંસો દોરો.

MN ને અને LN ને જોડો.

જો એક બાજુ DE અને HI કર્ણની લંબાઈ આપી
હોય તો, M બિંદુથી લીંટી DE ત્રિજ્યા લઈને અને K બિંદુથી
લીંટી HI ત્રિજ્યા લઈને N બિંદુએ છેદાય એવા કૌંસ દોરો.

અગાઉની પેઠે MN અને LN લીંટીઓ દોરો.

ટીપ.—ત્રાપીજ્યાઈદો દોરવાની આકૃતિઓ આપી નથી,
કારણ કે તેમની બે બાજુઓ પરસ્પર સમાંતર મૂકાયછે, તે
સિવાય તેમને દોરવાની રીત ત્રાપીજ્યમોના જેવીજ છે.

આકૃતિ ૩૩.

પરિચિન્ન (વહાર દોરેલો) ગોઠ આપેલો હોઈ સમ-
બહુયૂળ દોરવો.

હરકોઈ સ્પર્શબિંદુ C આગળ આપેલા ગોઠની સ્પર્શ-
લીંટી AB દોરો.

Fig. 25

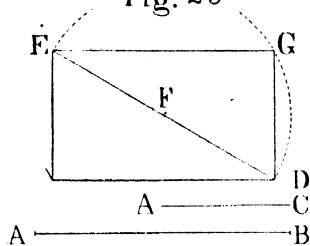

Fig. 26

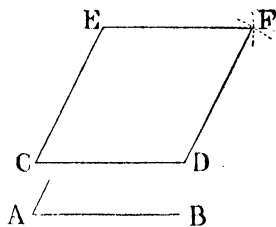

Fig. 27

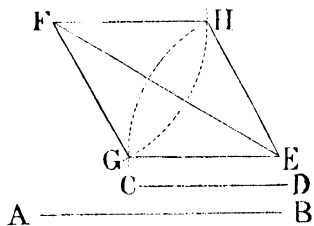

Fig. 28

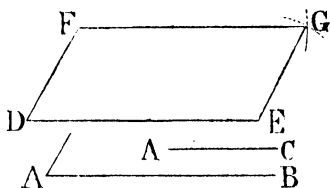

Fig. 29

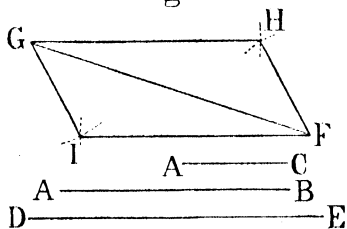

Fig. 30

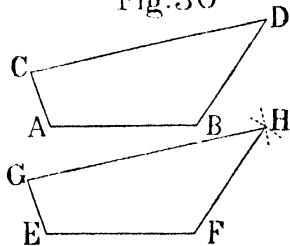

Fig 31

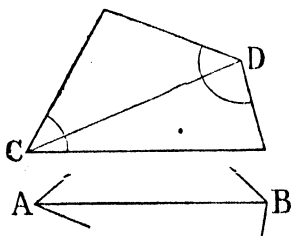
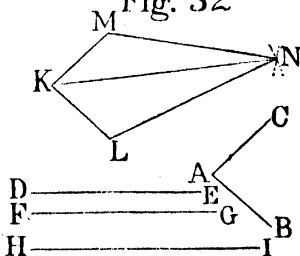
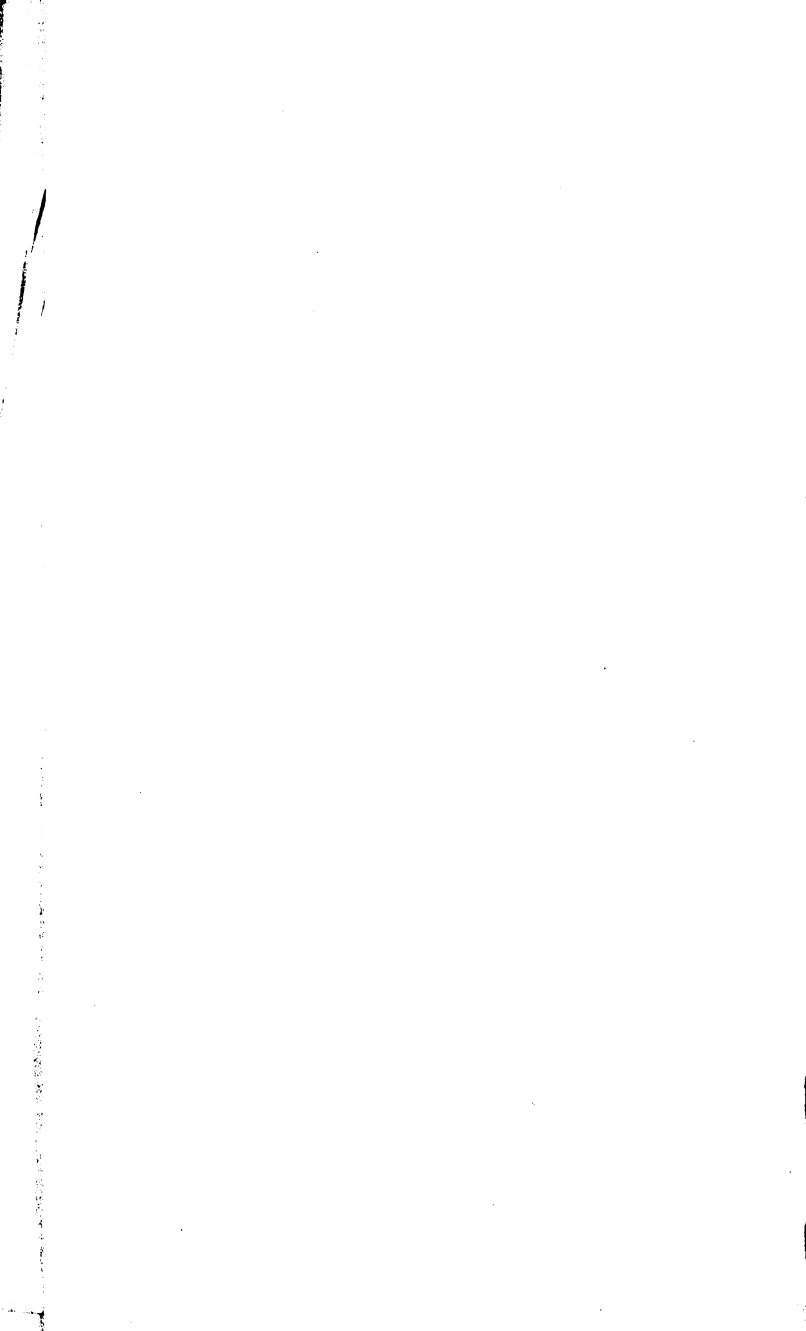

Fig. 32

C બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લેઈને આપેલા ગોળને છેદે એવો એક અર્ધગોળ દોરો.

બહુખૂણને જેટલી બાજુઓ કરવાની છે તેટલા અર્ધગોળના સમાન ભાગ કરો, જેમકે 1, 2, 3, 4, 5, 6.

C બિંદુમાંથી પ્રત્યેક વિભાગમાં થઈને લીંટીઓ દોરી તેમને વધારો, અને જે બિંદુએ તેઓ ગોળને છેદેછે તે બિંદુઓ બહુખૂણના ખૂણાનાં સ્થલો થશે.

આકૃતિ ૩૪.

અજ—બીજી રીત.

આપેલા ગોળનો વ્યાસ A B દોરો.

૧૩ મી આકૃતિ પ્રમાણે બહુખૂણને જેટલી બાજુઓ કરવાની છે તેટલા A B ના સરખા ભાગ કરો.

A અને B બિંદુઓથી લીંટી A B ત્રિજ્યા લેઈ C બિંદુએ છેદીને કૌંસો દોરો.

C બિંદુમાંથી વ્યાસના બીજા વિભાગમાં થઈને લીંટી દોરો અને ગોળને D બિંદુમાં છેદે એમ તેને વધારો.

B D એ જે બહુખૂણ દોરવાનો છે તેની બાજુ થશે.

ગોળના પરિઘઉપર B D જેવડા ભાગ કરો, એટલે બહુખૂણના ખૂણાનાં બિંદુઓ નીકળશે.

ટીપ.—બહુખૂણને ગમે તેટલી બાજુઓ કરવાની હોય તોય હમેશા C બિંદુમાંથી વ્યાસના બીજા વિભાગમાં થઈને લીંટી દોરવી જોઈએ.

આકૃતિ ૩૫.

A B લીંટી જેની આપેલી બાજૂ છે તેવો સમબહુલૂણ દોરવો.

A B લીંટી ઉપર B D લંબ દોરો અને તેની બરાબર કરો.

B બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને D A કૌંસ દોરો.

બહુલૂણને જેટલી બાજૂઓ કરવાની હોય તેટલા D A કૌંસના સરખા ભાગ કરો, જેમકે 1, 2, 3, 4, 5.

B 2 લીંટી દોરો.

A B લીંટીને દુભાગો અને C બિંદુએ B 2 ને છેદે એમ દુભાગબિંદુએ એક લંબ દોરો.

C બિંદુથી C B ત્રિજ્યા લેઈને એક ગોઠ દોરો.

લીંટી A B ત્રિજ્યા લેઈને તેના પરિઘના કૌંસોમાં ભાગ કરો. એ કૌંસોની જ્યા દોરવાના બહુલૂણની બાજૂઓ થશે.

ટીપ.—બહુલૂણની બાજૂઓ ગમે તેટલી હોય તો એ ૩૪ મી આકૃતિની પેઠે હમેશાં B બિંદુમાંથી, D A કૌંસના D B લંબથી બીજા વિભાગલગી લીંટી દોરવી જોઈએ.

આકૃતિ ૩૬.

એજ—બીજી રીત.

A B લીંટીને વધારો.

A બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને એક અર્ધગોઠ દોરો.

બહુલૂણને જેટલી બાજૂઓ કરવાની છે તેટલા એ અર્ધગોઠના સમાન ભાગ કરો, જેમકે, 1, 2, 3, 4, 5, 6.

પહેલા સિવાય પ્રત્યેક વિભાગમાં થઈને લીંટીઓ દોરો અને તેમને વધારો.

A બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને A 2 ને C બિંદુમાં છેદો.

C બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને A 3 ને D બિંદુમાં છેદો.

B બિંદુથી A 5 ને F બિંદુમાં અને F બિંદુથી A 4 ને E બિંદુમાં છેદો.

સમબહુલૂણ પૂરો કરવાને A C, C D, D E, E F, અને F B ને જોડો.

આકૃતિ ૩૭.

એજ—બીજી રીત.

A B ને દુભાગો.

દુભાગબિંદુએ એક લંબ દોરો.

A બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને લંબને C બિંદુએ છેદે એમ B C કૌંસ દોરો.

B C કૌંસના છ સરખા ભાગ કરો.

પંચબહુલૂણને માટે—

C મધ્યબિંદુથી C 5 ત્રિજ્યા લઈને C ની નીચે લંબને છેદે એવો એક કૌંસ દોરો. તેમનું છેદનબિંદુ કાઢવાનું મધ્યબિંદુ થશે.

C બિંદુથી C A ત્રિજ્યા લઈને કહાડેલા ગોળમાં ષડ્બહુલૂણ દોરાશે.

જો એ બહુલૂણને છથી વધારે બાજુઓ હોય તો A B C કૌંસના જેટલા ભાગ છમાં ઉમેરવાથી દોરવાના બહુલૂણની

બાજૂઓની સંખ્યા થાય તેટલા તેના ભાગ તે લંબ ઉપર C બિંદુથી કરવા; જેમકે, સપ્તઋણને માટે એક, અષ્ટઋણને માટે બે, ઇત્યાદિ; અને 7, 8, 9, 10 ઇત્યાદિ બિંદુઓ, પ્રત્યેક બાજૂ A B લીંટીની બરાબર હોઈ તેટલીજ બાજૂના બહુઋણ-વાળા ગોળોનાં મધ્યબિંદુઓ થશે.

આકૃતિ ૩૮.

દોરવાના બહુઋણની એક બાજૂ આપેલી હોય તો સરૂપ બહુઋણની અંદર કે બહાર સમાન અંતરે હરકોઈ સમબહુઋણ કેમ દોરવો.

આપેલા બહુઋણની બાજૂ કરતાં દોરવાના બહુઋણની બાજૂ A B મોટી હોય તો,

પાસપાસેની બે બાજૂઓ દુભાગીને અને પરસ્પર છેદે એવા દુભાગબિંદુ ઉપર લંબ દોરીને આપેલા બહુઋણનું મધ્યબિંદુ C શોધી કહાડો.

C D અને C E ત્રિજ્યાઓ દોરો.

આપેલા બહુઋણની બાજૂને વધારો અને F G ને A B ની બરાબર કરો.

વધારેલી બાજૂના G છેડામાંથી વધારેલી ત્રિજ્યા C E ને E બિંદુએ છેદીને C D ની સમાંતર એક લીંટી દોરો.

C બિંદુથી C E ત્રિજ્યા લઈને એક ગોળ દોરો.

E બિંદુમાંથી A B ની બરાબર જ્યાં કાપો. A B ની સમાન બાજૂઓવાળો બહુઋણ આપેલા બહુઋણની બહાર સમાન અંતરે દોરાશે.

આપેલા બહુલ્લની બાજુકરતાં દોરવાના બહુલ્લની બાજુ
H I નાની હોય તો,

અગાડની પેઠે C D અને C E ત્રિજ્યાઓ દોરો.

આપેલા બહુલ્લની બાજુ ઉપર દોરવાના બહુલ્લની બાજુ
a b કાપો.

c બિંદુએ C D લીંટીને છેદે એમ a C ત્રિજ્યાની સમાંતર
b c લીંટી દોરો.

C બિંદુથી C c ત્રિજ્યા લેઈને એક ગોળ દોરો; એ ગો-
ળની માંહે H I ની સમાન બાજુઓવાળો બહુલ્લ આપેલા
બહુલ્લની અંદર સમાન અંતરે દોરાશે.

આકૃતિ ૩૯.

પરિચિન્નગોળ A આપેલો હોઈ સમપંચલ્લ દોરવો.

વ્યાસ A B દોરો અને C D ત્રિજ્યા તેની ઉપર લંબ દોરો.

A C ને a બિંદુમાં દુભાગો.

a બિંદુથી a D ત્રિજ્યા લેઈને વ્યાસને b બિંદુએ છેદે
એવો b D કૌંસ દોરો.

D b લીંટી દોરો. એ લીંટી પંચલ્લની બાજુની સમાન થશે.

આકૃતિ ૪૦.

પરિચિન્નગોળ આપેલો હોઈ સમષટ્લ્લ દોરવો.

A B વ્યાસ દોરો.

તેના છેદાનાં બિંદુથી ગોળની ત્રિજ્યા લેઈને a b અને c d
કૌંસ કાપો.

A a, A b, c B, B d, a c, અને b d લીંટીઓ દોરો.

આકૃતિ ૪૧.

પરિચિન્ન ગોળ આપેલો હોઈ સમસપ્તઋણ દોરવો.

A B ત્રિજ્યા દોરો.

B બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લેઈ પરિઘને a, b બિંદુઓમાં છેદીને કૌંસો દોરો.

a b લીંટી દોરો. એ લીંટીને C બિંદુમાં ત્રિજ્યા દુભાગશે. દોરવાના સપ્તઋણની બાજૂની બરાબર C a થશે.

આકૃતિ ૪૨.

પરિચિન્નગોળ આપેલો હોઈ સમઅષ્ટઋણ દોરવો.

A B વ્યાસ દોરો.

A અને B કૌંસને C અને D બિંદુઓમાં દુભાગો.

C A અને C B કૌંસને a અને b બિંદુઓમાં દુભાગો.

a અને b બિંદુઓમાંથી ગોળના મધ્યબિંદુમાં થઈને પરિઘને c અને d બિંદુઓમાં છેદીને લીંટીઓ દોરો.

A a, a C, C b, b B, B c, c D, D d, અને d A, લીંટીઓ દોરો.

આકૃતિ ૪૩.

પરિચિન્ન ગોળ આપેલો હોઈ સમનવઋણ દોરવો.

વ્યાસ A B દોરો અને તેને વધારો ; બીજો વ્યાસ C D તેનાપર લંબ દોરો.

C બિંદુથી ગોળની ત્રિજ્યા લેઈને C B કૌંસને a બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

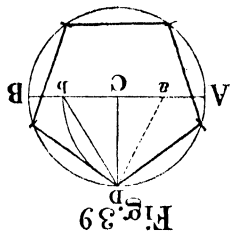

Fig. 39

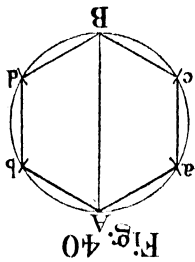

Fig. 40

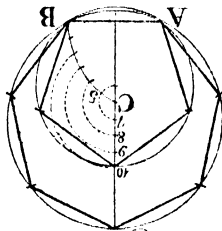

Fig. 37

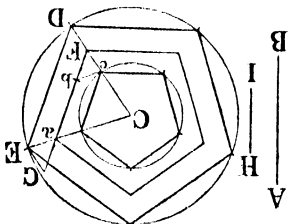

Fig. 38

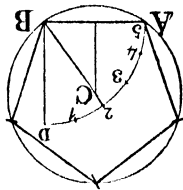

Fig. 35

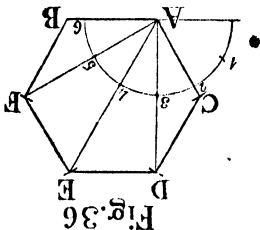

Fig. 36

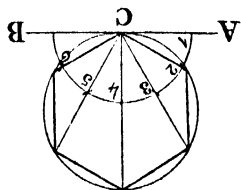

Fig. 33

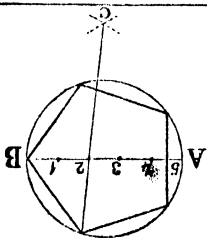

Fig. 34

D બિંદુથી D a ત્રિજ્યા લઈને વધારેલા વ્યાસને b બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

b બિંદુથી b C ત્રિજ્યા લઈને A B ને c બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

c A લીંટી નવશૂળની બાજૂની બરાબર થશે.

આકૃતિ ૪૪.

પરિચિન્ન ગોળ આપેલો હોઈ સમદશશૂળ અથવા સમપંચદશશૂળ દોરવો.

વ્યાસ A B દોરો અને C D ત્રિજ્યા તેનાપર લંબ દોરો.

C D ને E બિંદુમાં દુભાગો.

E A લીંટી દોરો.

E બિંદુથી E C ત્રિજ્યા લઈને E A ને F બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

A બિંદુથી A F ત્રિજ્યા લઈને પરિઘને G બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

A G જ્યાં દશશૂળની બાજૂ છે.

A બિંદુથી A C ત્રિજ્યા લઈને પરિઘને H બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

G H જ્યાં પંચદશશૂળની બાજૂ છે.

આકૃતિ ૪૫.

પરિચિન્ન ગોળ આપેલો હોઈ સમ એકાદશશૂળ દોરવો.

બે વ્યાસ A B અને D E બિંદુ C માં છેદાય એમ એક એક પર લંબ દોરો.

E બિંદુથી EC ત્રિજ્યા લઈને EA કૌંસને a બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

A બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને AD કૌંસને b બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

a બિંદુથી ab ત્રિજ્યા લઈને CD ત્રિજ્યાને c બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો.

સીધી લીંટી cb દોરો. એ લીંટી એકાદશાંખૂણની બાજુની બરાબર થશે.

આકૃતિ ૪૬.

ઓપેલી લીંટી AB ઉપર પંચાંખૂણ દોરવો.

AB ને વધારો.

B બિંદુથી BA ત્રિજ્યા લઈને વધારેલી લીંટી AB ને C બિંદુએ છેદે એવો એક અર્ધગોળ દોરો.

A બિંદુથી AB ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળને D બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

AB ને E બિંદુમાં દુભાગો.

DE લીંટી દોરો.

BD કૌંસને F બિંદુમાં દુભાગો.

EF લીંટી દોરો.

C બિંદુથી EF ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળ ઉપર કૌંસ 1 કરો અને 1 થી એજ ત્રિજ્યા લઈને કૌંસ 2 કરો.

B 2 લીંટી દોરો. એ લીંટી પંચાંખૂણની બીજી બાજુ થશે.

એ લીંટીને દુભાગો અને દુભાગબિંદુએ તે ઉપર લંબ લીંટી દોરો.

A B અને B 2 બાજુમાંથી દોરેલા લંબ G માં છેદાશે.
G બિંદુથી G A ત્રિજ્યા લઈને એક ગોળ દોરો; એ ગોળમાં
પંચઘૂળ દોરાશે.

આકૃતિ ૪૭.

અપેલી લીંટી A B ઉપર ષટ્ઘૂળ દોરવો.

A અને B બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને C બિંદુમાં છેદાય
એવા કૌંસ દોરો.

C બિંદુથી C A ત્રિજ્યા લઈને એક ગોળ દોરો; એ ગોળ
માં ષટ્ઘૂળ દોરાશે.

આકૃતિ ૪૮.

અપેલી લીંટી A B ઉપર સપ્તઘૂળ દોરવો.

A B ને વધારો.

B બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને વધારેલી લીંટી A B ને C
બિંદુમાં છેદે એવો એક અર્ધગોળ દોરો.

A બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળને D બિંદુમાં છેદે
એવો એક કૌંસ દોરો.

A B ને E બિંદુમાં દુભાગો.

D E લીંટી દોરો.

C બિંદુથી D E ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળ ઉપર કૌંસ 1 કરો.

B 1 લીંટી દોરો; એ લીંટી સપ્તઘૂળની ત્રીજી બાજુ છે.

એ લીંટીને દુભાગો અને ૪૬ મી આકૃતિ પ્રમાણે પરિચિન્ન-
ગોળનું મધ્યબિંદુ કહાડો.

આકૃતિ ૪૯.

આપેલી લીંટી A B ઉપર અષ્ટઘૂણ દોરવો.

A B લીંટીને વધારો.

B બિંદુથી B A ત્રિજ્યા લઈને વધારેલી લીંટી A B ને C બિંદુમાં છેદે એવો એક અર્ધગોળ દોરો.

અર્ધગોળને D બિંદુમાં દુભાગો.

C D કૌંસને 1 માં દુભાગો.

B 1 લીંટી દોરો ; એ લીંટી અષ્ટઘૂણની વીજી વાજૂ થશે. અગાઉની પેઠે મધ્યબિંદુ કહાડો.

આકૃતિ ૫૦.

આપેલી લીંટી A B ઉપર નવઘૂણ દોરવો.

A B લીંટીને વધારો.

B બિંદુથી B A ત્રિજ્યા લઈને વધારેલી લીંટી A B ને C બિંદુમાં છેદે એવો એક કૌંસ દોરો અને તેને A બિંદુની નીચે વધારો.

A બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને પહેલા કૌંસને D અને E બિંદુઓમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

A B લીંટીને F બિંદુમાં છેદીને D E લીંટી દોરો.

D બિંદુથી D A ત્રિજ્યા લઈને A B કૌંસ દોરો.

E બિંદુથી E F ત્રિજ્યા લઈને A B કૌંસને G અને H બિંદુઓમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

C બિંદુથી G H ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળને 1 માં કાપો.

Fig. 41

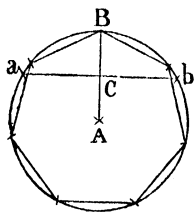

Fig. 42

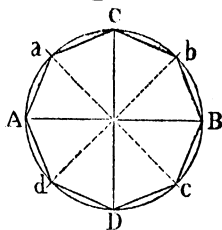

Fig. 43

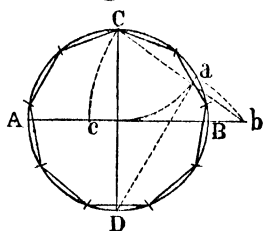

Fig. 44

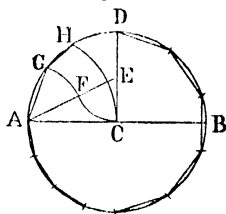

Fig. 45

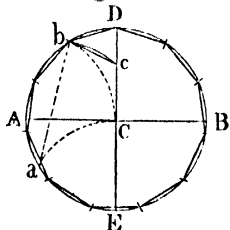

Fig. 46

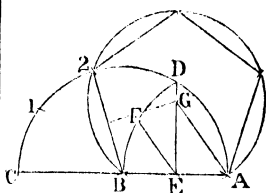

Fig. 47

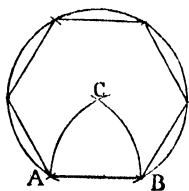
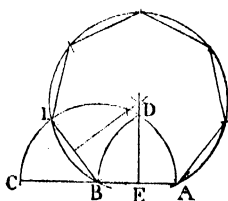
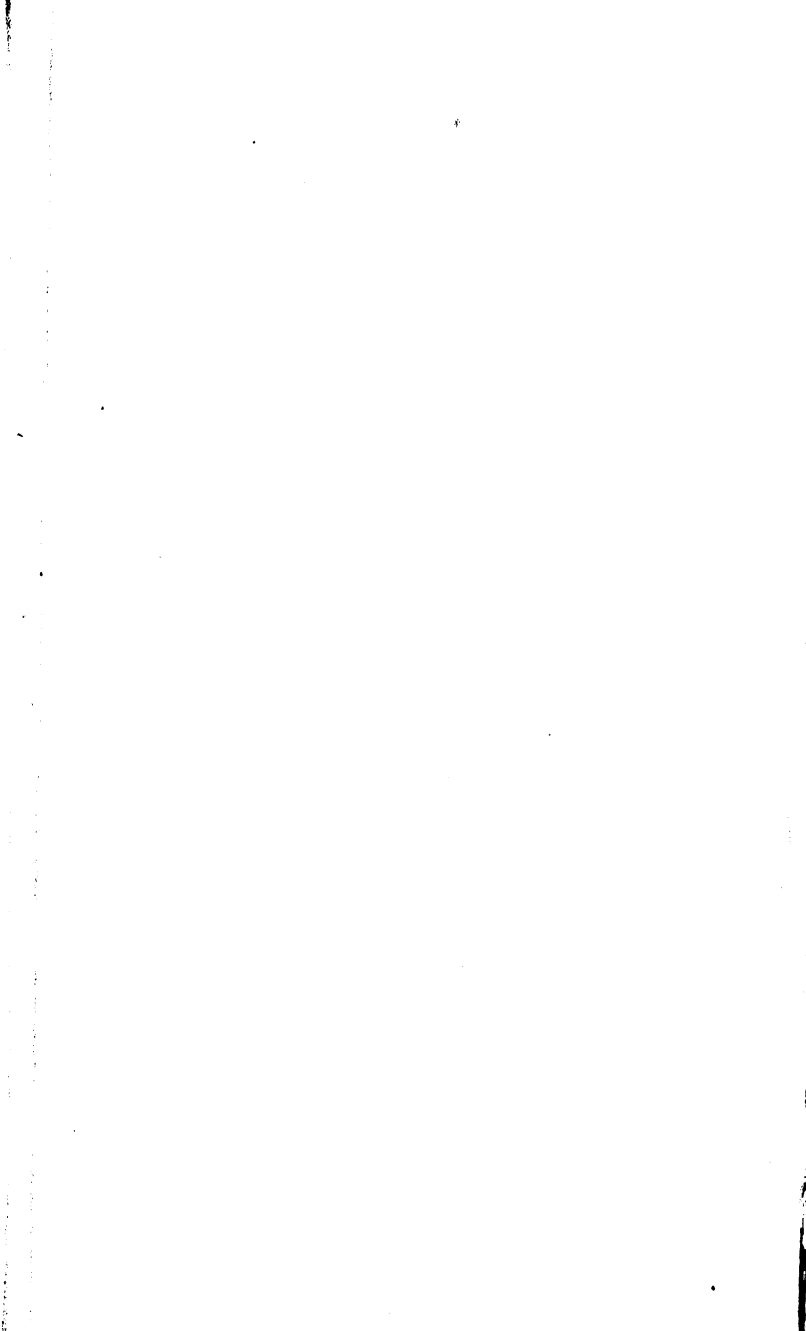

Fig. 48

B 1 લીંટી દોરો; એ લીંટી નવશૂળની બીજી બાજુ છે.
પહેલાંની પેઠે મધ્યબિંદુ શોધી કહાડો.

આકૃતિ ૫૧.

અપેલી લીંટી A B ઉપર દશશૂળ દોરવો.

A B લીંટીને વધારો.

B બિંદુથી B A ત્રિજ્યા લઈને C બિંદુમાં છેદીને એક અર્ધગોળ દોરો.

અગાઉની પેઠે A બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળને D બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો અને A B લીંટીને E બિંદુમાં ટુભાગો.

B બિંદુથી B E ત્રિજ્યા લઈને B D કૌંસને F બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

E F લીંટી દોરો.

C બિંદુથી E F ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળને 1 માં છેદો.

B 1 એ દશશૂળની બીજી બાજુ થશે.

પહેલાંની પેઠે પરિચિન્નગોળનું મધ્યબિંદુ કહાડો.

આકૃતિ ૫૨.

અપેલી લીંટી A B ઉપર એકાદશશૂળ દોરવો.

A B લીંટીને વધારો અને અગાઉની પેઠે અર્ધગોળ દોરી તેને A બિંદુની નીચે વધારો.

A બિંદુથી A B ત્રિજ્યા લઈને પહેલા કૌંસને D અને E બિંદુઓમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

A B લીંટીને દુભાગીને D E લીંટી દોરો.

B બિંદુથી B A લીંટીના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લઈને B D કૌંસને G બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

B E કૌંસને H બિંદુમાં દુભાગો.

E D લીંટીને I અને K બિંદુઓમાં છેદીને A G અને A H લીંટીઓ દોરો.

C બિંદુથી I K ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળ ઉપર કૌંસ 1 કરો.
B I લીંટી દોરો અને પૂર્વની પેઠે આગળ કરો.

આકૃતિ ૧૪.

આડો વ્યાસ A B અને ઊભો વ્યાસ C D ઓપેલા હોઈ લંબગોળ દોરવો.

આડો વ્યાસ A B અને ઊભો વ્યાસ C D એ બેને તેમનાં મધ્યબિંદુએ એક એકપર લંબ મૂકો.

C અથવા D બિંદુથી A B ના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીને F 1 અને F 2 માં છેદે એવા કૌંસ દોરો.

એ બિંદુઓ લંબગોળનાં કેંદ્ર છે.

એ બે કેંદ્રની અને A B લીંટીના મધ્યબિંદુની વચ્ચે આવેલા A B લીંટીના બે ટુકડાને ગમે તેટલી સંખ્યામાં વિભાગો; એ વિભાગ સરખા થાય, પરંતુ F બિંદુની પાસે આવે તેમ તેઓ નાના થાય તો લાભ થશે.

એ વિભાગોપર 1, 2, 3, 4, इत्यादि આંકડા માંડો.

F 1 થી A 1, A 2, A 3, A 4, इत्यादि ત્રિજ્યા લઈને A C અને A D અવકાશમાં કૌંસો દોરો.

Fig. 49.

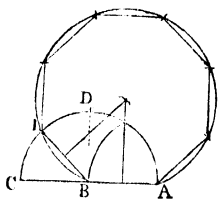

Fig. 50.

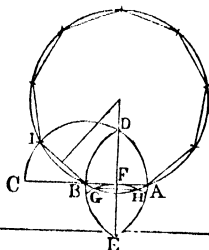

Fig. 51.

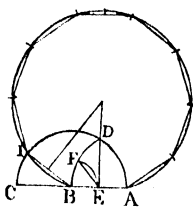
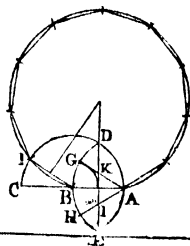

Fig. 52.

F 2 થી B 1 (A B લીંટીના મધ્યબિંદુની પેલીમેર A ખર્ણીનો પહેલો વિભાગ), B 2, B 3, B 4, ઇત્યાદિ ત્રિજ્યાઓ લઈને F 1 થી દોરેલા કૌંસોને છેદીને કૌંસો દોરો; B 1 ત્રિજ્યા A 1 ઇત્યાદિ કૌંસને a, b, c, d, ઇત્યાદિ બિંદુઓમાં છેદેછે.

A, a, b, c, d, e, f, C બિંદુઓમાં થઈને એક લીંટી દોરા અને ઉપર પ્રમાણે દોરીને આકૃતિ પૂરી કરો.

આકૃતિ ૫૫.

एज—बीजी रीत.

ઉપર પ્રમાણે બેઝ વ્યાસને તેમના C મધ્યબિંદુએ એક એકબર લંબ મૂકો.

C બિંદુથી C A અને C D ત્રિજ્યાઓ લઈને ગોળો દોરો.

મોટા ગોળના પરિઘને 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 એમ ગમે તેટલા સરખા ભાગમાં વિભાગો.

પ્રત્યેક વિભાગમાંથી નાના ગોળને પણ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 માં છેદીને ત્રિજ્યાઓ દોરો.

આડા વ્યાસ A B ની સમાંતર નાના ગોળના વિભાગોમાંથી લીંટીઓ દોરો.

ઊભા વ્યાસ D E ની સમાંતર મોટા ગોળના વિભાગોમાંથી લીંટીઓ દોરો.

એમ દોરેલી લીંટીઓનાં છેદનબિંદુઓ જે બિંદુઓમાંથી લંબગોળની વક્રરેખા દોરવાની છે તે બિંદુઓ થશે.

આકૃતિ ૫૬.

एज—बीजी रीत.

બેડ વ્યાસને ઉપર પ્રમાણે મૂકો.

A અને B બિંદુએ D E લીંટીની બરાબર અને સમાંતર લીંટીઓ દોરો.

D અને E બિંદુએ A B લીંટીની બરાબર અને સમાંતર લીંટીઓ દોરીને લંબગોળના બેડ વ્યાસની સમાન બાજુવાળો F G H I કાઢી લેવાનો ચોક્કસ દોરો.

A C અને B C લીંટીઓના તેડલાજ સરખા ભાગ 1, 2, 3, C કરો.

A C અને B C લીંટીઓની પેઠે A F અને B G લીંટીઓના તેડલાજ સરખા ભાગ કરો.

A B લીંટીપરના વિભાગોમાં થઈને E બિંદુમાંથી લીંટીઓ દોરો.

A F અને B G લીંટીપરના વિભાગોમાંથી D બિંદુસૂધી લીંટીઓ દોરો.

છેદનબિંદુઓ ઉપલી આકૃતિનાં જેવાં બિંદુઓ થશે.

બીજા અર્ધભાગને માટે એજ પ્રમાણે કરવું.

આકૃતિ ૫૭.

एज—बीजी रीत.

૫૪ મી આકૃતિની પેઠે બેડ વ્યાસ મૂકો, તેમનાં કેંદ્ર કહાડો, અને તેમનાપર અક્ષર માંડો.

F 1 અને F 2 આગળ બે ટાંકણી ઘોંચો.

દોરીને બેડ છેડે ગાંઠ વાલો. ગાંઠ સુદ્ધાં દોરીને તાળી હોય ચારે લીંટી F 1, D, અને F 2 ના જેટલી તે લાંબી થાય.

F 1 અને F 2 આગળની ટાંકળી ઉપર ગાંઠને મૂકો.

દોરીની અંદર અને સામે એક સીસાપેન (પેન્સિલ) અથવા બીજું નિશાનબિંદુ મૂકો. (એ દોરીને સરખી તાળી રાખવી જોઈએ.)

A બિંદુથી D માં થઈને B સૂધી સીસાપેનને ફેરવો, એટલે તે દોરીને સરખી તાળી રાખી હશે તો અર્ધ લંબગોળ દોરાશે.

એ દોરીને બીજી મેર ફેરવીને એજ પ્રમાણે બીજો અર્ધભાગ દોરવો.

આકૃતિ ૫૮.

ઝમો વ્યાસ A B અને આડો વ્યાસ D E આપેલા હોઈ ગોળના કૌંસોવડે લંબગોળાકૃતિ દોરવી.

બેડ વ્યાસને તેમનાં C મધ્યબિંદુએ એક એકપર લંબ મૂકો.

A બિંદુથી D E ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીને F બિંદુએ છેદો.

F B લીંટીના ત્રણ સરખા ભાગ કરો.

C બિંદુથી એ ત્રણમાંના બે ભાગને ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીને a અને b બિંદુએ છેદો.

a અને b બિંદુથી a b ત્રિજ્યા લઈને c અને d બિંદુએ છેદાવ એવા કૌંસ દોરો.

d બિંદુથી d D ત્રિજ્યા લેઈને c f કૌંસ દોરો.

a અને b બિંદુથી a A ત્રિજ્યા લેઈને e g અને f h કૌંસ દોરો.

c બિંદુથી c E ત્રિજ્યા લેઈને આકૃતિ પૂરી કરવા સારુ g h કૌંસ દોરો.

c અને d બિંદુમાંથી a અને b બિંદુમાં થઈને દોરેલી લીંટીઓ થકી ચાર કૌંસનાં સંયોગબિંદુઓ નીકળશે.

ટીપ.—લંબગોળની લગભગ સમાન આકૃતિ દોરવાની સાદી રીત તરીકે આ આકૃતિ આપેલી છે, પરંતુ દોરેલી વક્ર-રેખાકૃતિ અપૂર્ણ હોવાથી તથા બેઝ મધ્યબિંદુથી દોરેલા કૌંસ સંપાતી (એકઠા મળેલા) ન થઈ શકવાથી આ આકૃતિ બરાબર લંબગોળ નથી.

આકૃતિ ૫૯.

આડો વ્યાસ A B અને ઊભો વ્યાસ C D તથા તેમનું છેદનબિંદુ E, દોરીથી અને બિંદુઓથી આપેલાં હોઈ અંકાકૃતિ દોરવી.

બેઝ વ્યાસને E બિંદુએ એક એકપર લંબ મૂકો અને E C ને E D ની બરાબર કરો.

A E લીંટીને દુભાગો અને દુભાગબિંદુમાંથી C D લીંટીની સમાંતર એક લીંટી દોરો.

A બિંદુથી E C ત્રિજ્યા લેઈને ઊપલી લીંટીને G અને H બિંદુમાં છેદો.

A બિંદુથી G H લીંટીના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લઈને G H લીંટીને I અને K બિંદુમાં છેદો.

G I લીંટીના બે સરખા ભાગ કરો અને એમાંના એકની બરાબર I અને K બિંદુથી G H લીંટીને F 1 અને F 2 માં છેદીને ભાગ કાપો.

A B લીંટીને F 3 માં છેદીને B બિંદુથી એજ બે ભાગ જેવડો ભાગ કાપો.

A, F 1, F 2, અને F 3 માં ટાંકળીઓ खોસો.

એ ચારે ટાંકળીની આસપાસ તાળીને દોરી બાંધો.

A બિંદુ આગળની ટાંકળી કહાડી લેઈ ૫૭ મી આકૃતિ પ્રમાણે નિશાનબિંદુ મૂકો.

એ બિંદુને ફેરવ્યાથી એક અંડાકૃતિ દોરાશે તે A, B, C, અને D બિંદુઓમાં થઈને જશે અને તેના મોટામાં મોટા માપ-વિસ્તાર તે બિંદુઓમાં આવશે.

આકૃતિ ૬૦.

ગોળોના કૌંસોવડે અંડાકૃતિ દોરવી.

હરકોઈ સીધી લીંટી A B ઉપર વ્યાસમાં દોરવાની અંડાકૃતિની બરાબર C D અર્ધગોળ દોરો.

C અને D બિંદુથી અર્ધગોળની ત્રિજ્યા લઈને સીધી લીંટીને A અને B બિંદુમાં છેદો.

A અને B બિંદુથી B C ત્રિજ્યા લઈને C E અને D F કૌંસ દોરો.

A અથવા B બિંદુથી આઢા વ્યાસમાં થઈ તેને G બિંદુમાં

છેદીને અને સામેના કૌંસને E અથવા F બિંદુમાં અડીને એક સીધી લીંટી દોરો.

G બિંદુથી G E ત્રિજ્યા લઈને E F કૌંસ દોરો અને આકૃતિ પૂરી કરો.

ટીપ—A D અને B C ત્રિજ્યાને નાની મોટી કરવાથી અને G બિંદુને આડા વ્યાસની ઉપર અથવા તલે મૂકવાથી એ આકૃતિની લંબાઈ નાની મોટી કરી શકાય.

આકૃતિ ૬૧.

મોટામાં મોટો વ્યાસ A B આપેલો હોઈ મઝસૂત્ર (પેચ) ના આકારની વક્રરેખાકૃતિ દોરવી.

A B લીંટીને C બિંદુમાં ઢુભાગો.

B C ના ચાર સરખા ભાગ કરો.

C બિંદુની નીચેના પહેલા ભાગપર વ્યાસમાં તે ભાગની બરાબર એક ગોઠ દોરો. એ ગોઠ મઝસૂત્રની આંખ થશે.

પછી મોટી આકૃતિ D પ્રમાણે એ ગોઠમાં એક ચોરસ સંલગ્ન દોરો અને તેના મધ્યવ્યાસ 1—3, 2—4 દોરો.

પ્રત્યેક વ્યાસના છ સમાન ભાગ કરો.

આકૃતિમાં છે તેમ તેમનાપર આંક માંડો—તેમના છેડા ઢાબી મેર ઉપલી બાજુએ શરૂ થઈ 1, 2, 3, 4, રહે—પ્રત્યેક પર પહેલા વિભાગ 5, 6, 7, 8, અને બીજા 9, 10, 11, 12, આવે.

1 થી 1 A ત્રિજ્યા લઈને એક કૌંસ દોરો.

Fig. 54

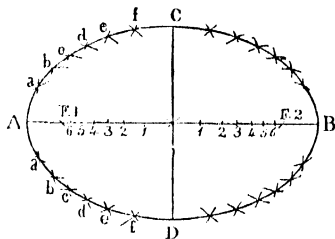

Fig. 55

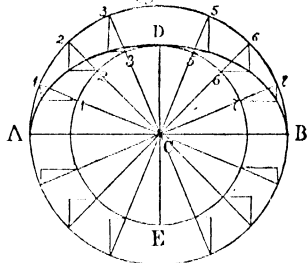

Fig. 56

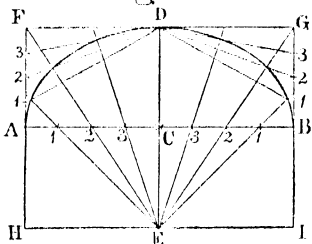

Fig. 57

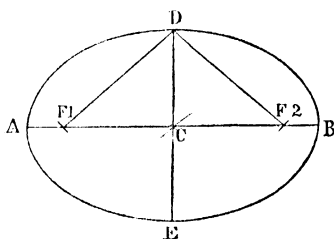

Fig. 58

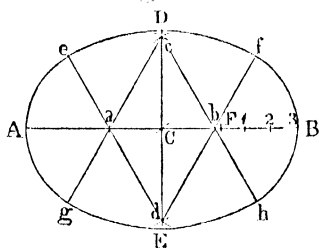

Fig. 59

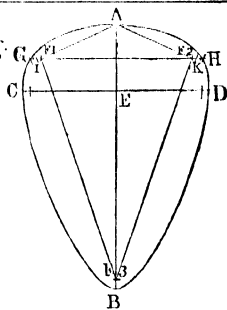

Fig.

60

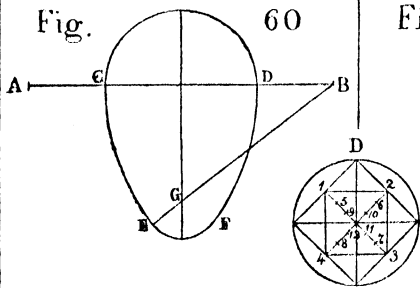
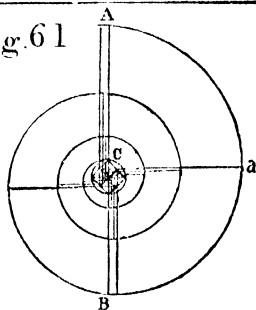

Fig. 61

1 માંથી 2 માં થઈને એક લીંટી દોરો અને છેલા દોરેલા કૌંસને a બિંદુમાં છેદે એમ તેને વધારો.

2 થી 2 a ત્રિજ્યા લઈને 2 માંથી 3 માં થઈને દોરેલી લીંટી થકી છેડો થાય એવો એક કૌંસ દોરો અને આ રીતે કરો,—મઠસૂત્ર પૂરો થાય ત્યાંલગી તેની આંખમાંના દરેક બિંદુથી કૌંસ દોરવા, અને 2 કૌંસ પ્રમાણે તેમનાં કેંદ્રોમાંથી તેની પછીના બિંદુમાં થઈને લીંટી દોરીને એ કૌંસના છેડા આણવા.

2 જા સ્કંધનાં મૂળતત્ત્વવિષયક કૃત્યો.

આકૃતિ ૬૨.

આપેલો ધૂળો A દુભાગવો.

A ધૂળબિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને ધૂળાની બાજુઓને a અને b બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

a અને b બિંદુથી c બિંદુમાં છેદાય એવા કૌંસ દોરો.

A c લીંટી દોરો. ધૂળો દુભાગાયો.

આકૃતિ ૬૩.

કાટધૂળો A ત્રિભાગવો.

A ધૂળબિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લઈને ધૂળાની બાજુઓને a અને b બિંદુઓમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

a અને b બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને c અને d કૌંસ કાપો.

c A અને d A લીંટીઓ દોરો, એટલે કાટસ્ત્રૂણો ત્રિભાગાશે.

આકૃતિ ૬૪.

હરકોઈ ત્રિકોણ A B C નું મધ્યબિંદુ એટલે તેની સઘળી બાજુઓથી સમાન અંતરે એક બિંદુ શોધી કહાડવું.

એના હરકોઈ બે સ્ત્રૂણા, A અને C ને ૬૨ મી આકૃતિ પ્રમાણે દુભાગો.

એ દુભાગલીંટીઓ એક એકને છેદે ચાલગી તેમને દોરો. છેદનબિંદુ D એ મધ્યબિંદુ થશે.

આકૃતિ ૬૫.

હરકોઈ ગોળ A નું મધ્યબિંદુ શોધી કહાડવું.

હરકોઈ ઝ્યા B C દોરો.

એને D બિંદુમાં દુભાગો.

તેના છેડા પરિઘને અડે એમ D બિંદુમાંથી B C લીંટી ઉપર લંબ લીંટી દોરો; એ લીંટી વ્યાસ છે.

એને દુભાગો, એટલે મધ્યબિંદુ નીકળ્યું.

આકૃતિ ૬૬.

પરિઘ A આપેલો હોઈ લંબગોળનું મધ્યબિંદુ અને આંસ અથવા આડા અને ઝુમા વ્યાસ શોધી કહાડવાં.

હરકોઈ બે સમાંતર ઝ્યા A B અને D E દોરો.

તેમને a અને b બિંદુમાં દુભાગો.

છેડા પરિઘને અડે તેમ a અને b બિંદુમાં થઈને $F G$ લીંટી દોરો ; એ વ્યાસ છે.

એ વ્યાસને C બિંદુમાં દુભાગો.

C એ મધ્યબિંદુ છે.

C બિંદુથી હરકોઈ ત્રિજ્યા લેઈ પરિઘને c, d , અને e બિંદુમાં છેદીને કૌંસો દોરો.

$c d$ અને $d e$ લીંટીઓ દોરો.

C બિંદુમાંથી $c d$ અને $d e$ લીંટીઓની સમાંતર H અને I લીંટીઓ દોરો.

H અને I એ દોરવાના આંસ અથવા આઢા અને ઝખા વ્યાસ થશે.

આકૃતિ ૬૭.

સીધી લીંટીમાં ન હોય તેવાં હરકોઈ આપેલાં ત્રણ બિંદુ A, B , અને C માં થઈને જાય એવો ગોળ અથવા કૌંસ દોરવો.

સીધી લીંટીઓથી A, B , અને C બિંદુઓને જોડો.

$A B$ અને $B C$ લીંટીઓને દુભાગો.

તેમનાં દુભાગબિંદુએ લંબો દોરો ; તેઓ એકબીજાને D બિંદુમાં છેદશે.

D એ આપેલા બિંદુઓમાં થઈને જનારા ગોળ અથવા કૌંસનું મધ્યબિંદુ અને $D A$ એ ત્રિજ્યા થશે.

आकृति ६८.

आपेला स्पर्शबिंदु A आगळ गोळनी स्पर्शलींटी दोरवी.

आपेला स्पर्शबिंदुए A H त्रिज्या दोरो.

३ जी आकृति प्रमाणे A बिंदुए A H लींटी उपर C D लींटी लंब दोरो.

C D ए दोरवानी स्पर्शलींटी थशे.

आकृति ६९.

परिघनी बहार आपेला A बिंदुमांथी गोळनी स्पर्शलींटी दोरवी.

आपेला A बिंदुमांथी गोळ C ना मध्यबिंदु सूधी एक लींटी दोरो.

A C लींटीने B बिंदुमां दुभागो.

B बिंदुथी B A त्रिज्या लई आपेला गोळने D बिंदुमां छे. दीने एक अर्द्धगोळ दोरो.

A D लींटी दोरीने तेने वधारो; ए लींटी आपेला बिंदुमांथी दोरेली स्पर्शलींटी छे.

आकृति ७०.

ज्यारे मध्यबिंदु खोळी के लई शकातुं न होय त्यारे A B गोळना कौसमां हरकोई स्पर्शबिंदु A आगळ स्पर्शलींटी केम दोरवी.

A B ज्या दोरो.

Fig. 62

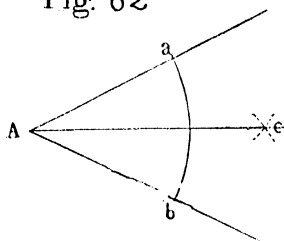

Fig. 63

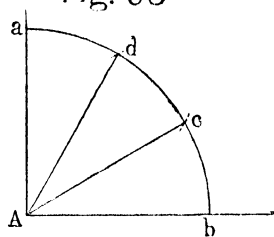

Fig. 64

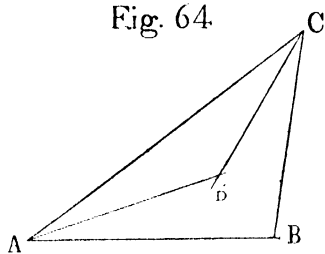

Fig. 65

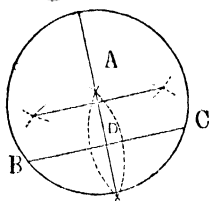

Fig. 66

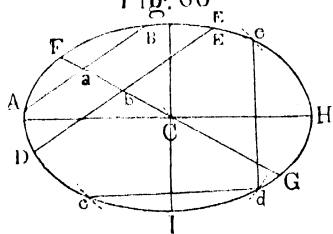

Fig. 67

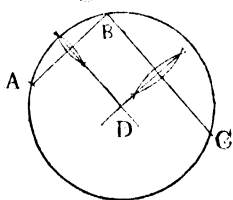

Fig. 68

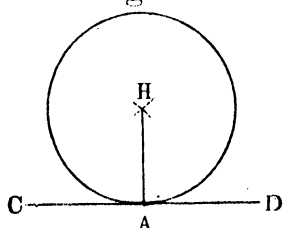
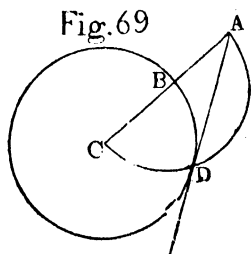
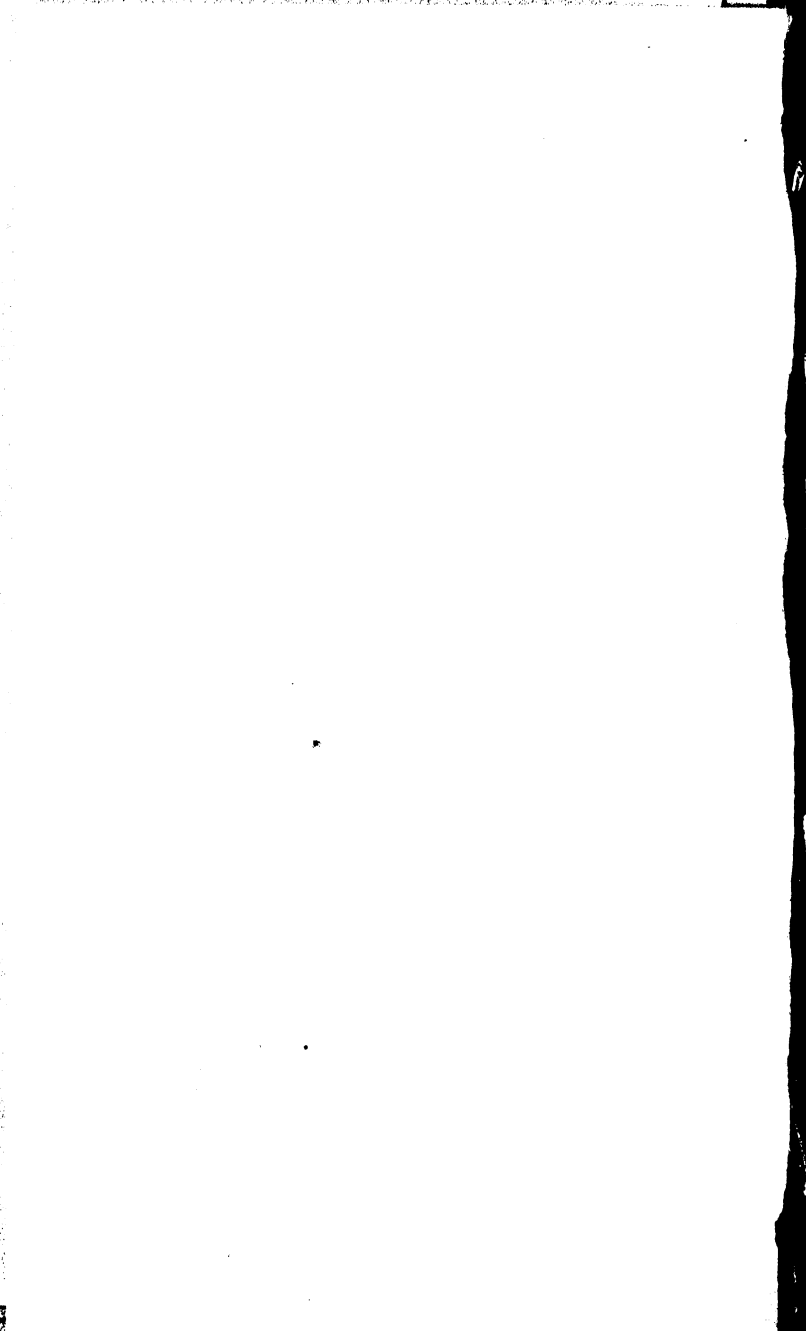

Fig. 69

એને C બિંદુમાં ટુભાગો.

A B લીંટી ઉપર C D લંબ દોરો.

D A લીંટી દોરો.

D A B ચૂનો D A C ચૂણાની બરાબર કરો.

E A લીંટીને વધારો; એ લીંટી દોરવાની સ્પર્શલીંટી છે.

આકૃતિ ૭૧.

આપેલા સ્પર્શબિંદુ A આગળ લંબગોળની સ્પર્શ-
લીંટી દોરવી.

૬૬ મી આકૃતિ પ્રમાણે આડો વ્યાસ દોરો અને ૫૭ મી
આકૃતિ પ્રમાણે લંબગોળનાં a b કેંદ્ર કહાડો.

a અને b બિંદુમાંથી આપેલા સ્પર્શબિંદુમાં થઈને a A અને
b A લીંટીઓ દોરો અને તેમાંની એક a A ને c બિંદુ સુધી
વધારો.

બાહ્ય ચૂળા c A b ને B બિંદુમાં ટુભાગો.

B A લીંટી દોરી તેને વધારો; એ લીંટી આપેલા બિંદુમાંથી
દોરવાની સ્પર્શલીંટી છે.

આકૃતિ ૭૨.

આપેલા A બિંદુમાંથી લંબગોળના વાંક ઉપર લંબ
લીંટી દોરવી.

આડો વ્યાસ દોરો અને પાછલી આકૃતિની પેઠે કેંદ્રો કહાડો.

કેંદ્રોમાંથી આપેલા A બિંદુમાં થઈને લીંટીઓ દોરો અને
બેડને વધારી a A b ચૂનો કરો.

B A લીંટીવડે a A b ખૂણો દુભાગો ; એ લીંટી વાંક ઉપર લંબ થશે.

એ રીતિથી કઢીઆકામમાં લંબગોળ મહેરાબ કે કમાનોના સાંધા કઠાડી શકાય.

૨ જા સ્કંધનાં આકૃતિરચનાવિષયક કૃત્યો.

આકૃતિ ૭૩.

આપેલી લીંટી A B ની સમાન પરિમિતિવાળો તથા આપેલા ત્રિકોણ C ના ખૂણાની સમાન ખૂણાવાળો ત્રિકોણ દોરવો.

આપેલી લીંટી A B ઉપર આપેલા ત્રિકોણ C ના ખૂણાની સમાન ખૂણાવાળો ત્રિકોણ A B D દોરો.

૬૫ મી આકૃતિ પ્રમાણે તેનું મધ્યબિંદુ E શોધી કઠાડો.

A B લીંટીને F અને G બિંદુમાં છેદીને ત્રિકોણની B D અને A D બાજુઓની સમાંતર E બિંદુમાંથી લીંટીઓ દોરો.

E F G ત્રિકોણની પરિમિતિ આપેલી લીંટી A B ની બરાબર અને તેના ખૂણા આપેલા ત્રિકોણ C ના ખૂણાની બરાબર થશે.

આકૃતિ ૭૪.

આપેલા ત્રિકોણ C D E ની બાજુઓથી સરખે અંતરે અને તેની અંદર કે બહાર, આપેલી A B કે F G બાજુવાળો હરકોઈ સરૂપ ત્રિકોણ દોરવો.

ત્રિકોણના ખૂણા C F, D F, અને E F લીંટીઓવડે દુભાગો.

C D લીંટી ઉપર આપેલી A B બાજૂની બરાબર C a ભાગ કાપો.

દુભાગલીંટી D F ને b બિંદુમાં છેદીને C F લીંટીની સમાંતર a b લીંટી દોરો.

દુભાગલીંટીઓ E F અને D F ને c અને c બિંદુઓમાં છેદીને b બિંદુમાંથી ત્રિકોણની બાજૂઓની સમાંતર લીંટીઓ દોરો.

જો આપેલા ત્રિકોણની બહાર F G લીંટીની બરાબર બાજૂવાળો ત્રિકોણ દોરવો હોય તો,

D E લીંટીને G બિંદુલગી વધારો અને D G લીંટીને F G લીંટીની બરાબર કરો.

અગાઉની પેઠે સ્વૂળા દુભાગો અને તેમની દુભાગલીંટીઓને ત્રિકોણની બહાર વધારો.

વધારેલી લીંટી F E ને f બિંદુમાં છેદીને દુભાગલીંટી D F ની સમાંતર G બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

અગાઉની પેઠે f બિંદુમાંથી ત્રિકોણની બાજૂઓની સમાંતર લીંટીઓ દોરો.

ત્રિકોણની f g બાજૂ F G લીંટીની બરાબર થશે; જો C E લીંટીની સમાંતર બાજૂ આપેલી F G લીંટીની બરાબર કરવી હોય તો C E લીંટીને F G લીંટીની બરાબર વધારવી જોઈએ અને તેના છેડામાંથી C F લીંટીની સમાંતર એક લીંટી દોરવી જોઈએ. એજ પ્રમાણે બીજી બાજૂનું કરવું જોઈએ.

આકૃતિ ૭૫.

હરકોઈ $A B C$ ત્રિકોણની અંદર એક ચોરસ સંલગ્ન હોયવો.

B શિરોબિંદુમાંથી $A C$ પાયા ઉપર $B D$ લીંટી લંબ દોરો. એ લીંટી ત્રિકોણની ઊંચાઈ છે.

B બિંદુમાંથી $A C$ પાયાની સમાંતર અને $B D$ ઊંચાઈની બરાબર E લીંટી દોરો.

E ની સામેના C શ્વૂનામાંથી ત્રિકોણની $A B$ બાજૂને F બિંદુમાં છેદીને $C E$ લીંટી દોરો.

$A C$ પાયા ઉપર F બિંદુમાંથી $F G$ લીંટી લંબ દોરો.

$B C$ બાજૂને H બિંદુમાં છેદીને $A C$ ની સમાંતર $F H$ લીંટી દોરો.

$F G$ ની સમાંતર $H I$ લીંટી દોરો. એટલે ચોરસ પૂરો થશે.

ટીપ—જો ત્રિકોણની એક બાજૂના છેડાના શ્વૂનામાંનો એકે શ્વૂનો કાટશ્વૂનાથી મોટો ન હોય તો ચોરસની બાજૂ અને તે ત્રિકોણની બાજૂ એકજ સમાંતર લીંટીની વચ્ચે આવે.

આકૃતિ ૭૬.

હરકોઈ ત્રિકોણ $D E F$ ની અંદર તેની મોટામાં મોટી બાજૂ કરતાં મોટી ન હોય તેવી આપેલી $A B$ લીંટીની બરાબર બાજૂવાળો કાટશ્વૂણ ચોશ્વૂણ સંલગ્ન દોરવો.

ત્રિકોણના પાયાપર $A B$ લીંટીની બરાબર $D C$ ભાગ કાપો.

E F બાજૂને K બિંદુમાં છેદીને C બિંદુમાંથી D E બાજૂની સમાંતર એક લીંટી દોરો.

D E અને D F બાજૂઓને H અને I બિંદુઓમાં છેદીને K બિંદુમાંથી એક લીંટી પાયા ઉપર લંબ અને બીજી પાયાની સમાંતર દોરો.

કાટખૂણ ચોખૂણ પૂરો કરવા માટે H બિંદુમાંથી એક લીંટી પાયા ઉપર લંબ દોરો.

આકૃતિ ૭૭.

હરકોઈ ત્રિકોણમાં એક ગોઠ સંલગ્ન દોરવો.

૬૪ મી આકૃતિ પ્રમાણે C મધ્યબિંદુ શોધી કહાડો.

ત્રિકોણની હરકોઈ બાજૂ ઉપર C બિંદુમાંથી C D લીંટી લંબ દોરો; એ લીંટી અંતઃસંલગ્ન દોરવાના ગોઠની ત્રિજ્યા થશે.

આકૃતિ ૭૮.

હરકોઈ ત્રિકોણની બહાર એક ગોઠ સંલગ્ન દોરવો.

ત્રિકોણની હરકોઈ બે બાજૂને દુભાગો.

A અને B દુભાગબિંદુઓમાંથી એ બાજૂઓ પર લંબ લીંટીઓ દોરો અને એક એકને છેદે સ્થાંત્રી તેમને વધારો.

તેમનું છેદનબિંદુ C એ ગોઠનું મધ્યબિંદુ થશે અને એવા બિંદુમાંથી ત્રિકોણના હરકોઈ ખૂણાલગી દોરેલી લીંટી C D તેની ત્રિજ્યા થશે.

ત્રિકોણના ત્રણે ખૂણા ૬૭ મી આકૃતિમાં આપેલાં ત્રણે બિંદુઓની સરૂપ હોવાથી આ આકૃતિ વસ્તુતઃ તે આકૃતિની માત્ર નીજી યોજના છે.

આકૃતિ ૭૯.

ચોરસમાં સમબાજૂ ત્રિકોણ સંલગ્ન દોરવો.

૬૩ મી આકૃતિ પ્રમાણે A B C ખૂણાને a અને b બિંદુમાં ત્રિભાગો.

A B a અને b B C ખૂણાને D અને E બિંદુમાં દુભાગો. ત્રિકોણ પૂરો કરવા માટે D B, D E, અને E B લીંટીઓ દોરો.

આકૃતિ ૮૦.

આપેલી A B લીંટીની બરાબર, ચોરસના કર્ણથી મોટો ન હોય તેવા પાયાવાળો સમદ્વિબાજૂ ત્રિકોણ ચોરસની અંદર સંલગ્ન દોરવો.

C D કર્ણ દોરો.

D બિંદુથી A B લીંટીના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લઈને C D ને G બિંદુમાં છેદો.

ચોરસની બાજૂઓને E અને F બિંદુમાં છેદીને G બિંદુમાંથી C D ઉપર એક લીંટી લંબ દોરો.

ત્રિકોણ પૂરો કરવાને E C અને C F લીંટીઓ દોરો.

Fig.70

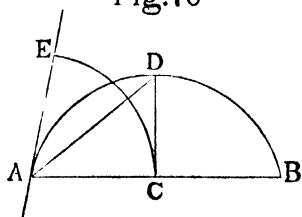

Fig.71

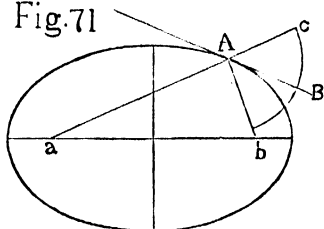

Fig.72

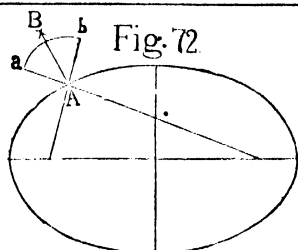

Fig. 73.

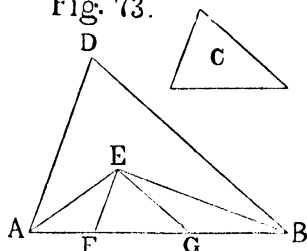

Fig.74.

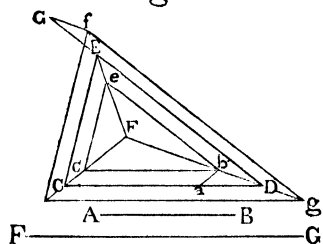

Fig.75

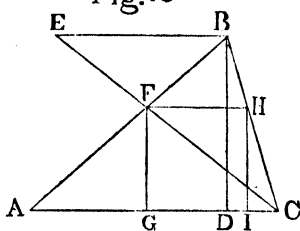

Fig.76

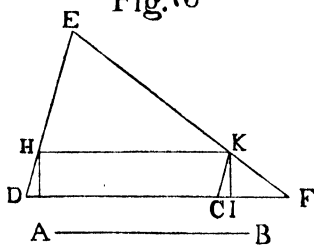
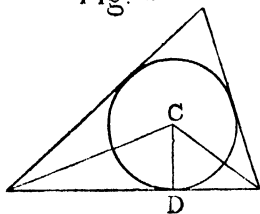
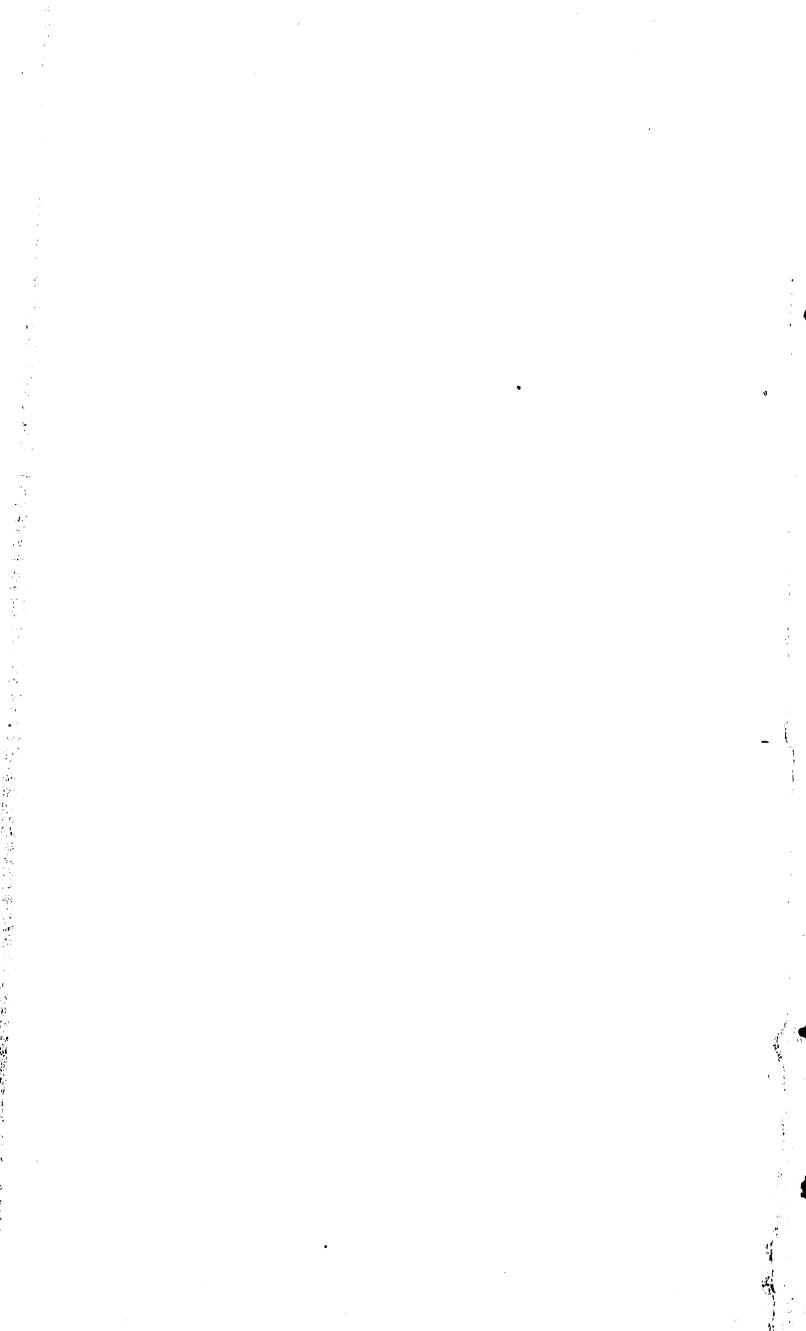

Fig.77.

આકૃતિ ૮૧.

A B C D ચોરસની બહાર સમબાજૂ ત્રિકોણ સંલગ્ન દોરવો.

C અને D બિંદુથી ચોરસની બાજૂને ત્રિજ્યા લઈને એક એકને G બિંદુમાં છેદે એવા કૌંસ A E અને B F દોરો.

G બિંદુથી એજ ત્રિજ્યા લઈને A E અને B F કૌંસને E અને F બિંદુમાં છેદો.

E D અને F C લીંટીઓ દોરી H બિંદુલગી તેમને વધારો.

A B પાયો D E અને C F લીંટીઓને I અને K બિંદુઓમાં છેદે ત્યાંલગી તેને વધારો.

H I K એ સમબાજૂ ત્રિકોણ થશે.

આકૃતિ ૮૨.

આપેલા ચોરસની બાજૂઓથી સમાન અંતરે તેની અંદર કે બહાર, આપેલી લીંટી A B ની બરાબર બાજૂવાળો ચોરસ સંલગ્ન દોરવો.

આ આકૃતિ ૭૪ મી આકૃતિની બીજી યોજના છે.

C D અને E F કર્ણ દોરો.

F G ને A B લીંટીની બરાબર કરો.

G બિંદુમાંથી F E ની સમાંતર G H લીંટી દોરો.

H બિંદુમાંથી D F લીંટીની સમાંતર એક લીંટી દોરો અને ૭૪ મી આકૃતિ પ્રમાણે આકૃતિ પૂરી કરો.

જો એ બાજૂ આપેલી બાજૂથી મોટી હોય તો ૭૪ મી આકૃતિ પ્રમાણે કરવું.

આકૃતિ ૮૩.

આપેલા ચોરસની અંદર કે બહાર એક ગોળ સંલગ્ન દોરવો.

ચોરસના બે કર્ણ એક એકને C બિંદુમાં છેદીને દોરો.

C બિંદુમાંથી હરકોઈ બાજુપર $C A$ લંબ દોરો.

C એ અંદર સંલગ્ન દોરવાના ગોળનું મધ્યબિંદુ અને $C A$ તે ગોળની ત્રિજ્યા થશે.

C એ આપેલા ચોરસની બહાર સંલગ્ન દોરવાના ગોળનું મધ્યબિંદુ અને અડધો કર્ણ $C B$ તે ગોળની ત્રિજ્યા થશે.

આકૃતિ ૮૪.

હરકોઈ સમચોબાજૂની માંહે એક ચોરસ સંલગ્ન દોરવો.

આપેલી આકૃતિના બે કર્ણ $A B$ અને $D E$ એકએકને C બિંદુમાં છેદીને દોરો.

પાસપાસેના હરકોઈ બે ટૂંકા $A C E$ અને $B C E$ ને દુભાગો.

આપેલી આકૃતિની બાજુઓને F, G, H , અને I બિંદુઓમાં છેદીને દુભાગલીંટીઓને વધારો.

આકૃતિ પૂરી કરવાને F, G, H , અને I લીંટીઓ દોરો.

આકૃતિ ૮૫.

હરકોઈ કાટખૂણ અથવા તિર્કસખૂણ સમાંતરબાજૂ-ચોખૂણની અંદર રાંબસ સંલગ્ન દોરવો.

અગાઉની પેઠે કળો દોરો અને ટૂંકા દુભાગો, પરંતુ અંદર

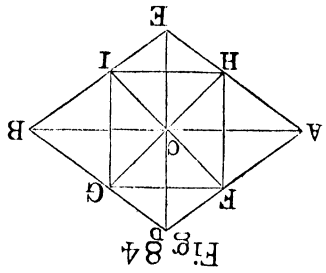

Fig. 84

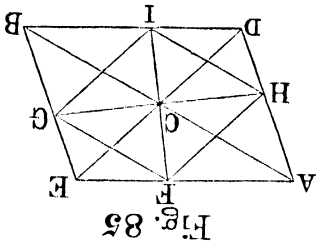

Fig. 85

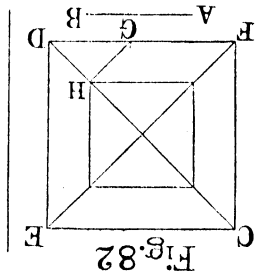

Fig. 82

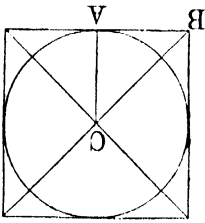

Fig. 83

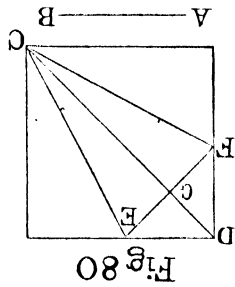

Fig. 80

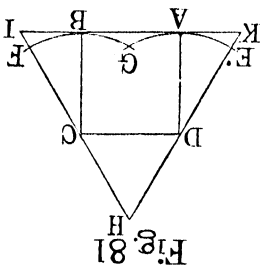

Fig. 81

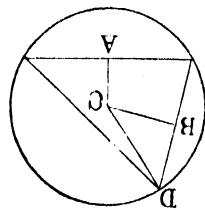

Fig. 78

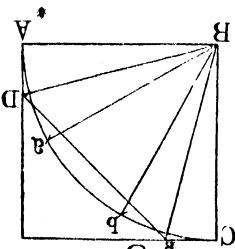

Fig. 79

સંલગ્ન દોરેલી આકૃતિનો સ્વૂળો આપેલી આકૃતિના હરકોઈ અમુક બિંદુ G ને અડકે એમ કરવું હોય તો (સ્વૂળ દુભાગાવાને બદલે) G બિંદુમાંથી C મધ્યબિંદુમાં થઈને એક સીધી લીંટી દોરવી અને C માં થઈને વળી બીજી લીંટી તેનાપર લંબ દોરવી; એ લીંટીઓના છેડા E, G, H , અને I બિંદુઓ થશે.

આકૃતિ ૮૬.

પાસપાસેની બાજુઓની જોડ સરખી હોય તેવા હરકોઈ ત્રાપીજ્યમની માંહે ચોરસ સંલગ્ન દોરવો.

ત્રાપીજ્યમના $A B$ અને $C D$ કર્ણ દોરો.

ત્રાપીજ્યમની બાજુઓમાંની હરકોઈ બાજુ $A C$ ને ૧૫ મી આકૃતિ પ્રમાણે વેડ કર્ણના પ્રમાણમાં વિભાગો; એટલે $A B$ ની બરાબર એક લીંટી $E F$ દોરો.

એ લીંટીને વધારી $E G$ ને $C D$ ની બરાબર કરો.

$A C$ ની બરાબર $H I$ લીંટીને $E G$ ની સમાંતર મૂકો.

$E K G$ ત્રિકોણ કરો.

$H I$ લીંટીને L બિંદુમાં છેદીને F બિંદુમાંથી K બિંદુલગી એક લીંટી દોરો.

C બિંદુથી $I L$ ત્રિજ્યા લેઈને $A C$ લીંટીને M બિંદુમાં કાપો.

$A B$ ની સમાંતર $M N$ લીંટી દોરો અને $M N$ લીંટીપર દોરવાનો ચોરસ કરો.

આકૃતિ ૮૭.

હરકોઈ સમચોબાજૂ A B D E ની માંહે એક ગોળ સંલગ્ન દોરવો.

પાસપાસેના હરકોઈ બે સ્વૂળા A અને B દુભાગો; તેમની દુભાગલીંટીઓ C બિંદુમાં છેદાશે.

આપેલી આકૃતિની હરકોઈ વાજૂપર C બિંદુમાંથી C F લીંટી લંબ દોરો.

C એ અંદર સંલગ્ન દોરવાના ગોળનું મધ્યબિંદુ અને C F તે ગોળની ત્રિજ્યા થશે.

આકૃતિ ૮૮.

પાસપાસેની વાજૂઓ સરખી હોય તેવા હરકોઈ ત્રાપી-જ્યમ A B D E ની અંદર એક ગોળ સંલગ્ન દોરવો.

ઊપલી આકૃતિનું વર્ણન અને અક્ષરો આ આકૃતિને પળ લાગુ પડેછે.

આકૃતિ ૮૯.

આપેલા ગોળની અંદર કે બહાર સમવાજૂત્રિકોણ સંલગ્ન દોરવો.

ગોળનો વ્યાસ A B દોરો.

A બિંદુથી ગોળની ત્રિજ્યા લઈને તેના પરિઘને C અને D બિંદુમાં છેદો.

અંદર દોરવાના ત્રિકોણને માટે C B, C D, અને B D લીંટીઓ દોરો.

B, C, અને D બિંદુઓથી લીંટી B C ત્રિજ્યા લઈને E, F, અને G બિંદુઓમાં છેદીને કૌંસો દોરો.

બહાર દોરવાના ત્રિકોણને માટે E F, E G, અને F G લીંટીઓ દોરો.

આકૃતિ ૧૦.

આપેલા A B C ત્રિકોણના ધૂળાની બરાબર ધૂળા થાય, એવો હરકોઈ ત્રિકોણ ગોઠવી માંહે સંલગ્ન દોરવો.

ગોઠવી સ્પર્શલીંટી D E દોરો.

તેના F સ્પર્શબિંદુએ A ધૂળાની બરાબર D F G ધૂળો કરો.

E F H ધૂળો C ધૂળાની બરાબર કરો.

ધૂળાની F G અને F H બાજુઓ પરિઘને G અને H બિંદુમાં છેદે એમ એ ધૂળા કરવા.

G H લીંટી દોરો. એટલે F G H એ ગોઠવી અંદર સંલગ્ન દોરેલો ત્રિકોણ થશે અને તેના ધૂળા આપેલા ત્રિકોણના ધૂળાની બરાબર થશે.

આકૃતિ ૧૧.

આપેલા A B C ત્રિકોણના ધૂળાની બરાબર ધૂળા થાય એવો હરકોઈ ત્રિકોણ ગોઠવી બહાર સંલગ્ન દોરવો.

આપેલા ત્રિકોણનો પાયો વધારો, જેમકે a b.

ગોઠવી D E અને D F ત્રિજ્યા દોરી E D F ધૂળો ત્રિકોણના બાહ્ય કોણ a A C ની બરાબર કરો.

બીજી ત્રિજ્યા $D G$ દોરીને $E D G$ ખૂનો ત્રિકોણના બાહ્ય કોણ $b B C$ ની બરાબર કરો.

ત્રિજ્યાઓને E, F , અને G છેડે H, I , અને K બિંદુમાં છેદીને સ્પર્શલીંટીઓ દોરો.

$H I K$ ત્રિકોણ આપેલા ગોળની બહાર સંલગ્ન દોરાશે અને તેના ખૂળા આપેલા ત્રિકોણના ખૂળાની બરાબર થશે.

આકૃતિ ૯૨.

ગોળની અંદર કે બહાર એક ચોરસ સંલગ્ન દોરવો.

બે વ્યાસ $A B$ અને $C D$ એક એકપર લંબ દોરો.

અંદર દોરવાના ચોરસને માટે $A C, C B, B D$, અને $A D$ લીંટીઓવડે તેમના છેડા જોડી દો.

A, B, C , અને D બિંદુઓથી ગોળની ત્રિજ્યા લેઈને E, F, G , અને H બિંદુમાં છેદીને કૌંસો દોરો.

બહાર દોરવાના ચોરસને માટે $E F, E G, F H$, અને $G H$ લીંટીઓ દોરો.

આકૃતિ ૯૩.

આપેલા બે ગોળ A અને B ને તથા તેમાંના એકને આપેલા C બિંદુમાં અડીને એક ગોળ દોરવો.

આપેલા ગોળનાં મધ્યબિંદુઓને જોડીને $A B$ સીધી લીંટી દોરો.

ધારેલા C સ્પર્શબિંદુમાંથી $C B$ ત્રિજ્યા દોરો.

બીજા ગોળમાં $C B$ ત્રિજ્યાની સમાંતર $A D$ ત્રિજ્યા દોરો.

Fig. 86

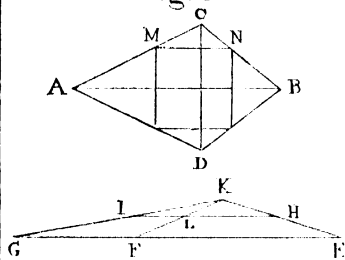

Fig 87

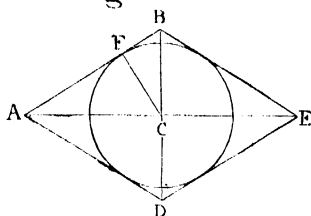

Fig. 88

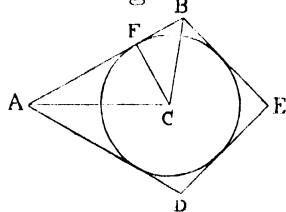

Fig 89

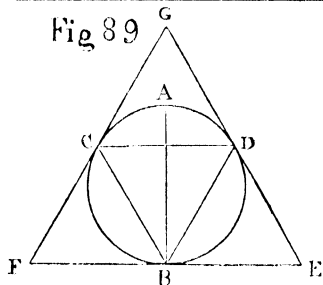

Fig 90

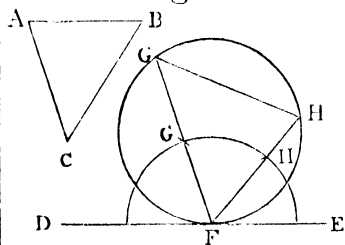

Fig 91

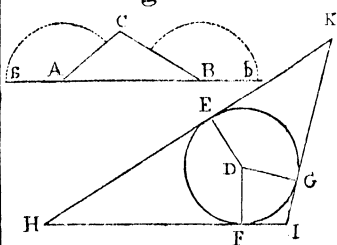

Fig 92

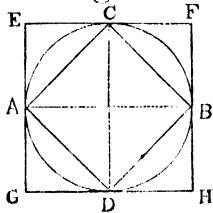
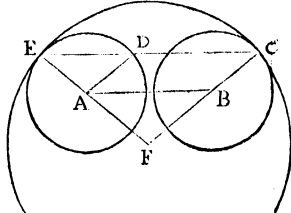

Fig 93

C D लींटी दोरो अने जरूर होय तो C बिंदुनी सामेना E बिंदुलगी तेने वधारो.

C B अने E A लींटी दोरो अने तेओ F बिंदुए छेदाय खांलगी वधारो.

F C ए बहार संलम दोखाना गोळनी त्रिज्या थशे.

टीप.-C D लींटी बेउ गोळनी स्पर्शलींटी होय ते सिवा-य सर्व गोळ सम के विवम होय, एक एकने स्पर्श करे के छे-दे, अंतःसंलम के विखूटा होय, तोपण सर्वने आ कय लागु पडशे.

आकृति ९४.

सम प्रमाण भागोनी हरकोई आपेली संख्यामां गो-ळने समकेंद्रविभागोथकी विभागवो.

ए भागो परस्पर गणित प्रमाणमां करवा होय, जेमके 1, 2, 3, 4 इयादि, तो आपेला गोळनी A B त्रिज्या दोरो अने गोळमां जेटला भाग करवा होय तेदला ए त्रिज्याना समान भाग करो, जेमके ४.

A B त्रिज्या उपर तेना अर्द्ध जेटली त्रिज्या लेईने A C B अर्द्धगोळ दोरो.

A C B अर्द्धगोळने 5, C, 6 बिंदुओमां छेदीने पेटाविभा-ग 1, 2, 3, 4 आगळ त्रिज्याउपर लंबा दोरो.

A मध्यबिंदुथी A 6, A C, अने A 5 त्रिज्या लईने गोळो दोरो.

A 6 गोळ ए मूळ गोळनो पा, A C ए अर्द्ध, अने A 5 ए पोणो थशे.

ટીપ.—ભાગોની સંખ્યા ગમે તેટલી વધારાય અને તેમ કર્યાથી તેઓ વિષમ થાય.

આકૃતિ ૯૫.

ક્ષેત્રફલ અને પરિમિતિમાં એક એકની બરાબર થાય એવા ગમે તેટલા ભાગમાં ગોળને વિભાગથી.

A B વ્યાસ દોરો.

ગોળના જેટલા સમાન ભાગ કરવા હોય તેટલા એ વ્યાસના ભાગ કરો, જેમકે 1, 2, 3.

A 1 ઉપર તેના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લઈને અર્ધ-ગોળ દોરો.

એજ મુજબ A 2 ઉપર અર્ધગોળ દોરો.

ચારકેંડે B બિંદુથી શરૂ કરી એજ પ્રમાણે વ્યાસની બીજી બાજુ ઉપર અર્ધગોળ દોરો અને આકૃતિ પૂરી કરો.

આકૃતિ ૯૬.

પ્રત્યેક ગોળ તેની બે બાજુઓને અંડે એમ સમવાજુ ત્રિકોણ A B C ની અંદર ત્રણ સમગોળ સંલગ્ન દોરવા.

A C લીંટીને D બિંદુએ દુભાગો અને D B લીંટી દોરો.

c બિંદુમાં પરસ્પર છેદનારી લીંટીઓ વડે D C B અને C D B સ્તૂના દુભાગો.

અંતઃસંલગ્ન ત્રિકોણ c d c થાય એમ A C, A B, અને B C લીંટીઓની સમાંતર c d, c c અને d c લીંટીઓ દોરો.

c, d, અને e બિંદુઓથી c d લીંટીના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લેઈને કરવાના ગોળ દોરો.

આકૃતિ ૯૭.

પ્રત્યેક ગોળ તેની એકજ વાજૂને અડે એવી રીતે સમ-વાજૂ ત્રિકોણ ABC ની અંદર ત્રણ સમગોળ સંલગ્ન દોરવા.

ત્રણે વાજૂઓ દુભાગો અને B 1, C 2, અને A 3 લીંટીઓ દોરો; તેઓ D બિંદુમાં છેદાશે.

D A 1 ચૂનો દુભાગો અને a બિંદુમાં D 1 લીંટીને છેદીને દુભાગલીંટીને વધારો.

D મધ્યબિંદુથી D a ત્રિજ્યા લેઈને 2 અને 3 લીંટીઓને b અને c બિંદુમાં છેદો; a, b, અને c એ દોરવાના ત્રણ ગોળનાં મધ્યબિંદુ અને a 1 એ ત્રિજ્યા થશે.

A 3 અને C 2 લીંટીઓને d અને e બિંદુઓમાં છેદીને a બિંદુમાંથી એક લીંટી A C લીંટીની સમાંતર દોરવાથી તથા d અને e બિંદુઓમાંથી AB અને BC ની સમાંતર ત્રીજી લીંટીઓ દોરવાથી પહેલા ત્રણ ગોળની સમાન ત્રીજા ત્રણ ગોળનાં મધ્યબિંદુ કહાડી શકાય, અને એ રીતે હરકોઈ સમવાજૂ ત્રિકોણમાં છ ગોળ સંલગ્ન દોરી શકાય.

આકૃતિ ૯૮.

પ્રત્યેક ગોળ તેની બે વાજૂઓને અડે એમ A B C D ચોરસની માંહે ચાર સમગોળ સંલગ્ન દોરવા.

c બિંદુમાં છેદીને A D અને B C કર્ણ દોરો.

c બિંદુએ a b અને d e વ્યાસ દોરો.

જે ચાર નાના ચોરસમાં આકૃતિના ભાગ થયાછે તેના કર્ણ a d, d b, b c, અને a c દોરો.

પહેલા કર્ણ A D અને B C જોડે તેમનાં છેદનબિંદુઓ દોરવાના ચારે ગોળનાં મધ્યબિંદુ અને f g લીંટી તેમની ત્રિજ્યા થશે.

આકૃતિ ૧૧.

एक गोळनी अंदर त्रण समगोल संलग्न दोरवा.

गोळनी मांहे समबाजू त्रिकोण A B C संलग्न दोरो.

त्रिकोणनी बाजूओंने a, b, અને c बिंदुमां छेदनारी लींटीओ वडे त्रिकोणना खूणा दुभागो.

A c અને C a લીંટીઓને D અને E બિંદુમાં છેદીને a b અને b c ને જોડો.

D E લીંટી દોરો અને A B લીંટીને F બિંદુમાં છેદીને તેને વધારો.

A મધ્યબિંદુથી A F ત્રિજ્યા લઈને F G કૌંસ દોરો.

F G કૌંસને d બિંદુમાં છેદીને G A F ખૂણો દુभागो.

F d લીંટી દોરો અને A D લીંટીને e બિંદુમાં છેદે એમ તેને વધારો.

e A લીંટી એ દોરવાના ગોળોની ત્રિજ્યા છે.

B b અને C a લીંટીઓ ઉપર B અને C બિંદુથી e A ત્રિજ્યા કાપો અને કહાડવાના ગોળ દોરો.

આકૃતિ ૧૦૦.

અપેલા ગોળમાં ચાર સમગોળ સંલગ્ન દોરવા.

ગોળની બહાર A B C D ચોરસ સંલગ્ન દોરો.

એ ચોરસના A D અને B C કર્ણ દોરો.

a બિંદુમાં સઘળા કર્ણ અને વ્યાસ છેદાય એમ ચોરસની બાજુઓની સમાંતર E F અને G H વ્યાસ દોરો.

હવે એ આકૃતિના ચાર સમાન સમદ્વિબાજૂ ત્રિકોણમાં ભાગ થવાથી એમાંના એક ત્રિકોણનો હરકોઈ ચૂળો a B G દુભાગો.

H G લીંટીને b બિંદુમાં છેદીને દુભાગલીંટીને વધારો.

a મધ્યબિંદુથી a b ત્રિજ્યા લઈને વ્યાસને c, d, અને e બિંદુમાં છેદો.

b, c, d, અને e એ દોરવાના ચારે ગોળનાં મધ્યબિંદુ અને b G લીંટી તેમની ત્રિજ્યા થશે.

ટીપ.—પ્રત્યેક ગોળ ચોરસની એક જ બાજુને અડે એવી રીતે આ આકૃતિવડે ચોરસની અંદર ચાર ગોળ સંલગ્ન દોરી શકાય.

આકૃતિ ૧૦૧

અપેલા ગોળની અંદર પાંચ સમગોળ સંલગ્ન દોરવા.

પંચચૂળ અંતઃસંલગ્ન દોરવો હોય તેની પેઠે પરિઘના પાંચ સમભાગ કરો.

C મધ્યબિંદુમાંથી બે ભાગમાં થઈને 3 અને 4 લીંટીઓ દોરો અને તેમને વધારો.

3 C 4 યૂગો દુભાગો અને આપેલા ગોઠના પરિઘને A બિંદુમાં અડીને A C લીંટી દોરો.

3 અને 4 લીંટીને છેદીને અને B C D ત્રિકોણ પૂરો કરી A બિંદુએ ગોઠની સ્પર્શલીંટી દોરો.

c એ મધ્યબિંદુ થાય એમ ૭૭ મી આકૃતિ પ્રમાણે આ ત્રિકોણમાં એક ગોઠ સંલગ્ન દોરો.

C બિંદુથી C c ત્રિજ્યા લઈને B C અને C D લીંટીઓને a અને b બિંદુમાં છેદીને D ગોઠ સંલગ્ન દોરો.

c બિંદુથી લીંટી a b ત્રિજ્યા લઈને D ગોઠના પરિઘને d, 7, 8, અને D બિંદુઓમાં છેદો.

એ બિંદુઓ ઉપર c A ત્રિજ્યા લઈને આકૃતિ પૂરી કરવા સારુ ગોઠો દોરો.

આકૃતિ ૧૦૨.

આપેલા ગોઠની સમાન અને એક એકને તથા આપેલા ગોઠને અડીને એક ગોઠની બહાર બીજા છ ગોઠ સંલગ્ન દોરવા.

આપેલા ગોઠ C ના મધ્યબિંદુથી તેના વ્યાસને ત્રિજ્યા લઈને A ગોઠ દોરો.

એ ગોઠની ત્રિજ્યા લઈને તેના પરિઘને 1, 2, 3, 4, 5, અને 6 બિંદુઓમાં કાપો.

એ બિંદુઓપર આપેલા ગોઠની ત્રિજ્યા લઈને ક્રહાડવાના છ ગોઠ દોરો.

ટીપ.—આ આકૃતિવડે આપેલા ગોઠની માંહે છ કે સાત સરખા ગોઠ સંલગ્ન દોરાય.

Fig. 94

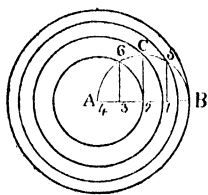

Fig. 95

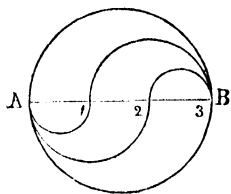

Fig. 96

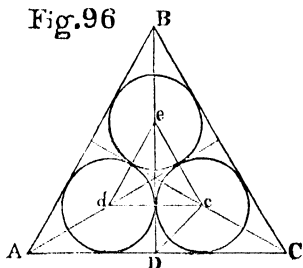

Fig. 97

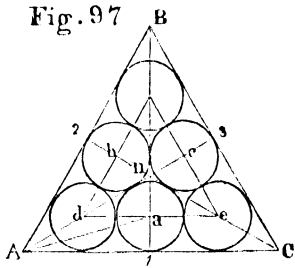

Fig. 98

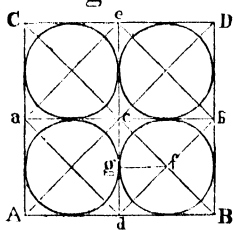

Fig. 99

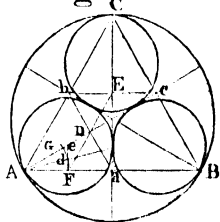

Fig. 100

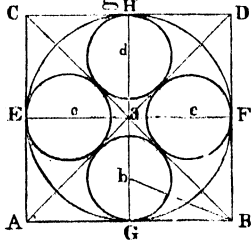
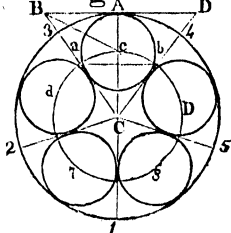
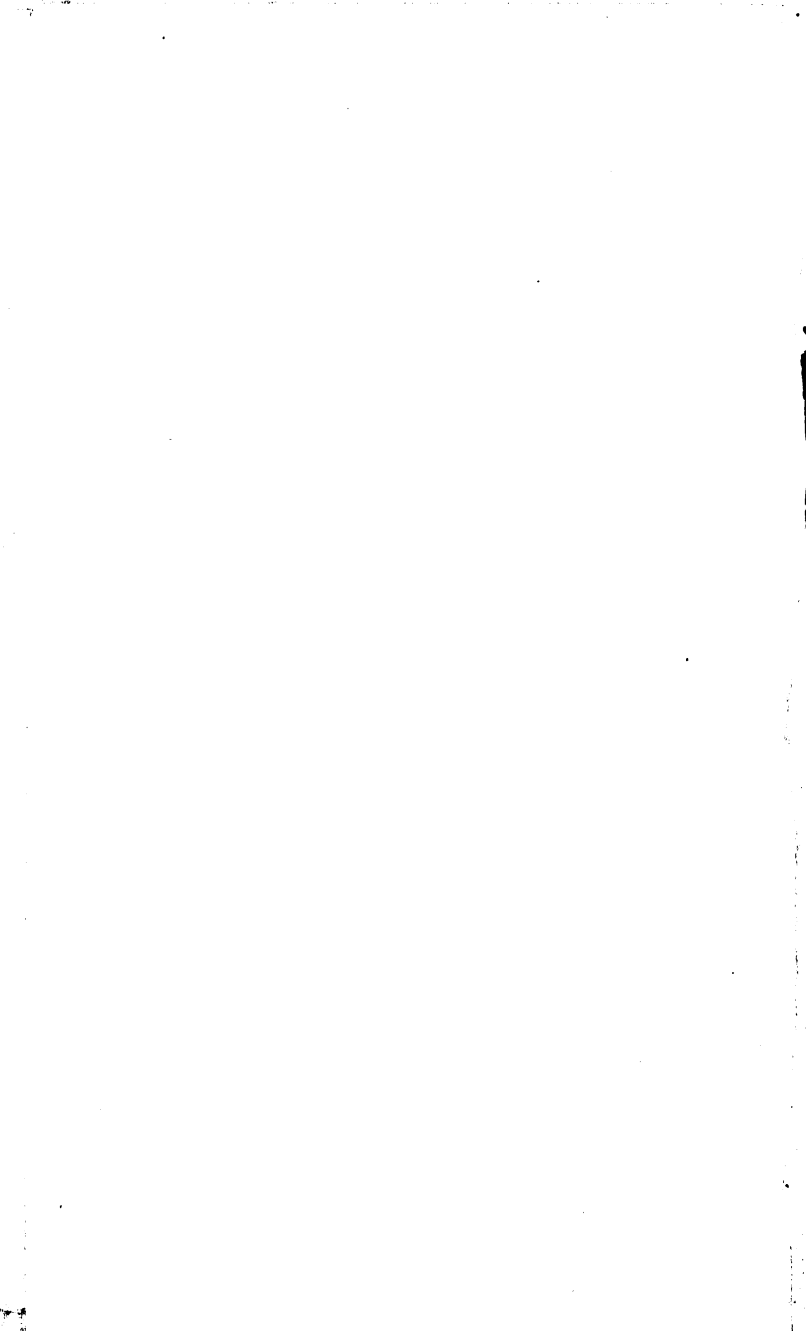

Fig. 101

બાહ્યગોળ B D ને આપેલો ગોળ ધારો.

હરકોઈ ત્રિજ્યા C D દોરો.

C D લીંટીના a, b, અને D એવા ત્રણ સમાન ભાગ કરો.

C મધ્યબિંદુથી C a ત્રિજ્યા લઈને એક ગોળ દોરો.

C બિંદુથી C b ત્રિજ્યા લઈને એક ગોળ દોરો અને એ ગોળની ત્રિજ્યા લઈને તેના પરિઘને 1, 2, 3, 4, 5, અને 6 બિંદુઓમાં કાપો.

પ્રત્યેક બિંદુપર a b ત્રિજ્યા લઈને કહાડવાના છ ગોળ દોરો.

આકૃતિ ૧૦૩.

પાસપાસે વ્યાસ અથિ એમ આપેલા સમબાજૂ ત્રિકોણ D E F ની અંદર ત્રણ સમાન અર્ધગોળ સંલગ્ન દોરવા.

ત્રિકોણની બાજુઓને A D, B E, અને C F લીંટીઓ વડે દુભાગો.

આપેલા ત્રિકોણની અંદર A B C ત્રિકોણ સંલગ્ન દોરો.

ત્રિકોણની F E અને F D બાજુઓને અડીને A B લીંટીપર a b અર્ધગોળ દોરો.

A D અને B E લીંટીઓને 1 અને 2 માં છેદીને ત્રિકોણની F D અને F E બાજુની સમાંતર a અને b બિંદુમાંથી લીંટીઓ દોરો.

1, 2 લીંટી દોરો અને એનાપર સમબાજૂ ત્રિકોણ કરો; એ ત્રિકોણની બાજુઓ દોરવાના અર્ધગોળોના પાસપાસેના વ્યાસ થશે.

આકૃતિ ૧૦૪.

પાસપાસે વ્યાસ આવે એમ આપેલા ગોળની અંદર ત્રણ સમાન અર્દ્ધગોળ સંલગ્ન દોરવા.

A B વ્યાસ દોરો.

A B ઉપર C D ત્રિજ્યા લંબ દોરો.

A C D ખૂણાને F અને E બિંદુમાં ત્રિભાગો.

D G ને D F ની બરાબર કરો.

F અને G બિંદુમાંથી વ્યાસો દોરો.

F લીંટીને H બિંદુમાં છેદીને E G લીંટી દોરો.

A B લીંટી ઉપર H I લંબ દોરો.

H I લીંટી ઉપર સમબાજૂ ત્રિકોણ કરો; એ ત્રિકોણની બાજૂઓ દોરવાના અર્દ્ધગોળોના પાસપાસેના વ્યાસ થશે.

આકૃતિ ૧૦૫.

વ્યાસ પાસપાસે આવે અને કૌંસો આપેલા ચોરસની બે બાજૂને અડકે એવી રીતે આપેલા ચોરસની અંદર ચાર સમાન અર્દ્ધગોળ સંલગ્ન દોરવા.

B અને C કર્ણ દોરો.

મધ્યબિંદુમાં થઈને બે વ્યાસ એક એકપર લંબ દોરો.

A B ને E બિંદુમાં દુભાગો.

C F ને A E ની બરાબર કરો.

A વ્યાસને G બિંદુમાં છેદીને F E લીંટી દોરો.

પ્રત્યેક વ્યાસને છેડેથી f, f, f, બિંદુએ A G ના જેવડા ભાગ કાપો.

g f અને f f ને જોડો. એરીતે દોરેલી લીંટીઓ દોરવાના અર્ધગોળોના પાસપાસેના વ્યાસ થશે.

ટીપ.—g ને મધ્યબિંદુ તથા g f ને ત્રિજ્યા કીધાથી તેમના કૌંસ અપેલા ચોરસની એક બાજુને અડીને ૯૮ મી આકૃતિ પ્રમાણે ચાર અર્ધગોળ અંતઃસંલગ્ન દોરી શકાય.

૩ જા સ્કંધનાં મૂળતત્વવિષયક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણો અને આકૃતિઓ.

આકૃતિ ૧૦૬.

સપાટ સફાઈઓનું માપ અથવા આકૃતિઓની સફાઈનું ક્ષેત્રફલ તેમના બે માપવિસ્તારનો ગુણાકાર કરવાથી નીકળે છે. જો કોઈ આકૃતિને, જેમકે ત્રાપીડ્યમને, બેથી વધારે માપવિસ્તાર હોય તો એવી આકૃતિના ત્રિકોણોમાં ભાગ કરીને તે ત્રિકોણોનાં ક્ષેત્રફલ કહાડી તેમનો સરવાળો કરવાથી આખી આકૃતિનું ક્ષેત્રફલ નીકળે છે. ધારો કે ૧૦૬ ટી આકૃતિ એક કાટખૂણ ચોખૂણ હોઈ તેનો A B પાયો ચાર ઇંચ લાંબો અને A C ઝંચાઈ બે ઇંચ છે; ચાર ઇંચ અને બે ઇંચ એ તેના ક્ષેત્રફલ અથવા સફાઈની હદ કરનારી બે લીંટીઓના માપ-વિસ્તાર છે; માટે ચાર ઇંચને બે ઇંચે ગુણવાથી જે ગુણાકાર ૮ ચોરસ ઇંચ આવે તે કાટખૂણ ચોખૂણની સફાઈનું માપ થશે.

પરંતુ બે બાજુ A C અને A B નો આ ગુણાકાર જે આકૃતિ-ઓના ખૂણા કાટખૂણા હોય છે અને તેમાટે ઝંચાઈની બરાબર

બાજૂ હોયછે, અને જેની સામસામેની બાજૂઓ બરાબર હોય-
છે તે આકૃતિઓનેજ લાગુ પડી શકે.

આકૃતિ ૧૦૭.

જે કાટસ્ખૂળ અથવા તિર્કસખૂળ સમાંતરબાજૂ ચોખૂ-
ળના પાયા અને ડુંચાઈ સમાન હોયછે તે સર્વેનાં
ક્ષેત્રફલ સમાન હોયછે.

A B C D, આકૃતિ ૧૦૭, એ કાટસ્ખૂળ સમાંતરબાજૂચો-
ખૂળ હોઈ તેના ચાર સમચોરસમાં ભાગ કર્યાછે.

B C D E એ તિર્કસખૂળ સમાંતરબાજૂચોખૂળ છે.

એનો પાયો C D કાટસ્ખૂળ સમાંતરબાજૂચોખૂળ A B C D
ના પાયાની બરાબર છે.

એની ડુંચાઈ D B કાટસ્ખૂળ સમાંતરબાજૂચોખૂળની
ડુંચાઈની બરાબર છે.

ઉપરિતનસ્થિતિ કરવાથી (એકપર એક મૂકવાથી) C D B
ત્રિકોણ બેડ સમાંતરબાજૂચોખૂળમાં સામાન્ય છે.

C A B ત્રિકોણ D B E ત્રિકોણની બરાબર છે.

માટે સમાંતરબાજૂચોખૂળ A B C D સમાંતરબાજૂ-
ચોખૂળ B C D E ની બરાબર છે.

માટે સર્વ સમાંતરબાજૂચોખૂળની સફાઈઓનાં ક્ષેત્રફલ
તેમની ડુંચાઈ અને પાયાને ગુણવાથી નીકળેછે.

સરખી ડુંચાઈવાળા સર્વે સમાંતરબાજૂચોખૂળ જે
પ્રમાણમાં તેમના પાયા હોયછે તે પ્રમાણમાં હોયછે.

સમાંતરબાજૂચોખૂળ A C 1, 1, આકૃતિ ૧૦૭, ની
ડુંચાઈ A B C D સમાંતરબાજૂચોખૂળના જેટલીજ છે.

એનો પાયો $A B C D$ સમાંતરબાજૂચોંચૂળના પાયાનો અર્ધ છે.

$A B C D$ નું ક્ષેત્રફલ ચાર અને $A C I, 1$ નું ક્ષેત્રફલ એ છે.

ટીપ.— આજી કંચાઈનો અને અર્ધપાયાનો ગુણાકાર કરવાથી, તથા આજી પાયાનો અને અર્ધકંચાઈનો ગુણાકાર કરવાથી સરખું ફલ આવેછે. માટે સમાન પાયાવાળા સઘળા સમાંતરબાજૂચોંચૂળ જે પ્રમાણમાં તેમની કંચાઈ હોયછે તે પ્રમાણમાં હોયછે.

આકૃતિ ૧૦૮.

સર્વ ત્રિકોણો સમાન કંચાઈ અને અર્ધપાયાવાળા અથવા સમાન પાયા અને અર્ધકંચાઈવાળા સમાંતરબાજૂચોંચૂળોની બરાબર છે.

$A B C$, આકૃતિ ૧૦૮, એ ત્રિકોણ છે. $A B D E$ એ સમાંતરબાજૂચોંચૂળ હોઈ તેનો $A B$ પાયો ત્રિકોણના પાયાની બરાબર છે; એની કંચાઈ $C F$ એ ત્રિકોણની કંચાઈની બરાબર છે.

ઉપરિતન સ્થિતિ કરવાથી, $A D C$ ત્રિકોણ $A F C$ ત્રિકોણની બરાબર છે;

$B E C$ ત્રિકોણ $B F C$ ત્રિકોણની બરાબર છે;

માટે $A B D E$ સમાંતરબાજૂચોંચૂળમાં $A B C$, $A D C$, અને $B E C$ ત્રિકોણો છે.

પરંતુ $A D C$ અને $B E C$ ત્રિકોણો મળીને $A B C$ ત્રિકોણની બરાબર છે.

માટે $A B C$ ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ $A B D E$ સમાંતરબાજૂચોંચૂળના ક્ષેત્રફલથી અડધું થશે.

$A B C$ ત્રિકોણનો જે પાયો અને ઝંચાઈ છે તેજ $A B G$ ત્રિકોણનો પાયો અને ઝંચાઈ છે.

$A B E G$ સમાંતરબાજૂચોખૂણ $A E G$ અને $A B G$ ત્રિકોણનો બનેલો છે; ઉપરિતન સ્થિતિ કરવાથી બેડ ત્રિકોણ એક એકની સમાન છે;

$A B G$ ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ $A B E G$ સમાંતરબાજૂચોખૂણના ક્ષેત્રફલથી અડધું થશે;

પરંતુ $A B D E$ સમાંતરબાજૂચોખૂણનો જે પાયો અને ઝંચાઈ છે તેજ $A B E G$ સમાંતરબાજૂચોખૂણનો પાયો અને ઝંચાઈ છે, તેથી તેઓ બરાબર છે.

માટે પ્રત્યેક ત્રિકોણ $A B D E$ સમાંતરબાજૂચોખૂણના અર્ધની બરાબર હોવાથી $A B G$ ત્રિકોણ $A B C$ ત્રિકોણની બરાબર છે.

આમટે સમાન ઝંચાઈ અને સમાન પાયાવાળા ત્રિકોણોનાં ક્ષેત્રફલ સમાન હોય છે.

સઘડા ત્રિકોણની સફાઈઓનાં ક્ષેત્રફલ, તેમના પાયાને ઝંચાઈના અર્ધે અથવા તેમની ઝંચાઈને પાયાના અર્ધે ગુણવાથી નીકળે છે.

આકૃતિ ૧૦૯.

સમાન ઝંચાઈવાળા સર્વે ત્રિકોણો જે પ્રમાણમાં તેમના પાયા હોય છે તે પ્રમાણમાં હોય છે; અથવા સમાન પાયાવાળા સઘડા ત્રિકોણો જે પ્રમાણમાં તેમની ઝંચાઈ હોય છે તે પ્રમાણમાં હોય છે.

$A C D$ ત્રિકોણની જે ઝંચાઈ છે તેજ $A B C$ ત્રિકોણ, આકૃતિ ૧૦૯, ની ઝંચાઈ છે.

AB પાયો AD પાયાનો અર્ધ છે.

ઉપરિતન સ્થિતિને લીધે ABC ત્રિકોણ ADC ત્રિકોણનો અર્ધ છે.

ABC ત્રિકોણની ઊંચાઈ ADC ત્રિકોણની ઊંચાઈની બરાબર છે.

ABC નો પાયો ADC ના પાયાનો અર્ધ છે.

માટે ABC નું ક્ષેત્રફલ ADC ના ક્ષેત્રફલનું અર્ધ છે.

ACD ત્રિકોણનો જે પાયો છે તેજ AED ત્રિકોણનો પાયો છે.

BE ઊંચાઈ BC ઊંચાઈની અર્ધ છે.

ADE ત્રિકોણ ADC ત્રિકોણમાં સામાન્ય છે.

ઉપરિતન સ્થિતિને લીધે ADE ત્રિકોણ AHE ત્રિકોણની બરાબર છે.

FCE ત્રિકોણ HEB ત્રિકોણની બરાબર છે;

DEG ત્રિકોણ DEI ત્રિકોણની બરાબર છે;

GEC ત્રિકોણ BIE ત્રિકોણની બરાબર છે;

માટે AED ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ ADC ત્રિકોણના ક્ષેત્રફલનું અર્ધ છે, કારણ કે તેમના પાયા બરાબર છે અને તેમની ઊંચાઈ આવીને અર્ધના પ્રમાણમાં છે.

ગોળનો પરિઘ વ્યાસથી ત્રમણો અને એક સપ્તમાંશ જેટલો છે એમ કહીએ તો તે બરાબર સચની ઘણુંજ પાસે છે.* જો વ્યાસ સાઢા ત્રણ ઇંચ હોય તો પરિઘ અગીઆર ઇંચ થશે.

* એ ગણતરીમાં પરિઘના આશરે $\frac{1}{2500}$ ભાગની કસર છે.

આકૃતિ ૧૧૦.

ગોઠનું ક્ષેત્રફલ, જે સમાંતરબાજૂચોખૂણની જે બાજૂ તે ગોઠના અર્ધ પરિઘની બરાબર છે અને વીંટી જે બાજૂ તે ગોઠની ત્રિજ્યાની અથવા આલો પરિઘ અને અર્ધ ત્રિજ્યાની બરાબર છે, તે સમાંતરબાજૂચોખૂણનાં ક્ષેત્રફલની બરાબર છે.

ગોઠ A, આકૃતિ ૧૧૦, ના ૩૨ સરખા ભાગ અથવા ત્રિકોણ કર્યાછે તેમની બાજૂઓ ગોઠની ત્રિજ્યાઓથી થયેલીછ.

B C લીંટીને A ગોઠના અર્ધ પરિઘની બરાબર કરીને એમાંના સોઠ ભાગ અથવા ચૂણાની બરાબર B બિંદુએ ચૂણો કર્યોછે. 17 થી 32 લગીના બાકીના સોઠ ચૂણા B C લીંટીપરના ત્રિકોણોમાં આવશે, કારણ કે 17 થી 32 લગીના ત્રિકોણોના પાયા 1 થી 16 લગીના ત્રિકોણોનાં શિરો-બિંદુ જોડે મળી જાયછે તથા ક્ષેત્રફલમાં ગોઠની બરાબર સમાંતરબાજૂચોખૂણ કરેછે.

જે ત્રિકોણનો પાયો B C લીંટી છે અને ગોઠની ત્રિજ્યા જે સમાંતરબાજૂચોખૂણની ઊંચાઈ છે તે સમાંતરબાજૂ-ચોખૂણની ઊંચાઈથી જેની ઊંચાઈ બમણી છે તે ત્રિકોણની બરાબર B C, 17, 32 સમાંતરબાજૂચોખૂણ થશે.

માટે હરકોઈ ગોઠ ત્રિકોણની બરાબર છે, કે જે ત્રિકોણનો પાયો ગોઠનો અર્ધ પરિઘ છે; અને ઊંચાઈ તેનો વ્યાસ છે;

અથવા પાયો તેનો આલો પરિઘ છે અને ઊંચાઈ તેની ત્રિજ્યા છે;

Fig. 102.

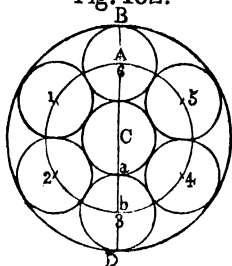

Fig. 103.

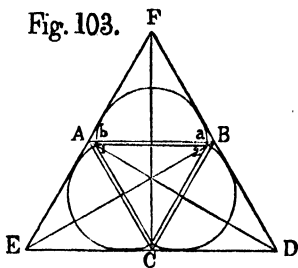

Fig. 104.

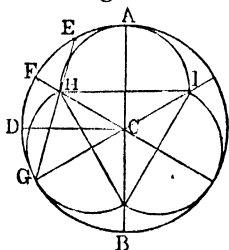

Fig. 105.

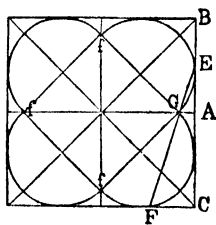

Fig. 106.

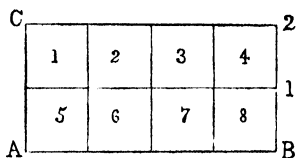

Fig. 107.

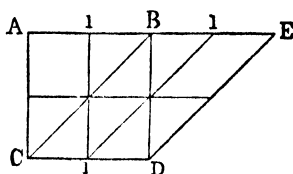

Fig. 108.

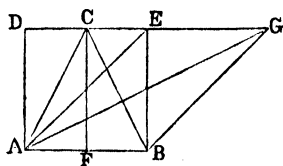
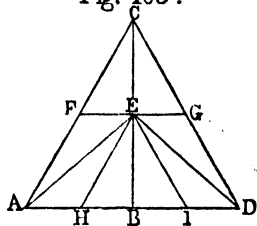

Fig. 109.

અથવા હરકોઈ ગોઠ, સમાંતરવાજૂચોઁખૂનની બરાબર છે, કે જે સમાંતરવાજૂચોઁખૂનનો પાયો તે ગોઠનો અર્દ્ધ પરિઘ છે અને ડુંચાઈ તેની ત્રિજ્યા છે.

અથવા તેનો પાયો તેનો આઁવો પરિઘ છે અને ડુંચાઈ તેની અર્દ્ધ ત્રિજ્યા છે;

અથવા તેનો પાયો તેનો વ્યાસ છે અને ડુંચાઈ તેના પરિઘનો ચતુર્થીશ છે.

આકૃતિ ૧૧૧.

જે ત્રિકોણનો પાયો અને ડુંચાઈ ચોરસની બાજૂની બરાબર છે તે ત્રિકોણ, અને તે ચોરસમાં સંલગ્ન દોરેલો ગોઠ એ બે પરસ્પર બે, ત્રણ, અને ચારના પ્રમાણમાં છે, એટલે ચોરસના ક્ષેત્રફલથી તે ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ અડધું અને ગોઠનું ક્ષેત્રફલ પોણું થશે.

ગોઠોના પરિઘ તેમના વ્યાસના પ્રમાણમાં હોયછે. ઉદાહરણ, કોઈ ગોઠનો વ્યાસ $૩\frac{૧}{૨}$ ઇંચ હોય તો તેનો પરિઘ ૧૧ ઇંચ થશે.

જો બીજા ગોઠનો વ્યાસ ૭ ($૩\frac{૧}{૨}$ નું ત્રમણું) હોય તો તેનો પરિઘ ૨૨ (૧૧ નું ત્રમણું) થશે; પરંતુ પહેલા ગોઠનું ક્ષેત્રફલ ઇંચ ૯ ૨' ૩" થશે; બીજા ગોઠનું ક્ષેત્રફલ ઇંચ ૩૬ ૯' ૦", છત્રીસ અને નવ બારાંશ ઇંચ, પહેલા ગોઠના ક્ષેત્રફલથી ચોગણું થશે.

બીજા ગોઠનો વ્યાસ પહેલા ગોઠના વ્યાસથી ત્રમણો છે; બીજા ગોઠનું ક્ષેત્રફલ પહેલા ગોઠના ક્ષેત્રફલથી ચોગણું છે; અને ૪ એ ૨નો વર્ગ છે, માટે ગોઠોનાં ક્ષેત્રફલ તેમના વ્યાસોના વર્ગના પ્રમાણમાં હોયછે.

આકૃતિ ૧૧૩.

બે સીધી લીંટીઓ AB અને CD આપેલી હોઈ એક મધ્યપ્રમાણ લીંટી શોધી કહાડવી.

AB લીંટીને વધારી BE ને CD લીંટીની બરાબર કરો.

AE લીંટીને F બિંદુમાં ટુભાગો.

F બિંદુથી FA ત્રિજ્યા લેઈને AE લીંટી ઉપર એક અર્ધગોળ દોરો.

આપેલી બેઝ લીંટીઓના સંયોગબિંદુ B આગળ AE લીંટી ઉપર અર્ધગોળને G બિંદુમાં છેદીને એક લંબ લીંટી દોરો.

BG લીંટી AB અને CD લીંટીઓનું મધ્યપ્રમાણ થશે.

BG લીંટી જે પ્રમાણમાં AB લીંટીથી નાની છે તેજ પ્રમાણમાં CD લીંટીથી મોટી છે.

જો AB લીંટી ચાર ઇંચ અને CD લીંટી એક ઇંચ લાંબી હોય તો, BG લીંટી બે ઇંચ લાંબી થશે.

આકૃતિ ૧૧૪.

બે સીધી લીંટી AB અને CD આપેલી હોઈ એ બેમાંની હરકોઈ લીંટીથી નાની ત્રિપ્રમાણ લીંટી શોધી કહાડવી.

EF લીંટીને આપેલી AB લીંટીની બરાબર કરો.

EF લીંટીની જોડે હરકોઈ ખૂનો કરીને CD લીંટીની બરાબર EG લીંટી દોરો.

FG લીંટી દોરો.

E बिंदुथी E G त्रिज्या लेईने E F लींटीने H बिंदुमां छेदो.

E G लींटीने I बिंदुमां छेदीने F G लींटीनी समांतर H लींटी दोरो.

E I लींटी आपेली लींटीओमांणी हरकोईथी नानी त्रिप्रमाण लींटी थशे.

E I अने E G लींटीओ आपेली होय अने ए बेमांणी हरकोई लींटीथी मोटी त्रिप्रमाण लींटी कहाडवानी होय तो,

E G लींटी दोरो.

ए लींटीपर E I लींटी कापो.

E बिंदुथी E G त्रिज्या लेईने G H कौंस दोरो.

ए कौंसने हरकोई बिंदु H मां छेदीने I बिंदुमांथी एक लींटी दोरो.

E बिंदुमांथी H बिंदुमां थईने एक लींटी दोरी तेने वधारो.

E बिंदुमांथी H बिंदुमां थईने दोरेली लींटीने F बिंदुमां छेदीने I H लींटीनी समांतर G बिंदुमांथी एक लींटी दोरो.

E F लींटी आपेली लींटीओमांणी हरकोईथी मोटी त्रिप्रमाण लींटी थशे.

टीप — वस्तुतः आ रीतिने मात्र ऊलटावेलीछे.

आकृति ११५.

त्रण सीधी लींटी A B, C D, अने E F आपेली होई एक चतुःप्रमाण लींटी शोधी कहाडवी.

G H लींटीने आपेली A B लींटीनी बराबर करो. G H

લીંટીની જોડે હરકોઈ ચૂળો કરીને $C D$ લીંટીની બરાબર $G I$ લીંટી દોરો.

$H I$ લીંટી દોરો.

$G H$ લીંટી ઉપર G બિંદુથી $G K$ લીંટી $E F$ લીંટીની બરાબર કાપો.

$G I$ લીંટીને L બિંદુમાં છેદીને $H I$ લીંટીની સમાંતર K બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

$G L$ લીંટી એ દોરવાની ચતુઃપ્રમાણ લીંટી થશે.

જો $G I, G K$, અને $G L$ લીંટીઓ આપેલી હોય અને ત્રણમાંની હરકોઈથી મોટી ચતુઃપ્રમાણ લીંટી દોરવાની હોય તો,

$G I$ લીંટીની જોડે હરકોઈ ચૂળો કરીને G બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

એ લીંટીપર $G K$ લીંટી કાપો.

$G I$ લીંટીપર $G L$ લીંટી કાપો.

$K L$ લીંટી દોરો.

વધારેલી લીંટી $G K$ ને II બિંદુમાં છેદીને $K L$ લીંટીની સમાંતર I બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

$G H$ લીંટી એ આપેલી લીંટીઓથી મોટી ચતુઃપ્રમાણ લીંટી થશે.

આકૃતિ ૧૧૬.

સીધી લીંટી $A B$ ને અંત્ય અને મધ્ય પ્રમાણમાં વિભાગવી.

A બિંદુએ એક લંબ દોરો અને $A C$ લીંટીને $A B$ લીંટીના અર્ધની બરાબર કરો.

B C લીંટી દોરો.

C બિંદુથી C A ત્રિજ્યા લઈને B C લીંટીને D બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

B બિંદુથી B D ત્રિજ્યા લઈને A B લીંટીને E બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

E A લીંટી A B લીંટીનું અંસ પ્રમાણ અને B E લીંટી તેનું મધ્ય પ્રમાણ છે.

एटले આખી લીંટી A B અને B E ની વચ્ચે જે પ્રમાણ છે તેજ પ્રમાણ A E અને B E ની વચ્ચે છે.

આકૃતિ ૧૧૭.

સીધી લીંટી A B ને તેના $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, इत्यादिમાં અનુક્રમે વિભાગવી.

A B લીંટી ઉપર કાટખૂણ અથવા તિર્કેસખૂણ સમાંતર-બાજૂ ચોખૂણ A B C D દોરો.

2 માં છેદીને C B અને A D કર્ણ દોરો.

A B લીંટીને $\frac{1}{2}$ માં છેદીને A C લીંટીની સમાંતર લીંટી 2 દોરો.

B C લીંટીને 3 માં છેદીને D $\frac{1}{3}$ લીંટી દોરો; A B લીંટીને $\frac{1}{3}$ માં છેદીને A C લીંટીની સમાંતર લીંટી 3 દોરો.

B C લીંટીને 4 માં છેદીને D $\frac{1}{4}$ લીંટી દોરો; A B લીંટીને $\frac{1}{4}$, इत्यादिમાં છેદીને A C લીંટીની સમાંતર લીંટી 4 દોરો.

ए रीते थयेला વિભાગ આખી લીંટી A B ના $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ इत्यादि છે.

Fig. 110.

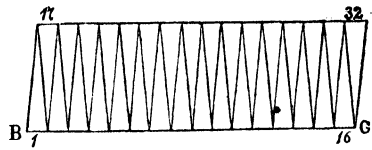
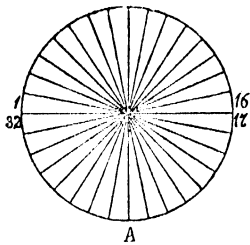

Fig. 111.

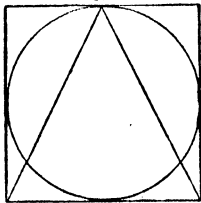

Fig. 112.

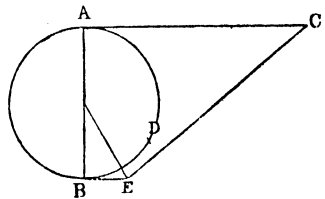

Fig. 113.

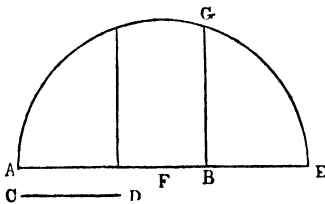

Fig. 114.

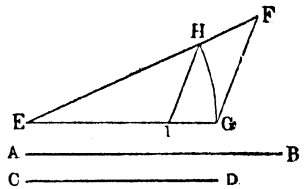

Fig. 115.

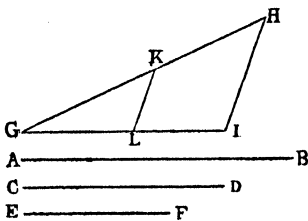
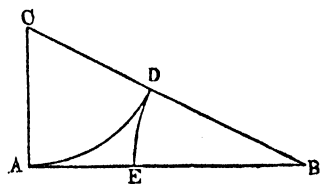

Fig. 116.

एवुं दर्शव्युंछे के—सम पाया अने सम ऊंचाईवाला सर्वे समांतरबाजू चोखूणनां क्षेत्रफल समान होयछे.

માટે ચોરસ કે કાટખૂણ ચોખૂણના પાયાને રાંબસ કે રાંબાઈદનો પાયો કીધાથી તથા ચોરસ કે કાટખૂણ ચોખૂણની ડુંચાઈને રાંબસ કે રાંબાઈદની ડુંચાઈ કીધાથી તે ચોરસનો કે કાટખૂણ ચોખૂણનો સમાન ક્ષેત્રફલવાળો રાંબસ કે રાંબાઈદ કરી શકાય.

કે—સમ પાયા અને સમ ડુંચાઈવાળા સઘળા ત્રિકોણનાં ક્ષેત્રફલ સમાન હોયછે.

માટે ઓપેલા ત્રિકોણની ડુંચાઈ અને પાયાને દોરવાના ત્રિકોણની ડુંચાઈ અને પાયો કીધાથી તે ત્રિકોણોના સમાન ક્ષેત્રફલવાળા બીજા ત્રિકોણ (જેમકે સમબાજૂ ત્રિકોણનો વિષમ બાજૂ ત્રિકોણ, અથવા વિષમબાજૂ ત્રિકોણનો સમદ્વિ-બાજૂ ત્રિકોણ) કરી શકાય.

કે—સર્વે ત્રિકોણ સમ ડુંચાઈ તથા અર્દ્ધપાયા, इत्यादि-
વાળા સમાંતરબાજૂચોખૂણોની બરાબર છે.

માટે ત્રિકોણના પાયાને સમાંતરબાજૂચોખૂણનો પાયો કીધાથી અને ત્રિકોણની અર્દ્ધડુંચાઈને સમાંતરબાજૂ ચોખૂણની ડુંચાઈ કીધાથી તે ત્રિકોણનો સમાન ક્ષેત્રફલવાળો સમાંતરબાજૂચોખૂણ કરી શકાય. અથવા સમાંતરબાજૂચોખૂણના પાયાને ત્રિકોણનો પાયો કીધાથી અને સમાંતરબાજૂચોખૂણની બમણી ડુંચાઈને ત્રિકોણની ડુંચાઈ કીધાથી તે સમાંતરબાજૂચોખૂણનો સમાન ક્ષેત્રફલવાળો ત્રિકોણ કરી શકાય.

કે—સર્વે ગોલનાં ક્ષેત્રફલ, જે સમાંતરબાજૂચોખૂણની
 બે બાજૂમાંની પ્રત્યેક તેમનાં અર્ધ પરિઘની બરાબર
 હોય અને બાકીની બે બાજૂમાંની પ્રત્યેક તેમની
 ત્રિજ્યાઓની બરાબર હોય તેવા સમાંતરબાજૂ
 ચોખૂણોનાં, અથવા વ્યાસ જેટલી ઊંચાઈ અને અર્ધ
 પરિઘ જેટલા પાયાવાળા ત્રિકોણોનાં ક્ષેત્રફલની
 બરાબર હોયછે.

માટે હરકોઈ ગોલનો સમાન ક્ષેત્રફલવાળો સમાંતરબાજૂ-
 ચોખૂણ અથવા ત્રિકોણ કરી શકાય.

૩ જા સ્કંધનાં આકૃતિરચનાવિષયક કૃત્યો.

આકૃતિ ૧૧૮.

આપેલા ત્રાપીઝ્યમ $ABCD$ ની બરાબર ત્રિકોણ દોરવો.

આપેલા ત્રાપીઝ્યમના BA પાયાને E ની દિશામાં વધારો.

AD કર્ણ દોરો.

(કર્ણની સામેના) C ચૂનામાંથી વધારેલા પાયાને E બિંદુ-
 માં છેદીને કર્ણની સમાંતર એક લીંટી દોરો.

ED લીંટી દોરો.

EDB ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ આપેલા ત્રાપીઝ્યમના ક્ષેત્રફલની
 બરાબર છે.

માટે દોરેલા ત્રિકોણના અર્ધ પાયાને અને ઊંચાઈને સમાં-
 તરબાજૂચોખૂણનો પાયો અને ઊંચાઈ કીધાથી ત્રાપીઝ્યમનો
 સમાંતરબાજૂચોખૂણ થઈ શકે.

આકૃતિ ૧૧૯.

હરકોઈ આપેલી સમ કે વિષમ સીધીલીંટી આકૃતિ
વદલીને ક્ષેત્રફલમાં બરાબર પરંતુ એક વાજૂ ઓછી હોય
એવી વીજી આકૃતિ કરવાને એજ રીત લાગુ પડી શકે.

A B C D E F એ સમષટ્ઘ્ન છે.

વ્યુત્ક્રમ ધ્રુવ A અને E માંથી A E લીંટી દોરો.

A B પાયાને વેડ દિશામાં વધારો.

વધારેલા પાયાને G બિંદુમાં છેદીને A E લીંટીની સમાંતર
F બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

G E લીંટી દોરો.

G B C D E એ વિષમ પંચધ્રુવ હોઈ તેનું ક્ષેત્રફલ
A B C D E F સમષટ્ઘ્નના ક્ષેત્રફલની બરાબર છે.

B D લીંટી દોરો.

વધારેલા પાયાને H બિંદુમાં છેદીને B D ની સમાંતર C બિં-
દુમાંથી એક લીંટી દોરો. D H ને જોડો. એટલે G E D H
ત્રાપીજ્યાઈદ થયો તેનું ક્ષેત્રફલ સમષટ્ઘ્નના અને વિષમ
પંચધ્રુવના ક્ષેત્રફલની બરાબર છે.

વ્યુત્ક્રમ ધ્રુવ E અને H માંથી E H લીંટી દોરો.

*G H પાયો વધારો.

વધારેલા પાયાને I બિંદુમાં છેદીને E H લીંટીની સમાંતર
D બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

E I લીંટી દોરો.

G E I એ ત્રિકોણ હોઈ તેનું ક્ષેત્રફલ ષટ્ઘ્નના, પંચધ્રુ-
વના, અને ત્રાપીજ્યાઈદના ક્ષેત્રફલની બરાબર છે.

આ રીતિએ કરીને હરકોઈ બહુખૂણનો સમાન ક્ષેત્રફલવાળો ત્રિકોણ કરી શકાય.

માટે દોરેલા ત્રિકોણના અર્દ્ધપાયાને અને ઊંચાઈને સમાંતરબાજૂચોખૂણનો પાયો અને ઊંચાઈ કીધાથી હરકોઈ બહુખૂણનો સમાંતરબાજૂચોખૂણ કરી શકાય.

આકૃતિ ૧૨૦.

હરકોઈ આપેલા સમ બહુખૂણ $A B C D E F$ ની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર ત્રિકોણ દોરવો.

બહુખૂણનો મૂળ ત્રિકોણ $A B F$ દોરો; એટલે તેના મધ્ય-બિંદુમાંથી તેની એક બાજૂના A અને B છેડાલગી ત્રિજ્યાઓ દોરો.

બહુખૂણની આંખી પરિમિતિની બરાબર $A B C D E A$ સીધી લીંટી દોરો.

એ લીંટી ઉપર બહુખૂણના મૂળ ત્રિકોણની બરાબર $A E F$ ત્રિકોણ કરો.

$A B C D E A$ લીંટીપર દોરેલા એવા પાંચ ત્રિકોણ બહુખૂણમાં સમાયલા ત્રિકોણોની કેવલ બરાબર થશે.

પરંતુ ૧૦૫ મી આકૃતિમાં બતાવ્યુંછે કે—સમાન ઊંચાઈવાળા સઘળા ત્રિકોણ તેમના પાયાના પ્રમાણમાં હોયછે.

માટે જે પાંચ ત્રિકોણનો એ બહુખૂણ બનેલોછે તેમની બરાબર $A F A$ ત્રિકોણ થાય એમ $F A$ લીંટી દોરો.

એ કારણ માટે $A F A$ ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ આપેલા બહુખૂણ $A B C D E$ ના ક્ષેત્રફલની બરાબર છે.

આકૃતિ ૧૨૧.

આપેલા ત્રિકોણ CDE ની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર, આપેલા પાયા AB ઉપર અથવા આપેલી ઊંચાઈવાળો ત્રિકોણ દોરવો.

આપેલા ત્રિકોણની ઊંચાઈ DF લીંટી દોરો.

૧૨૫ મી આકૃતિ પ્રમાણે દોરવાના ત્રિકોણના આપેલા પાયા AB ની, આપેલા ત્રિકોણના પાયા CE ની, અને આપેલા ત્રિકોણની ઊંચાઈ DF ની ચતુઃપ્રમાણ લીંટી શોધી કહાડો.

આ ચતુઃપ્રમાણ લીંટી દોરવાના ત્રિકોણની ઊંચાઈ થશે.

૧૨૫ મી આકૃતિની પેઠે AB લીંટીની જોડે હરકોઈ પ્રકારનો खूणો કરે એમ CE લીંટીની બરાબર BG લીંટી દોરો.

AG લીંટી દોરો.

DF લીંટીની બરાબર BH ભાગ કાપો.

BG લીંટીને I બિંદુમાં છેદીને AG લીંટીની સમાંતર H લીંટી દોરો.

BI લીંટી આપેલા ત્રિકોણની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર દોરવાના ત્રિકોણની ઊંચાઈ અને AB લીંટી તેનો પાયો થશે.

એટલે AFB ત્રિકોણ ક્ષેત્રફલમાં CDE ત્રિકોણની બરાબર છે.

દોરવાના ત્રિકોણની ઊંચાઈ આપી હોય તો આપેલા ત્રિકોણના પાયાની, તેની ઊંચાઈની, અને દોરવાના ત્રિકોણની આપેલી ઊંચાઈની ચતુઃપ્રમાણ લીંટી શોધી કહાડવી; એવી ચતુઃપ્રમાણ લીંટી દોરવાના ત્રિકોણનો પાયો થશે.

પરંતુ સમાન ઊંચાઈ અને અર્ધ પાયાવાળા સમાંતરબાજૂઓ-

ખૂણની બરાબર ત્રિકોણ હોયછે. માટે પહેલે તો આપેલા સમાં-
તરબાજૂચોખૂણની બરાબર ત્રિકોણ કરવાથી અને પછી છેલી
આકૃતિ પ્રમાણે પહેલા ત્રિકોણની બરાબર આપેલી લીંટી ઉ-
પર ત્રિકોણ કરવાથી આપેલા સમાંતરબાજૂચોખૂણની બરાબર
આપેલી લીંટી ઉપર ત્રિકોણ દોરી શકાય. ૧૧૮ મી
આકૃતિ પ્રમાણે ક્ષેત્રફલમાં ત્રાપીજ્યમની બરાબર ત્રિકોણ કરી
શકાય. માટે આપેલા ત્રાપીજ્યમની બરાબર આપેલી લીંટી
ઉપર ત્રિકોણ દોરી શકાય. ૧૧૪ મી અથવા ૧૧૫ મી
આકૃતિ પ્રમાણે હરકોઈ બહુખૂણની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર ત્રિકોણ
કરી શકાય.

માટે હરકોઈ આપેલા બહુખૂણની બરાબર આપેલી લીંટી
ઉપર ત્રિકોણ કરી શકાય.

ગોળ એ ક્ષેત્રફલમાં ત્રિકોણ, ઇત્યાદિની બરાબર છે. માટે
આપેલા ગોળની બરાબર આપેલી લીંટી ઉપર ત્રિકોણ કરી
શકાય.

આકૃતિ ૧૨૨.

સમબાજૂ નથી એવા આપેલા $A B C$ ત્રિકોણની બરાબર
સમબાજૂ ત્રિકોણ દોરવો.

આપેલા ત્રિકોણની $A B$ બાજુઉપર $A B D$ સમબાજૂ ત્રિ-
કોણ દોરો.

$D B$ લીંટીને વધારો.

વધારેલી લીંટી $D B$ ને E બિંદુમાં છેદીને $A B$ બાજુની
સમાંતર (આપેલા ત્રિકોણના શિરોબિંદુ) C માંથી એક
લીંટી દોરો.

૧૧૩ મી આકૃતિ પ્રમાણે $D B$ અને $D E$ લીંટીઓની મધ્યપ્રમાણ લીંટી શોધી કહાડો. એટલે $D E$ લીંટી ઉપર એક અર્ધગોળ દોરો.

$D E$ લીંટી ઉપર B બિંદુએ $B F$ લંબ દોરો.

$B F$ લીંટી $D B$ અને $B E$ લીંટીઓનું મધ્યપ્રમાણ થશે, અને આપેલા ત્રિકોણની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર સમવાજૂ ત્રિકોણ $B G H$ ની બાજૂ થશે.

માટે હરકોઈ સમાંતરબાજૂ ચોखૂનનો, ત્રાપીજ્યમનો, બહુ-खૂનનો, અથવા ગોળનો સમાન ક્ષેત્રફલવાળો સમવાજૂ ત્રિકોણ કરી શકાય.

આકૃતિ ૧૨૩.

આપેલા સમાંતરબાજૂચોखૂન $C D E F$ ની બરાબર આપેલી $A B$ લીંટી ઉપર સમાંતરબાજૂ ચોखૂન દોરવો.

૧૧૫ મી અથવા ૧૨૧ મી આકૃતિપ્રમાણે આપેલી $A B$ લીંટીનું, આપેલા સમાંતરબાજૂચોखૂનના $C D$ પાયાનું, તથા આપેલા સમાંતરબાજૂચોखૂનની ઊંચાઈ $C E$ નું ચતુઃપ્રમાણ શોધી કહાડો.

એવું ચતુઃપ્રમાણ $B G$ દોરવાના સમાંતરબાજૂચોखૂનની ઊંચાઈ થશે.

પરંતુ સમાન પાયા અને ઘમણી ઊંચાઈવાળા ત્રિકોણની બરાબર સમાંતરબાજૂચોखૂન હોયછે.

માટે આપેલા ત્રિકોણની બરાબર સમાંતરબાજૂચોखૂન કરવાથી તથા સ્વારકેહે દોરવાના સમાંતરબાજૂચોखૂનની

બરાબર આપેલી લીંટી ઉપર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ કરવાથી આપેલા ત્રિકોણની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર આપેલી લીંટી ઉપર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ કરી શકાય.

માટે ચોરસ, ત્રાપીજ્યમ, બહુચૂળ, અથવા ગોળની સમાન ત્રિકોણ કરી તે દોરેલા ત્રિકોણોની સમાન સમાંતરબાજૂચોંચૂળ કરવાથી અને ચાર કેડે દોરેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળની બરાબર આપેલી લીંટીઓ ઉપર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ કરવાથી તે આકૃતિની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ આપેલી લીંટી ઉપર દોરી શકાય.

આકૃતિ ૧૨૪.

આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળ $CDEF$ ની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ આપેલી AB લીંટી ઉપર દોરવાની બીજી રીત.

આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળના CD પાયાને G બિંદુ લગી વધારી CG લીંટીને AB લીંટીની બરાબર કરો.

આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળના E ચૂળને છેદીને G બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો અને તેને વધારો.

G બિંદુમાંથી જતા કર્ણને H બિંદુમાં છેદીને આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળની DF બાજૂને વધારો.

FH લીંટી દોરવાના સમાંતરબાજૂચોંચૂળની બીજી બાજૂ થશે; માટે આપેલી લીંટી AB અને દોરેલી લીંટી FH ઉપર કહાડેલો સમાંતરબાજૂચોંચૂળ $CHGK$ આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળ $CDEF$ ની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર થશે.

Fig 117

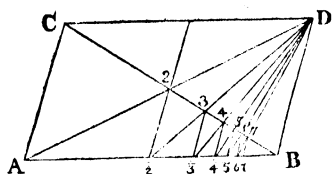

Fig 118

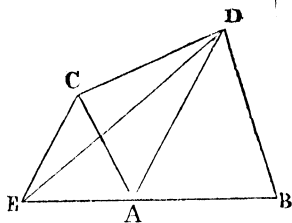

Fig 119

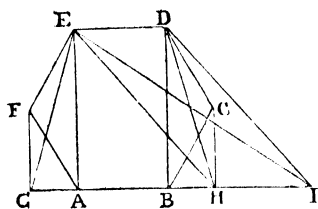

Fig 120

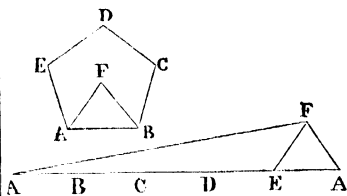

Fig 121

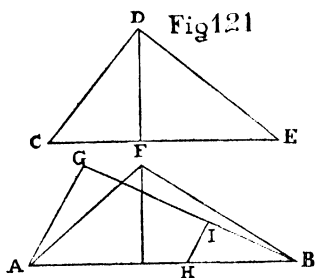

Fig 122

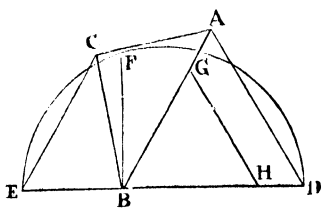

Fig 123

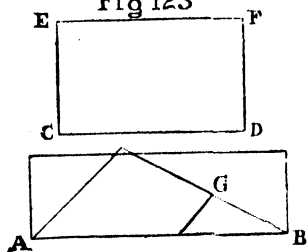
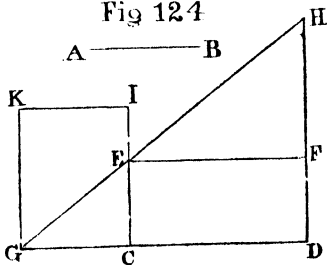

Fig 124

આકૃતિ ૧૨૫.

આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળ $A B C D$ ના પ્રમાણમાં
આપેલી $B E$ લીંટી ઉપર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ દોરવો.

$B C$ કર્ણ દોરો.

કર્ણને F બિંદુમાં છેદીને આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળની
 $B D$ બાજૂની સમાંતર E બિંદુએ $E F$ લીંટી દોરો.
સમાંતરબાજૂચોંચૂળના $A B$ પાયાની સમાંતર F બિંદુમાંથી
 $E G$ લીંટી દોરો.

આપેલી $B E$ લીંટી ઉપર $B E F G$ સમાંતરબાજૂચોંચૂળ
આપેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળના પ્રમાણમાં દોરાશે. એટલે
 $B E$ પાયાની અને $A B$ પાયાની વચ્ચે જે પ્રમાણ છે તેજ પ્રમાણ
 $E F$ બાજૂની અને $B D$ બાજૂની વચ્ચે થશે.

આકૃતિ ૧૨૬.

આપેલા $A B C D$ સમાંતરબાજૂચોંચૂળની ક્ષેત્રફલમાં
બરાબર ચોરસ દોરવો.

૧૧૩ મી અથવા ૧૨૨ મી આકૃતિ પ્રમાણે આપેલા સમાં-
તરબાજૂચોંચૂળના $A B$ પાયાનું અને $A C$ ઊંચાઈનું મધ્ય-
પ્રમાણ કહાડો.

এবং মধ্যপ্রমাণ $A E$ দোরবানা চোরসনী বাজু থশে.

પરંતુ સમાન પાયો અને બમણી ઊંચાઈવાળા ત્રિકોણની
બરાબર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ હોયછે.

માટે આપેલા ત્રિકોણની બરાબર સમાંતરબાજૂચોંચૂળ
કરવાથી તથા દોરેલા સમાંતરબાજૂચોંચૂળનો બરાબર ચોરસ

કરવાથી આપેલા ત્રિકોણનો સમાન ક્ષેત્રફલવાળો ચોરસ બદલી શકાય.

અને એજ રીતે બીજી બધી આકૃતિઓ, જેમકે ત્રાપીઝમ, બહુસ્તૂળ, અને ગોળ, બદલીને ચોરસ કરી શકાય.

આકૃતિ ૧૨૭.

આપેલા F ચોરસની સમાન ક્ષેત્રફલવાળો સમાંતર-
બાજૂચોક્ષૂળ આપેલી A B લીંટી ઉપર દોરવો.

૧૧૪ મી આકૃતિ પ્રમાણે આપેલી A B લીંટી અને F ચોરસની બાજૂનું ત્રિપ્રમાણ કહાડો. એવું ત્રિપ્રમાણ દોરવાના સમાંતરબાજૂચોક્ષૂળની ઊંચાઈ થશે.

ઘટલે, ૧૧૪ મી આકૃતિમાં કાર્યુ તેમ,

A B લીંટી જોડે હરકોઈ પ્રકારનો સ્તૂળો થાય એમ B C લીંટી દોરો.

B C લીંટીને ચોરસની એક બાજૂની બરાબર કરો.

બેડ લીંટીના છેડાને જોડીને A C લીંટી દોરો.

B બિંદુથી B C ત્રિજ્યા લેઈને C D કૌંસ દોરો અને B D ને B C ની બરાબર કરો.

B C લીંટીને E બિંદુમાં છેદીને A C લીંટીની સમાંતર D બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

B E લીંટી સમાંતરબાજૂચોક્ષૂળની દોરવાની બાજૂ થશે.

ઘટલે B E ઊંચાઈ અને A B પાયાવાળો સમાંતરબાજૂચોક્ષૂળ આપેલા F ચોરસની બરાબર થશે.

આકૃતિ ૧૨૮.

ક્ષેત્રફલમાં અને પરિમિતિમાં આપેલા $A B C$ ત્રિકોણની બરાબર સમાંતરબાજૂઓ લેવા.

$A C$ પાયા ઉપર B શિરોબિંદુમાંથી $B D$ લીંટી લંબ દોરો.
 $B D$ એ ત્રિકોણની ઝંચાઈ છે.

$A B$ બાજૂને વધારી $B E$ ને $B C$ ની બરાબર કરો.

$A E$ લીંટી ત્રિકોણની બે બાજૂ $A B$ અને $B C$ ની બરાબર છે.

$A C$ પાયાને F બિંદુમાં દુભાગો.

$A E$ લીંટીને G બિંદુમાં દુભાગો.

$A C$ લીંટીના અર્ધની બરાબર H લીંટી દોરો.

H લીંટીની સમાંતર અને તેનાથી થોડે અંતરે ત્રિકોણની $B D$ ઝંચાઈની બરાબર I લીંટી દોરો.

H લીંટીના બેડ છેડાથી $A E$ લીંટીના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લેઈને I લીંટીને 1 અને 2 માં છેદો.

1 અને 2 માંથી H લીંટીના પાસપાસેના છેડા લગી લીંટીઓ દોરો. એટલે ક્ષેત્રફલમાં અને પરિમિતિમાં આપેલા ત્રિકોણની બરાબર સમાંતરબાજૂઓ લેવા.

આકૃતિ ૧૨૯.

આપેલા ત્રિકોણ, સમાંતરબાજૂઓ લેવા, ગોળ, અથવા સમબહુલૂણના કરતાં ક્ષેત્રફલમાં ઓછું વધુ આપેલું પ્રમાણ હોય તેવો ત્રિકોણ, સમાંતરબાજૂઓ લેવા, ગોળ, અથવા સમબહુલૂણ દોરવો.

A B લીંટીને ત્રિકોણ કે સમાંતરબાજૂચોંચૂંનો પાયો કે બાજૂ અથવા ગોઝ કે બહુચૂંનો વ્યાસ લો.

મોટી કે નાની પ્રથમ દોરવાની આકૃતિને ચોરસ લો, જે-મકે D.

દોરવાની આકૃતિને આપેલી આકૃતિનો એક તૃતીયાંશ લો.

A B લીંટીને અપરિમિત વધારો.

A B નો એકતૃતીયાંશ લો અને તેની બરાબર B બિંદુથી $\frac{1}{3}$ માં ભાગ કરો.

A $\frac{1}{3}$ ને C બિંદુમાં દુભાગો.

C મધ્યબિંદુથી C A ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોઝ દોરો.

એ અર્ધગોઝને x બિંદુમાં છેદીને B બિંદુએ એક લંબ દોરો.

જે આપેલા ચોરસની બાજૂ A B લીંટી છે તેના ક્ષેત્રફલના $\frac{2}{3}$ ક્ષેત્રફલવાળા d ચોરસની બાજૂ B x લીંટી થશે.

જો દોરવાની આકૃતિ A B પાયાવાળો E ત્રિકોણ હોય તો, દોરેલી લીંટી B x ને પાયો લઈને આપેલા ત્રિકોણના ચૂંનાની બરાબર ચૂંનાવાળો o ત્રિકોણ દોરો.

જો દોરવાની આકૃતિ A B પાયાવાળો કાટચૂંચોંચૂં F હોય તો,

દોરેલી લીંટી B x લઈને આપેલા કાટચૂંચોંચૂંના પ્રમાણમાં કાટચૂંચોંચૂં f દોરો; અથવા સમપ્રમાણ પાયો B x કહાડીને એજ રીતે સમપ્રમાણ બાજૂ દોરો.

જો દોરવાની આકૃતિ, A B લીંટી જેનો વ્યાસ છે એવો ગોઝ G, અથવા બહુચૂં હોય તો,

દોરેલી B x લીંટીને વ્યાસ લઈને g ગોઝ દોરો.

અપેલી આકૃતિના A B લીંટીવડે દર્શાવેલા ક્ષેત્રફલથી $1\frac{1}{2}$ ક્ષેત્રફલ હોય તેવી આકૃતિ દોરવાની છે.

B બિંદુથી $1\frac{1}{2}$ A B જેટલો ભાગ 1 અને $\frac{1}{2}$ માં કરો.

A $\frac{1}{2}$ ને દુભાગો, અને દુભાગબિંદુથી અર્ધ $A \frac{1}{2}$ ત્રિજ્યા લઈને અર્ધગોળ દોરો.

એ અર્ધગોળને y બિંદુમાં છેદીને B બિંદુએ એક લંબ દોરો.

પહેલી આકૃતિ દોરવાને સવિસ્તર વર્ણન કીધું તે પ્રમાણે કરવાથી A B લીંટી ઉપર દોરેલી સરૂપ આકૃતિના ક્ષેત્રફલથી $1\frac{1}{2}$ ક્ષેત્રફલવાળી આકૃતિ દોરાશે તેની બાજુ B y લીંટી થશે.

A B લીંટી ઉપર દોરેલી સરૂપ આકૃતિના ક્ષેત્રફલથી બમણું ક્ષેત્રફલ હોય એવી આકૃતિ દોરવાની છે.

B બિંદુથી A B થી બમણો ભાગ 2 માં કરો.

A 2 ને દુભાગો અને A 2 ના અર્ધ જેટલી ત્રિજ્યા લઈને ઉપરની પેઠે એક અર્ધગોળ દોરો.

B બિંદુએ ફરી એક લંબ દોરો અને અર્ધગોળને z બિંદુમાં છેદીને તેને વધારો.

પહેલી આકૃતિ દોરવાને સવિસ્તર વર્ણન કીધું તે પ્રમાણે કરવાથી A B લીંટી ઉપર દોરેલી સરૂપ આકૃતિના ક્ષેત્રફલથી બમણા ક્ષેત્રફલવાળી આકૃતિ દોરાશે તેની બાજુ B z લીંટી થશે.

A B લીંટી ઉપર દોરેલી સરૂપ આકૃતિના ક્ષેત્રફલથી $2\frac{1}{2}$ ક્ષેત્રફલ હોય એવી આકૃતિ દોરવાની છે.

B બિંદુથી A B થી બમણો ભાગ 2 માં કરો અને A B નો $\frac{1}{2}$ ભાગ $\frac{1}{2}$ માં કરો.

A $\frac{2}{3}$ ને દુભાગો અને ઉપર પ્રમાણે કરો.

માટે જેટલું પ્રમાણ કરવું હોય તેટલું પ્રમાણ હમેશા B માં ઉમેરવું જોઈએ, જેમકે $\frac{1}{3}-1\frac{1}{2}-2-2\frac{2}{3}$.

આ આકૃતિમાં યાદ રાખવાનું એ છે કે—

જો B બિંદુથી એક અર્ધગોળ દોરીએ તો તે અર્ધગોળને અડીને B બિંદુએ દોરેલો લંબ A B ની બરાબર થશે. માટે યાદ રાખવું કે—

A 1 કરતાં નાના વ્યાસ લેઈને દોરેલા સર્વ અર્ધગોળના B બિંદુએ કરેલા લંબ A B થી નાના હોયછે.

જે આકૃતિને A B લીંટીપર દોરેલી સરૂપાકૃતિથી ઘણું કરીને દોઢી મોટી કહી શકાય તે આકૃતિની બાજુ B $\frac{1}{2}$ છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે દોઢી મોટી આકૃતિની બાજુ B y છે.

વળી જે આકૃતિને A B લીંટીપર દોરેલી સરૂપાકૃતિથી ઘણું કરીને ચમણી કહી શકાય તે આકૃતિની બાજુ B 2 છે. પરંતુ પહેલી આકૃતિના ક્ષેત્રફલથી ચમણા ક્ષેત્રફલવાળી આકૃતિની વાસ્તવિક બાજુ B z છે.

માટે એ અર્ધગોળનું મધ્યબિંદુ ભિન્ન ભિન્ન પ્રમાણ લેવાથી જુદું જુદું થાયછે; પરંતુ જે બિંદુએ લંબ દોરવાનો તે બિંદુ કદી બદલાતું નથી, તે હમેશાં A B ને છેડે હોયછે.

આકૃતિ ૧૩૦.

A B C અને D ત્રિકોણોના જેવા બે કે વેથી વધારે વિરૂપ ત્રિકોણનાં ક્ષેત્રફલની બરાબર ક્ષેત્રફલવાળો ત્રિકોણ દોરવો.

Fig.125.

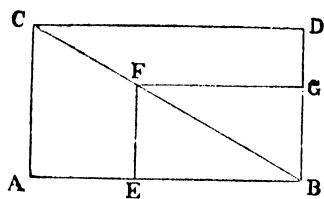

Fig.126.

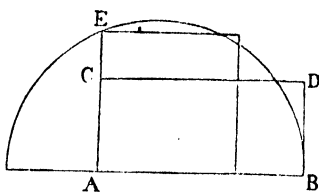

Fig.127.

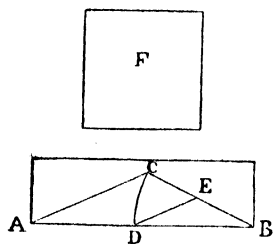

Fig.128.

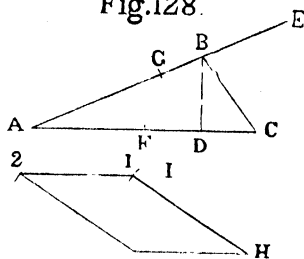
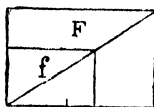
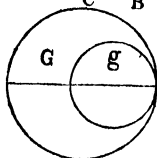
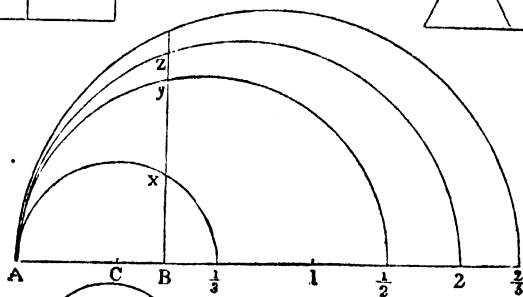
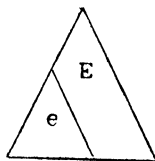
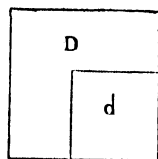

Fig.129.

૧૨૧ મી આકૃતિ પ્રમાણે D ત્રિકોણને બદલીને A B C ત્રિકોણની ઊંચાઈની બરાબર ઊંચાઈવાળો E ત્રિકોણ તેની બરાબર કરો.

A B C ત્રિકોણનો B A પાયો વધારો અને B F ને E ત્રિકોણના પાયાની બરાબર કરો.

C F ને જોડો.

A C F ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ આપેલા બે ત્રિકોણનાં ક્ષેત્રફલની બરાબર છે.

ત્રિકોણોની સંખ્યા મરજીમાં આવે તેટલી વધારાય.

આપેલા બે વિષમ ત્રિકોણ B C F અને D નાં ક્ષેત્રફલની બાદબાકીની બરાબર ક્ષેત્રફલ થાય તેવો ત્રિકોણ દોરવો.

છેલ્લી આકૃતિ જુઓ.

છેલ્લી આકૃતિમાં કર્યું તે પ્રમાણે D ત્રિકોણને બદલીને B C F ત્રિકોણની ઊંચાઈની સમાન ઊંચાઈવાળો સમ-ત્રિકોણ કરો.

F બિંદુથી, દોરેલા ત્રિકોણનો પાયો A બિંદુએ ત્રિકોણની અંદર કાપો.

A B C ત્રિકોણનું ક્ષેત્રફલ B C F અને D ત્રિકોણોનાં ક્ષેત્રફલની બાદબાકીની બરાબર છે.

ટીપ.—૧૩૦ મી આકૃતિમાં દોરેલા ત્રિકોણનો પાયો આપેલા ત્રિકોણના પાયામાં ઉમેરવો.

૧૩૧ મી આકૃતિમાં દોરેલા ત્રિકોણનો પાયો આપેલા ત્રિકોણના પાયામાંથી બાદ કરવો.

આકૃતિ ૧૩૧.

અપેલા બે સરૂપ ત્રિકોણ, સમાંતરબાજૂચોંચૂળ, ગોઝ, અથવા સમબહુચૂળની બરાબર ત્રિકોણ, સમાંતરબાજૂચોંચૂળ, ગોઝ, કે સમબહુચૂળ દોરવો.

A B અને C D લીંટીઓને બે સરૂપ ત્રિકોણના પાયા, બે ચોરસની બાજૂઓ, કે બે ગોઝ અથવા સમબહુચૂળના વ્યાસ લો.

A B અને C D લીંટીઓ લઈને A B E કાટચૂળો કરો.

B E ને જોડો.

બે લીંટી A B અને C D ઉપર દોરેલા બે ત્રિકોણ, ચોરસ, ગોઝ, અથવા સમબહુચૂળનાં ક્ષેત્રફલની બરાબર ક્ષેત્રફલવાળા ત્રિકોણનો પાયો, ચોરસની બાજૂ, કે ગોઝનો અથવા સમબહુચૂળનો વ્યાસ B E લીંટી થશે.

આકૃતિ ૧૩૨.

અપેલા બે સરૂપ ત્રિકોણ, સમાંતરબાજૂચોંચૂળ, ગોઝ, કે સમબહુચૂળનાં ક્ષેત્રફલની બાદબાકીની બરાબર ક્ષેત્રફલવાળો ત્રિકોણ, સમાંતરબાજૂચોંચૂળ, ગોઝ, કે સમબહુચૂળ દોરવો.

A B અને C D લીંટીઓને બે સરૂપ ત્રિકોણના પાયા, બે સમાંતરબાજૂચોંચૂળની બાજૂઓ, અથવા બે ગોઝ કે સમબહુચૂળના વ્યાસ લો.

A B લીંટી ઉપર B બિંદુએ એક લંબ દોરો.

A બિંદુથી C D ત્રિજ્યા લઈને B બિંદુએ દોરેલા લંબને E બિંદુમાં છેદીને એક કૌંસ દોરો.

બે લીંટી A B અને C D ઉપર દોરેલા બે ત્રિકોણ, સમાંતર-
બાજુચોखूण, ગોળ, કે સમબહુखूणનાં ક્ષેત્રફલની બાદબાકીની
બરાબર ક્ષેત્રફલવાળા સરૂપ ત્રિકોણનો પાયો, સમાંતરબાજુ-
ચોखूणની બાજુ, અથવા ગોળ કે સમબહુखूणનો વ્યાસ B E
લીંટી થશે.

આકૃતિ ૧૩૩.

હરકોઈ સમ કે વિષમ સીધીલીંટી આકૃતિને બદલીને
એક બાજુ વધારે હોય એવી બીજી સમાન આકૃતિ કરવી.

A B C ત્રિકોણથી શરૂ કરો.

D બિંદુને દોરવાની (ચોબાજુ) આકૃતિના खूणામાંનો
એક खूणો ધારો.

B D ને જોડો.

D C લીંટીની સમાંતર અને એકજ દિશામાં B બિંદુમાં-
થી એક લીંટી દોરો.

B D લીંટીની સમાંતર અને B લીંટીને E બિંદુમાં છેદીને
C બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

D E ને જોડો.

A B E D આકૃતિ A B C આકૃતિની બરાબર થશે.

દોરવાની (પંચબાજુ) આકૃતિના खूणામાંના એક खू-
ણામાટે F બિંદુ ધારો.

B F ને જોડો.

B F લીંટીની સમાંતર A બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

E F ને જોડો.

A બિંદુમાંથી દોરેલી લીંટીને G બિંદુમાં છેદીને B F

ની સમાંતર B બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

G F ને જોડો.

G B E D F આકૃતિ A B E D આકૃતિની બરાબર થશે. દોરવાની (૬૬ બાજુ) આકૃતિના ખૂણામાંના એક ખૂણા માટે H બિંદુ ધારો.

E H દોરો.

E H લીંટીની સમાંતર D બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

B H ને જોડો.

D બિંદુમાંથી દોરેલી લીંટીને I બિંદુમાં છેદીને B H લીંટીની સમાંતર E બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

I H ને જોડો.

G B E I H F આકૃતિ પંચબાજૂ, ચોબાજૂ, અને ત્રિબાજૂ (ત્રિકોણ) એ સર્વ આકૃતિઓની બરાબર છે.

ટીપ.—આ આકૃતિનો ઉપયોગ કરવામાં નવું ખૂણબિંદુ હ-મેશાં ધારવું પડે છે.

આકૃતિ ૧૩૪.

હરકોઈ બે વિરૂપ આકૃતિનાં ક્ષેત્રફલના સરવાળાની બરાબર ક્ષેત્રફલવાળી આકૃતિ દોરવી.

૧૧૯ મી આકૃતિ પ્રમાણે પ્રત્યેક આકૃતિનો સમાન ત્રિકોણ કરવાથી અને પછી ૧૩૦ મી આકૃતિ પ્રમાણે દોરેલા બે ત્રિકોણની બરાબર ત્રિકોણ કરવાથી આ આકૃતિ દોરી શકાય.

અથવા ૧૧૯ મી આકૃતિ લાગુ પાડવાથી,

A B C D E અને 1, 2, 3, એ બે વિષમ આકૃતિઓની
 એક સમાન આકૃતિ કરવાની છે.

A 2 ને જોડો.

A B લીંટીને 4 માં છેદીને A 2 લીંટીની સમાંતર 1
 માંથી એક લીંટી દોરો.

2, 4 ને જોડો.

2 E ને જોડો.

E D લીંટીને 5 માં છેદીને 2 E લીંટીની સમાંતર 3
 માંથી એક લીંટી દોરો.

5, 2 ને જોડો.

B C D, 5, 2, 4 એ આપેલી બે આકૃતિનાં ક્ષેત્રફલની
 બરાબર ક્ષેત્રફલવાળી એક આકૃતિ થશે.

D B ને જોડો.

4 B લીંટીને 6 માં છેદીને D B લીંટીની સમાંતર C
 બિંદુમાંથી એક લીંટી દોરો.

D 6 ને જોડો. એટલે બેઝ વિષમ આકૃતિઓનો એક
 પંચઘૂળ થશે; એ રીતે ફરીને કરવાથી એ પંચઘૂળની ચો-
 વાજૂ આકૃતિ અને ચોવાજૂ આકૃતિનો ત્રિકોણ કરી શકાય.

એ ત્રિકોણનો સરખો સમાંતરવાજૂચોઘૂળ અને સમાંતર-
 વાજૂચોઘૂળનો સમાન ચોરસ કરી શકાય.

એ પ્રમાણે વિષમ સીધીલીંટી આકૃતિઓની ગમે તેટલી
 સંખ્યાનો સમાન ચોરસ કરી શકાય.

હરકોઈ વિષમ સીધીલીંટી આકૃતિઓના સમાન ત્રિકો-
 ણો કરી ૧૩૦ મી આકૃતિ પ્રમાણે દોરેલા બે ત્રિકોણની
 વાદવાકીની બરાબર ત્રિકોણ કરવાથી હરકોઈ બે કે બેથી

वधारे विषम आकृतिओनी बादबाकीनी बराबर आकृति दोरी शकाय.

आ रीतिने उलटाव्याथी हरकोई सम के विषम सीधी-लींटी आकृतिने बदलीने आपेली आकृतिथी एक बाजू वधारे होय एवी समान आकृति करी शकाय.

आकृति १३५.

आपेला A B C त्रिकोणने तेनी एक बाजूमां आपेला D बिंदुमांथी लींटीओ दोरीने सम के समप्रमाण भागोनी हरकोई आपेली संख्यामां विभागवो.

D बिंदुमांथी सामेना C खूणालगी एक लींटी दोरो.

त्रिकोणना जेटला भाग करवा होय, जेमके 1, 2, 3, तेटला सम के समप्रमाण भाग त्रिकोणनी जे A B बाजू उपर D बिंदु छे ते बाजूना करो.

त्रिकोणनी बाजूओने 4, 5, अने 6 मां छेदीने D C लींटीनी समांतर 1, 2, 3 मांथी लींटीओ दोरो.

D बिंदुमांथी 4, 5, 6, बिंदुओ लगी लींटीओ दोरो.

1-4, 2-5, D C, 3-6 लींटीओ भूशी नांखो. एटले आकृति पूरी यशे.

एटले A 1, 1-2, 2-3, अने 3 B भागो आपेला त्रिकोणनी A B बाजूने जे प्रमाणमां छे तेज प्रमाणमां D A 4, D 4-5, D 5-6, D 6 B आपेला A B C त्रिकोणने यशे.

आपेला त्रिकोणनी बाजूथी मोटी के नानी विभागेली

E F લીંટીના પ્રમાણમાં તે ત્રિકોણના ભાગ કરવા હોય તો ૧૫ મી આકૃતિ પ્રમાણે A B લીંટીને E F ની પેઠે વિભાગવી અને આગલ ચાલવું.

આકૃતિ ૧૩૬.

આપેલા ચૂનામાંથી, જેમકે B ચૂનામાંથી, લીંટીઓ દોરીને આપેલી સીધીલીંટી આકૃતિ A B C D E ને સમ કે સમપ્રમાણ ભાગોની હરકોઈ આપેલી સંખ્યામાં વિભાગવી.

આપેલા B બિંદુને શિરોબિંદુ કરીને આપેલી આકૃતિનો ૧૧૯ મી આકૃતિ પ્રમાણે સમાન ત્રિકોણ કરો.

આપેલી આકૃતિના જેટલા ભાગ કરવા હોય, જેમકે 1, 2, 3, 4, તેટલા સમ કે સમપ્રમાણ ભાગો દોરેલા ત્રિકોણના A 4 પાયાના કરો.

B C અને B D લીંટીઓ દોરો.

C D બાજૂને વધારો.

C D લીંટીને 5 અને 6 માં છેદીને B C લીંટીની સમાંતર લીંટીઓ 2 અને 3 દોરો.

D E લીંટીને 7 માં છેદીને B D લીંટીની સમાંતર 6 માંથી એક લીંટી દોરો.

B 1, B 5, અને B 7 લીંટીઓ દોરો.

B C અને B D લીંટી ભૂંસી નાખો, એટલે આકૃતિ સંપૂર્ણ થશે.

આકૃતિ ૧૨૭.

અંદર આપેલા G બિંદુમાંથી લીંટીઓ દોરીને આપેલી સીધીલીંટી આકૃતિ A B C D E F ને સમ કે સમપ્રમાણ भागોની હરકોઈ આપેલી સંખ્યામાં વિભાગવી.

ऊपली આકૃતિમાં કર્યું તેમ ૧૧૯ મી આકૃતિ પ્રમાણે આપેલી આકૃતિનો એક સમાન ત્રિકોણ કરો.

ए दोरेला त्रिकोणनो ૧૨૧ મી આકૃતિ પ્રમાણે આપેલા G બિંદુમાં શિરોબિંદુ આવે એવો ૦ G 5 ત્રિકોણ કરો.

ऊपली આકૃતિમાં કર્યું તેમ આપેલી આકૃતિના જેટલા ભાગ કરવા હોય, જેમકે 1, 2, 3, 4, 5, તેટલા સમ કે સમપ્રમાણ ભાગ ત્રિકોણના ૦ 5 પાયાના કરો.

F C ને વધારો.

G F લીંટી દોરો.

વધારેલી લીંટી F C ને 6 અને 7 માં છેદીને G F લીંટીની સમાંતર 4 અને 5 માંથી લીંટીઓ દોરો.

G C લીંટી દોરો.

B C લીંટીને 13 માં છેદીને G C લીંટીની સમાંતર 7 માંથી એક લીંટી દોરો.

E D લીંટીને વધારો.

G E લીંટી દોરો.

વધારેલી લીંટી E D ને 8 અને 9 માં છેદીને G E લીંટીની સમાંતર 1 અને 2 માંથી લીંટીઓ દોરો.

D A લીંટીને વધારો.

G D લીંટી દોરો.

D A લીંટીને 10 અને 11 માં છેદીને G D લીંટીની સમાંતર 8 અને 9 માંથી લીંટીઓ દોરો.

G A લીંટી દોરો.

A B લીંટીને 12 માં છેદીને G A લીંટીની સમાંતર 11 માંથી એક લીંટી દોરો.

G 3, G 6, G 13, G 12, અને G 10 લીંટીઓ દોરો.
 એટલે એ લીંટીઓવડે ધાર્યા પ્રમાણે આકૃતિના ભાગ થશે.

Fig 130

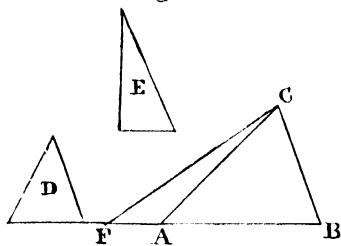

Fig 131

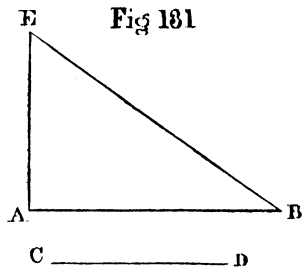

Fig 132

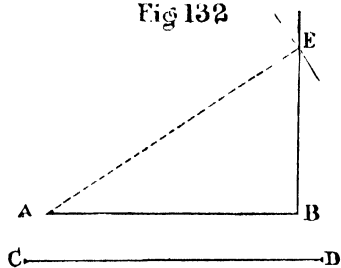

Fig 133

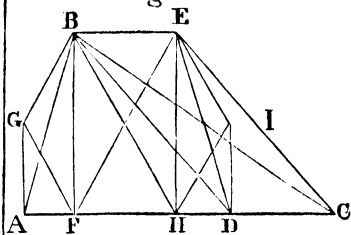

Fig 134

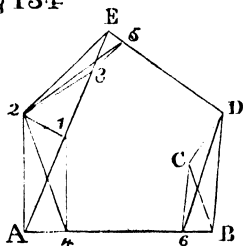

Fig 135

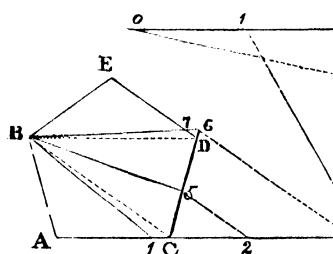
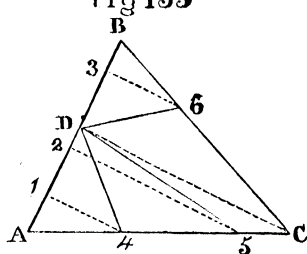

Fig 136

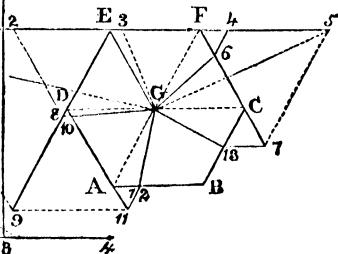

Fig 137

સૂચીપત્ર.

પૃષ્ઠ. આકૃતિ.

અંડાકૃતિ દોરવી, આડો અને ડમો વ્યાસ તથા છેદનવિંદુ		
દોરીથી અને વિંદુઓથી આપ્યાં હોય ત્યારે.	૩૦	૫૧
—————, ગોઝોના કૌસોવડે	૩૧	૬૦
અષ્ટચૂળ દોરવો, આપેલી લીંટી ઉપર.....	૨૪	૪૧
આકૃતિ દોરવી, આપેલી બે વિષમ આકૃતિનાં ક્ષેત્રફલના		
સરવાળાની બરાબર ક્ષેત્રફલવાળી.....	૮૬	૧૩૪
एकादशचूળ દોરવો, આપેલી લીંટી ઉપર	૨૫	૫૨
કાટચૂળો ત્રિભાગવો	૩૩	૬૩
કાટચૂળચોચૂળ દોરવો, આપેલી એક બાજુ અને કર્ણવાળાં	૧૦	૨૫
—————, આપેલી બે બાજુવાળાં.....	૧૦	૨૪
ચૂળો દુભાગવો, આપેલો.....	૩૩	૬૨
ગોઝ કે કૌસ દોરવો, સીધી લીંટીમાં ન હોય તેવાં આપેલાં		
ત્રણ વિંદુમયી.....	૩૫	૬૭
ગોઝ દોરવો, આપેલા બે ગોઝને ઘડીને.....	૪૮	૯૩
ગોઝને વિભાગવો, સમપ્રમાણ ભાગોની હર કોઈ આપેલી		
સંખ્યામાં	૪૯	૯૪
—————, ક્ષેત્રફલ અને પરિમિતિમાં સરસા થાય		
એવા ગમે તેટલા ભાગમાં.....	૫૦	૯૫
ગોઝનું ક્ષેત્રફલ, જે સમાંતરબાજુચોચૂળ, इत्यादि, તે		
સમાંતર બાજુચોચૂળનાં ક્ષેત્રફલની		
બરાબર છે	૬૨	૧૧૦
ચતુઃપ્રમાણ શોધી કહાડવું, ત્રણ લીંટી આપેલી હોય ત્યારે...	૬૬	૧૧૫
ચોરસ દોરવો, આપેલા પાયા ઉપર.....	૯	૨૨
—————, આપેલા સમાંતરબાજુ ચોચૂળનાં ક્ષેત્રફલની		
બરાબર	૭૭	૧૨૬
—————, કર્ણ આપેલી હોય ત્યારે.....	૧૦	૨૩

	પૃષ્ઠ.	આકૃતિ.
ત્રાપીઢ્યમ દોરવો, આપેલા ત્રાપીઢ્યમની બરાબર	૧૩	૩૦
—————, કર્ણની લંબાઈ અને છેડાના યૂના આપેલા હોય ત્યારે	૧૩	૩૧
—————, પાસપાસેની બે બાજુઓ, તેથી થયેલો યૂનો, અને તેમની સંગાથે જોડ કર- નારી બાજુઓ આપેલી હોય; અથવા તેઓમાંની એક બાજુની અને કર્ણની લંબાઈ આપેલી હોય ત્યારે	૧૩	૩૨
ત્રિકોણ દોરવો, આપેલા ત્રાપીઢ્યમની બરાબર	૭૦	૧૧૮
—————, આપેલા બે કે બેથી વધારે વિષમ ત્રિકોણોનાં ક્ષેત્રફલની બરાબર ક્ષેત્રફલવાળો	૮૨	૧૩૦
—————, આપેલા પાયા ઉપર અથવા આપેલી ઝંચાઈ- વાળો, આપેલા ત્રિકોણના ક્ષેત્રફલની બરાબર.	૭૩	૧૨૧
—————, આપેલા સમબહુયૂનોની ક્ષેત્રફલમાં બરાબર.	૭૨	૧૨૦
—————, આપેલી લીંટીની સમાન પરિમિતિવાળો તથા આપેલા ત્રિકોણના એક યૂનાની બરાબર યૂનાવાળો.....	૩૮	૭૩
—————, ત્રણ બાજુ આપેલી હોય ત્યારે	૯	૨૧
—————, પાયા અને પાયાના બે યૂના આપેલા હોય ત્યારે.	૯	૨૦
ત્રિકોણ, ચોરસની બાજુની સમાન ઝંચાઈ અને પાયાવાળો અને તે ચોરસમાં સંલગ્ન દોરેલો ગોઝ એ બે, ત્રણ અને ચારના પ્રમાણમાં હોય છે	૬૩	૧૧૧
ત્રિકોણો, સમાન ઝંચાઈ, इत्यादिના સમાંતર બાજુ ચોરસની બરાબર હોય છે	૫૯	૧૦૮
—————, સમાન ઝંચાઈ અને સમાન પાયાવાળા, તે- મના પાયાના અથવા ઝંચાઈના પ્રમાણમાં હોય છે.	૬૦	૧૦૯
ત્રિકોણ, इत्यादि દોરવો, આપેલા ત્રિકોણ, इत्यादिથી ક્ષેત્ર- ફલમાં ઓછા વત્તા આપેલા પ્રમાણવાળો...	૭૯	૧૨૯
—————, આપેલા બે સરૂપ ત્રિકોણ, इत्यादिની બરાબર.	૮૪	૧૩૧

પૃષ્ઠ. આકૃતિ.

ત્રિકોણ, ક્ષત્રાદિ દોરવો, આપેલા ત્રિકોણ, ક્ષત્રાદિનાં ક્ષેત્ર-		
ફઝની બાદબાકીની બરાબર ક્ષેત્રફઝવાઝો	૮૪	૧૩૨
ત્રિકોણને વિભાગવો, તેની એક બાજુમાં આપેલા બિંદુમાંથી		
લીંટીઓ દોરીને સમાન અથવા સમપ્રમાણ ભાગોમાં. ૮૮	૮૮	૧૩૫
ત્રિપ્રમાણ શોધી કહાડવું, જે લીંટી આપેલી હોઈ દોરવાની		
લીંટી આપેલી લીંટીથી નાની હોય ત્યારે. ૬૫	૬૫	૧૧૪
દશઝૂળ દોરવો, આપેલી લીંટી ઉપર.....	૨૫	૫૧
નવઝૂળ દોરવો, આપેલી લીંટી ઉપર.....	૨૪	૫૦
પંચઝૂળ દોરવો, આપેલી લીંટી ઉપર.....	૨૨	૪૬
મધ્યપ્રમાણ શોધી કહાડવું, જે સીધી લીંટી આપેલી હોય		
ત્યારે	૬૫	૧૧૩
મધ્યબિંદુ અને આસ શોધી કહાડવાં, પરિઘ આપેલો હોય ત્યારે. ૩૪	૩૪	૬૬
મધ્યબિંદુ શોધી કહાડવું, આપેલા ગોઝનું.....	૩૪	૬૫
_____, આપેલા ત્રિકોણનું	૩૪	૬૪
મઝઝૂનાકાર વકરેલાકૃતિ દોરવી, મોઝામાં મોઝો વ્યાસ		
આપેલો હોય ત્યારે... ૩૨	૩૨	૬૧
રાંબસ દોરવો, આપેલા પાયાની બરાબર પાયાવાઝો અને		
આપેલા ઝૂળાની બરાબર ઝૂળાવાઝો	૧૧	૨૬
_____, આપેલી બાજુ અને આપેલા કર્ણવાઝો.....	૧૧	૨૭
રાંબાઈદ દોરવો, પાસપાસેની બાજુઓ આપેલી જે લીંટીની		
બરાબર થાય અને એક ઝૂળો આપેલા		
ઝૂળની બરાબર થાય એવો.....	૧૨	૨૮
_____, પાસપાસેની જે બાજુઓ અને કર્ણ આપેલાં હોય		
ત્યારે	૧૨	૨૯
લંબગોઝ દોરવો, આઝો અને ઝમો વ્યાસ આપ્યા હોય		
ત્યારે	૨૬-૨૮, ૫૪-૫૭	
_____, _____, ગોઝોના કૌંસે વઢે ...	૨૯	૫૮
લંબલીંટી દોરવી, આપેલા બિંદુમાંથી લંબગોઝના વાંકઉપર. ૩૭	૩૭	૭૨
_____, આપેલી લીંટીઉપર તેમાંના આપેલા બિંદુ. ૧	૧	૩

पृष्ठ. आकृति.

लंबलीटी दोरवी, आपेली लींटी उपर, तेना उपला के		
हेठला बिंदुमांथी.	२	४
_____, _____, तेने छेडे ...	२-३	५-६-७
_____, _____, _____,		
तेनी उपलाके हेठला बिंदुमांथी ...	३	८
लींटी दोरवी, आपेली लींटीनी समांतर आपेला बिंदुमांथी.	४	९
_____, _____, तेनाथी आपेली लीं-		
टीनी बराबर अंतरे	४	१०
_____, आपेली लींटीनी जोडे आपेला बिंदुमांथी		
आपेला खूणानी बराबर खूणो करीने...	५	११
_____, आपेली लींटीनी बहार आपेला बिंदुमांथी		
आपेला खूणानी बराबर खूणो करीने...	५	१२
लींटी भागवी, गमे तेठला सरखा भागमां	५-६, १३-१४	
_____, विभागेली लींटीना प्रमाणमां	६-७, १५-१६	
षट् खूण दोरवो, आपेली लींटी उपर	२३	४७
सप्तखूण दोरवो, आपेली लींटी उपर	२३	४८
सम अष्टखूण दोरवो, परिछिन्न गोळ आपेलो होई	२०	४२
सम एकादशखूण दोरवो, _____	२१	४५
सम दशखूण अथवा समपंचदशखूण दोरवो, _____	२१	४४
सम नवखूण दोरवो, _____	२०	४३
समद्विबाजू त्रिकोण दोरवो, आपेला पाया उपर आपेला		
सामेना खूणावाळो	८	१९
समपंचखूण दोरवो, परिछिन्नगोळ आपेली होई	१९	३९
समबहुखूण दोरवो, परिछिन्नगोळ आपेली होई ...	१४-१५, ३३-३४	
_____, एक बाजू आपेली होय तो	१६-१७, ३५-३७	
_____, सरूप बहुखूणनी अंदर के बहार.	१८	३८
समबाजू त्रिकोण दोरवो, आपेला पाया उपर	७	१७
_____, आपेली ऊंचाईवाळो	८	१८
_____, समबाजू नथी एवा आपेला		
त्रिकोणनी बराबर	७४	१२३

दृष्ट. आवृत्ति.

समषट्खूण दोरवो, परिच्छिन्नगोळ आपेलो होई	१९	४०
समसप्तखूण दोरवो, —————	२०	४१
समानर बाजू चौखूण, जेमना पाया समान होयले, तेमना क्षेत्रफळ समान होयले. ५८	१०७	
—————दोरवो, आपेली लींटी उपर, आपेला स-		
मानर बाजू चौखूणनी बराबर ७५-७६, १२३-१२४		
—————, आपेला चौरसनी क्षेत्रफळमां		
बराबर, आपेली लींटी उपर...	७८	१२७
—————, आपेला त्रिकोणनी क्षेत्रफळ		
अने परिमितिमां बराबर ...	७९	१२८
—————, आपेला समानरबाजू चौखू-		
णना प्रमाणमां, आपेली लींटी		
उपर	७७	१२५
संलग्न दोरवो, आपेला गोळनी अंदर के बहार एक समबाजू		
त्रिकोण	४६	८९
—————, आपेला गोळनी अंदर आपेला त्रिकोणना		
खूणानी बराबर खूणा थाय तेवो		
त्रिकोण	४७	९०
—————, आपेला गोळनी बहार —————...	४७	९१
—————, —————, के अंदर एक चौरस.	४८	९२
—————, एक गोळनी अंदर त्रण समान गोळ ...	५२	९९
—————, आपेला गोळनी अंदर चार —————.	५३	१००
—————, —————पांच —————.	५३	१०१
—————, —————नी बहार छ —————.	५४	१०२
—————, —————नी अंदर त्रण समान अर्द्ध-		
गोळ इत्यादि	५६	१०४
—————, आपेला चौरसनी अंदर, इत्यादि, चार		
समान गोळ	५१	९८
—————, आपेला चौरसनी अंदर, इत्यादि, चार		
समान अर्द्धगोळ ...	५६	१०५

पृष्ठ. आकृति.

संलग्न दोरवो, आपेला चोरसनी अंदर, समद्विबाजू		
त्रिकोण ...	४२	८०
_____, _____, के बहार एक गोळ.	४४	८३
_____, _____, एक चोरस.	४३	८२
_____, _____ नी अंदर समबाजू त्रिकोण.	४२	७९
_____, _____ नी बहार _____	४३	८१
_____, आपेला त्रिकोणनी अंदर एक गोळ.....	४१	७७
_____, _____ बहार	४१	७८
_____, _____ नी अंदर एक चोरस.	४०	७५
_____, _____ काटखूण चौखूण.	४०	७६
_____, _____ अंदर के बहार सरूप		
त्रिकोण.....	३८	७४
_____, आपेला सम चोबाजूनी अंदर एक चोरस.	४४	८४
_____, आपेला सम बाजू त्रिकोणनी अंदर, प्रत्येक		
गोळ तेनीवे बाजूओंने		
अडे एम त्रण समान		
गोळ.	५०	९६
_____, _____ त्रिकोणनी अंदर प्रत्येक गोळ		
तेनी एकजबाजूने अडे एम त्रण समान गोळ.	५१	९७
_____, _____ अर्द्धगोळ	५५	१०३
_____, हरकोई त्रापीड्यमनी अंदर एक गोळ...	४६	८८
_____, _____ एक चोरस.	४५	८६
_____, हरकोई सम चोबाजूनी अंदर एक गोळ...	४६	८७
_____, हरकोई समांतर बाजू चौखूणनी अंदर		
एक राबस	४४	८५
सीधीलींटी आकृति, सम के विषम, बदलवी, समान क्षेत्रफ-		
लवाळी, परंतु एक		
बाजू ओछी होय एवी		
आकृतिमां	७१	११९

पृष्ठ. आकृति.

सीधीलींटी आकृति, सम के विषम बदलवी, एक बाजू बधारे होय तेनी बीजी समान आकृतिमा	८५	१३३
————, विभागवी, तेना एक खुणामांथी लींटीओ दोरीने आपेला समान के सम- प्रमाण भागोमां	८९	१३६
————, तेनी अंदर आपेला एक बिंदु- मांथी लींटीओ दोरीने, इ- त्यादि	९०	१३७
सीधी लींटी दुभागवी	१	१-२
————, दोरवी, आपेला गोळना परिघना अर्द्धनी बराबर	६४	११२
————, विभागवी, तेना अंत्य अने मध्य प्रमाणमां.	६७	११६
————, विभागवी, तेना अनुक्रमे $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, इत्यादिमां	६८	११७
स्पर्शलींटी दोरवी, आपेला स्पर्शबिंदुए गोळनी	३६	६८
————, ————— लंबगोळनी...	३७	७१
————, परिघनी बहार आपेला बिंदुमांथी गो- ळनी	३६	६९
————, मध्यबिंदु लई शकातुं न होय त्यारे स्पर्श- बिंदुए गोळनी	३६	७०

